

Pokello ya Dipale

SESOTHO

PUO YA LAPENG

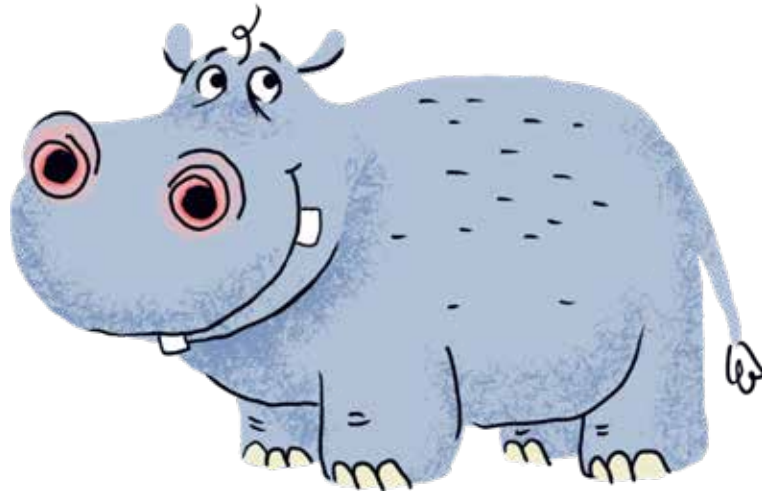
KOTARA YA 1 & 2

SEHLOPHA SA

2

Pokello ya Dipale

SEHLOPHA SA 2 | KOTARA YA 1 & 2

SESOTHO

**Copyright © 2026 National Educational
Collaboration Trust (NECT)**

This work is licensed under a **Creative Commons
Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0
International License (CC BY-NC-ND 4.0)**.

Additional permissions beyond the scope of this license
may be available. For further information, please
contact the publisher at **materials@nect.org.za**.

First edition, 2026

KOTARA YA 1

MMAPA WA AFRIKA BORWA

Dikgoho tse
ntjha tsa Thuli

Kapa Leboya

Bolekemaipatile

Lehlohololo o ikutlwa
a sa phutholoha

Kapa Bophirima

Lewatle la
Atlantiki

Limpopo

Timeo o thusa
ba lelapa la hae

Bukatsatsi ya
lekunutu ya Mandu

Gauteng

Mpumalanga

Leboya
Bophirima

Foreisitata

KwaZulu-
Natal

Marie o
a boloka

Letsatsi le
lebe la Lesedi

Maitemohelo
a maholo a
Candice le Carla

Kapa Botjhabela

Lewatle la
India

KOTARA YA I DIPALE

1. Marie o a boloka

1

2. Dikgoho tse ntjha tsa Thuli

13

3. Maitemohelo a maholo a Candice le Carla

27

4. Timeo o thusa ba lelapa la hae

41

5. Lehlohololo o ikutlwa a sa phutholoha

55

6. Letsatsi le lebe la Lesedi

67

7. Bukatsatsi ya lekunutu ya Mandu

81

8. Bolekemaipatile

93

PALE YA 1

MARIE O A BOLOKA

Mookotaba: Re ba le sepheo

Tlhahisoleseding ya boitshetleho

- Sengolwa sena ke pale ya boiqapelo.
- E etsahalla tikolohong ya Afrika Borwa.
- E etsahala nakong ya jwale.
- Pale ena e tla thusa baithuti ho hlokomela hore ho ithuta ho sebeletsa dipheo tseo ba ipehelang tsona.

Dintlha tseo o ka di arolelanang le baithuti ba hao

- Paleng ena, Marie o iketsetsa sepeho sa ho reka baesekele e ntjha.
- Marie o a sebetsa mme o boloka tjhelete ho fihlellad ipheo tsa hae.
- Pale ena e kenyeletsa ho kopanya le ho ntsha tjhelete. Sena se bontsha baithuti mehlala ya nnete ya bokgoni ba Dipalo ba ho rarolla bothata.

Leano la Kutlwisiso: Bopa setshwantsho sa kelello

- Ke eng: Ho bopa setshwantsho sa kelello ka se etsahalang paleng.
- Hobaneng re le sebedisa: Ho etsa hore pale e utlwahale e le nnete, mme e kgahlise.
- Le thusa jwang: Le o thusa ho utlwisisa kamoo baphetwa le dibaka di leng ka teng, mme le hlakisa pale.

Ho sebedisa leano lena:

Leqephe le seratswana	Bala	Ere
8, 2	“Bona!” ho rialo Refilwe. “Jwale o na le tjhelete e lekaneng ya ho reka baesekele, ebile ho na le e setseng!”	Ke bona Marie le Refilwe ba tlola tlola ba thabile ha ba bona R100. Jwale Marie o na le tjhelete e lekaneng ya ho reka baesekele ya hae!
9, 1	Ka Moqebelo o latelang, Marie le ntate wa hae ba ile ba ya lebenkeleng ho ya reka baesekele e ntle e tshehla. Yaba Marie le Refilwe ba kganna dibaesekele tsa bona tse ntle letsheare lohle, ho fihlela letsatsi le dikela.	Ke bona ka mokgwa oo banana ba thabileng ka ona ha ba palame dibaesekele mmoho! Ke bona ba bososela ba tsheha ha ba ntse ba palame mmoho.

Refilwe e ne e le motswalle wa Marie. Refilwe o na le baesekele e ntle e pinki. Letsatsi le leng le le leng Marie o ne a nahana, “Ekare nkabe ke na le baesekele jwaloka Refilwe. Re ne re tla palama dibaesekele tsa rona mmoho.”

Ka letsatsi le leng ha Marie a le lebenkeleng le ntate wa hae, o ile a bona baesekele e tshehla e tshwanang le ya Refilwe. “Helang! Ke batla ho reka baesekele ena.” Ho rialo Marie. E ne e le R200. “Ka kopo hle ntate, ke kopa hore o nthekele baesekele ena.”

“Ke tla o fa halofo ya tjhelete ya baesekele” ho rialo ntate wa Marie. Marie le yena a ipelokela halofo e nngwe.” Ntate wa Marie a mo fa R100.

Ha Marie a kgutlela hae, o ile a beha tjhelete ya hae ka laeng e ka hodimo moo e tla bolokeha teng. Yaba o a nahana, “na ebe ke tla fumana thjelete e nngwe jwang hore ke reke baesekele ya ka e ntle e tshehla.”

Ka letsatsi le hlahlamang, Refilwe a tla ka baesekele ya hae e ntle e pinki. Marie a bolella Refilwe seo ntate wa hae a se buileng. “Ha nka boloka tjhelete e lekaneng, re tla kgona ho kganna dibaesekele tsa rona mmoho.” ho rialo Marie. “Ke na le leano,” ke Refilwe eo. “Mohlomong re ka sebetsa ka tshimong ya ntate wa hao mme a re lefe, ebe re boloka tjhelete eo ho reka baesekele.” Refilwe le Marie ba ya ho ntate wa Marie ho mo tsebisa ka leano la bona, “Ntate, na o tla re lefa ha re ka o thusa ka tshimong?” Ho botsa Marie.

“Leno ke leano le letle,” ho rialo ntate wa Marie. “Ke hloka thuso e ngata ka moo ka tshimong. Ha le qeta ho sebetsa, ke tla le lefa R20 ka letsatsi,” ho rialo ntate.

Refilwe le Marie ba sebeditse letsheare kaofela. Qetellong ya mosebetsi wa letsatsi, ntate wa Marie a lefa Marie le Refilwe R20 motho ka mong. Refilwe a neha Marie tjhelete ya hae, mme a re “Ke tla natefelwa ke ho palama baesekele ya ka ha le wena o na le ya hao.” Ke a leboha Refilwe,” ho rialo Marie.

Marie a ya ka phaposing ya hae. A beha R40 ya hae le R100 e tswang ho ntate. Marie a nahana hore o se a na le R140, mme kamora matsatsi a mmalwa ba sebetsa, o tla kgona ho reka baesekele e ntjha.

Ka Mantaha, ha ba tswa sekolong, Refilwe le Marie ba ne ba ntse ba bapalla ka jareteng. Marie a utlwa lerata le sa tlwaelehang. “Mamela, a na ho na le seo o se utlwang?” Ho botsa Marie. Refilwe a sheba fatshe, a bona katse e tshwasehileng terateng.

“Jo nna! Katse ena e tshwasehile,” ke Refilwe eo, yaba Marie o a kgumama o thusa ho e tshwasolla.

“Awo, katse ya batho.” ho rialo Marie.

Refilwe a nka katse a nna a e pholla ho e kokobetsa maikutlo. “Re tla etsa jwang?” Ho botsa Marie. “Ke na le bonnete ba hore hona le motho ya ntseng a tsamaya hohle mona a shebana le katse ena!”

Yaba ba bona pampiri e kgolo e nang le setshwantsho sa katse se mamareditswe sefateng mme ka tlasa sona ho ngotswe “E LAHLEHILE” ka bokgubedu. E ne e na le setshwantsho sa katse e tshwanang le yona ena eo ba e thotseng.

Ba ile ba ngola dinomoro tsa mohala yaba ba mathela habo Refilwe. Mme wa Refilwe o ile a ba kadima mohala hore ba letsetse dinomoro tseo ba di fumaneng pampiring. Yaba Dimakatso o lata katse ya hae. Pele a tsamaya, Dimakatso a leboha Refilwe ka ho mo lefa R100. “Ke ya leboha ha o fumane katse ya ka.” ho rialo Dimakatso a thabile.

“Bona!” ho rialo Refilwe. “Jwale o na le tjhelete e lekaneng ya ho reka baesekele, ebile ho na le e setseng!”

Ka Moqebelo o latelang, Marie le ntate wa hae ba ile ba ya lebenkeleng ho ya reka baesekele e ntle e tshehla.

Yaba Marie le Refilwe ba kganna dibaesekele tsa bona
tse ntle letsheare lohle, letsatsi la ba la dikela.

Padiso 1

Ke mang ya fileng Marie tjhelete?

Ntate wa hae, Refilwe le Dimakatso (monga katse).

Marie o ne a hloka bokae hore a reke baesekele ya hae e ntjha?

O ne a hloka R200.

Hobaneng ha Marie a ne a batla ho boloka tjhelete ya hae?

- Hobane o ne a batla ho reka baesekele.
- Hobane o ne a batla ho ba le baesekele jwaloka motswalle wa hae Refilwe.
- Hobane o ne a batla hore yena le motswalle wa hae wa hlooho ya kgomo Refilwe, ba kganne dibaesekele tsa bona mmoho.
- Hobane ntatae o ne a mmoleletse hore o tla lefa halofo ya tjhelete mme yena o tla ipolokela tjhelete ho tlatseletsa halofo e nngwe.

Padiso 2

Marie o fumane tjhelete jwang?

- O ile a sebetsa tshimong.
- Refilwe o sebeditse tshimong mme a fa Marie tjhelete ya hae.
- Ba ile ba fumana katse mme monga katse a ba fa moputso.

Banana ba ne ba salletswe ke bokae?

Banana ba ne ba salletswe ke R40.

Hobaneng ha Refilwe a ile a fa Marie tjhelete ya hae?

- Hobane o ne a batla hore motswalle wa hae a boloke tjhelete bakeng sa baesekele.
- Hobane o ne a na le baesekele.
- Hobane ke motswalle wa sebele hape ya lokileng.
- Hobane ho monate haholo ho kganna baesekele le motswalle wa hao.

PALE YA 2

DIKGOHO TSE

NTJHA TSA THULI

Mookotaba: Re ba le sepheo

Tlhahisoleseding ya boitshetleho

- Sengolwa sena ke pale ya boiqapelo.
- E etsahalla tikolohong ya Afrika Borwa.
- E etsahala nakong ya jwale.
- Pale ena e tla thusa baithuti ho utlwisisa hantle hore mohlolo ke eng.

Dintlha tseo o ka di arolelanang le baithuti ba hao

- Ho qala kgwebo ya hae, nkgono o sebedisa seo a nang le sona mme o kopa balelapa la hae ho mo thusa. Ke motho ya kgonang ho rarolla mathata hape ke mmarakgwebo.
- Ka ho sheba seo nkgono a se etsang, Thuli o ithuta hore kgwebo e nyenyane e qalwa jwang.

Leano la Kutlwisiso: Etsa dikakanyo

- Ke eng: Ho noha dintho tseo mongodi a sa di hlaloseng ka ho hlaka o sebedisa dintlha tsa pale.
- Hobaneng re le sebedisa: Ho utlwisisa meelelo e tebileng le e patehileng.
- Le thusa jwang: Le re thusa ho fihlella diqeto ha o bala, ho utlwisisa pale le baphetwa hantle.

Ho sebedisa leano lena:

Leqephe le seratswana	Bala	Ere
15, 1	Thuli le Nkgono wa hae ba ne ba na le sethole se setle, se sootho ka jareteng. Thuli o ile a se reha lebitso la Heni. Hoseng ho hong le ho hong, Thuli o ne a tswela kante ho leka ho fumana lehe bakeng sa dijo tsa hoseng.	Ke akanya hore mahe ha a lekane hore nkgono a fumane lehe la thahameso hoseng. Ke le leng feela la Thuli.
20, 5	“O se ke wa thetsa lehe leo!” nkgono a laela Thuli. “Heni o lokela ho ikutlwa a bolokehile, mme a sireletsehile ka hokong ya hae hore a se ke a siya mahe a hae feela!”	Ke akanya hore nkgono o kile a hodisa dikgoho hobane o tseba se tlamehang ho etswa.

Thuli le Nkgono wa hae ba ne ba na le sethole se setle, se sootho ka jareteng. Thuli o ile a se reha lebitso la Heni. Hoseng ho hong le ho hong, Thuli o ne a tswela kantle ho leka ho fumana lehe bakeng sa thahameso.

Nkgono wa Thuli o ile a etsa qeto ya ho qala kgwebo ya ho rekisa mahe. Yaba o a bala hore ha ba na le dikgoho tse leshome le metso e mmedi ba ka fumana mahe a robong letsatsi ka leng. Sena se bolela hore bonyane ba ka kgona ho fumana a mane bakeng sa dijo tsa hoseng, mme ba rekise a mahlano.

“Ha re na tjhelete ya dikgoho tse leshome le metso e mmedi,” nkgono o bolella Thuli, “empa ke na le leano!”

Nkgono o ile a kadima mokoko wa Ndumiso.
A hlaloseisa Thuli hore mahe a ka qhotsa ebe
ditsuonyana.

Thuli a ikutlwa a phoqehile ha a nahana hore ha a sa
tla kgona ho ja mahe a monate nakwana. Empa o ne
a tatetse ho bona jarete e tletse ditsuonyana.

Mmangwane wa Thuli, Dineo, o ile a ba tjhakela e le thapama, a tla le masalla a dipatsi. Mmangwane Dineo le Thuli ba ile ba aha hoko e ntjha moo Heni e tla behela mahe teng. Ba ile ba e penta ka mebala e kganyang. Ba ala furu e bonolo ka hokong.

Ka letsatsi le hlahlamang, Thuli o ile a ya ka hokong ya Heni a tshwere poone le sekotlolo sa metsi. Thuli o ile a se beha kahara hoko, pela lemati. Eitse ha Nkgono a tswela kantele, o ile a laela Thuli ho beha metsi kantele ho hoko.

“Ha dijo le metsi di le haufi haholo le moo Heni a behetseng mahe teng, a ka a hata ka phoso nakong eo a lokelang ho ja!” Nkgono a hlalosa.

Ka letsatsi le hlahlamang Thuli o ne a thabile haholo. Ha Heni a tswa ka hokong ho ya ja, o ile a bona lehe le letle, le sootho kahara furu.

“Bona!” ho rialo Thuli, a supa lehe.

“O se ke wa thetsa lehe leo!” nkgono a laela Thuli.

“Heni o lokela ho ikutlwa a bolokehile, mme a sireletsehile ka hokong ya hae hore a se ke a siya mahe a hae!”

Hoseng ho hong le ho hong kamora moo, Thuli o ne a emela Heni a tswe ka hokong ebe o bala mahe.

1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11. Matsatsi a leshome le motso o le mong, mahe a leshome le motso o le mong. Lehe le letjha letsatsi ka leng.

Ka letsatsi la bo-12, Thuli o badile mahe a leshome le motso o le mong.

“Hobaneng ho se na mahe a matjha?” Thuli a botsa a tshwenyehile.

“Sethole se kgona ho behela mahe a leshome le metso e mmedi feela. Se na le mahe a mangata ao se ka a fuamang jwale! Sehlotshwana sa mahe se na le lebitso le ikgethang - a bitswa tlelatjhe. Ha Heni a behetse mahe a lekaneng, o tla emisa ka ho behela a mang. O tla fuama mahe ana matsatsi a 21,” Nkgono a mmolella.

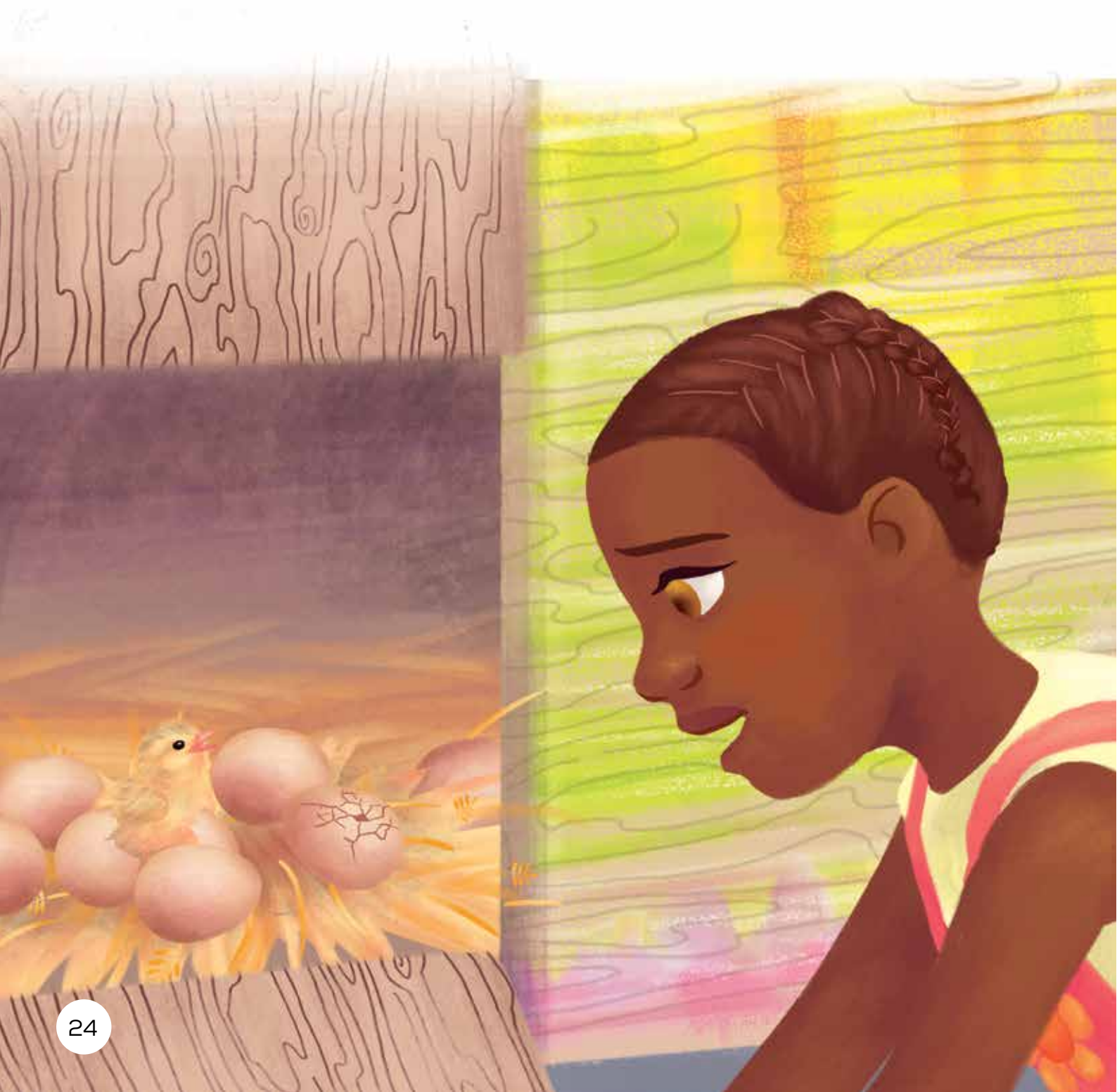
Thuli o ile a mathela ka tlung. A etsa khalendara e nang le matsatsi a 21. A tshwaya letsatsi la pele.

Letsatsi ka leng kamora moo, o ile a nna a tshwaya le le leng. Ha a se a tshwaile letsatsi la bo 21, a hoa ka thabo.

“Le fihlile letsatsi la bohlokwa!” a hweletsa, a mathela kante.

Thuli a dula pela hoko ho fihlela a utlwa
mokgwathatsa. Ditsuonyana di ne di le tseleng.

Padiso 1

Nkgono o ne a batla ho ba le dithole tse kae?

Nkgono o ne a batla ho ba le dithole tse leshome le metso e mmedi.

Nkgono wa Thuli o kadimme mokoko ho mang?

O kadimme mokoko ho malome Ndumiso.

Hobaneng nkgono wa Thuli a kadimme mokoko wa malome Ndumiso?

- Hobane o ne a batla mokoko o hodise ditsuonyana kahara mahe.
- Hobane o ne a batla mahe a qhotse hore a be le dikgoho tse ngata.
- O ne a batla ho ba le dikgoho tse ngata hore yena le Thuli ba be le mahe a mangata ba ipolokele a mang ebe ba rekisa a mang.
- Hobane o ne a batla ho qala kgwebo ya mahe mme o ne a hloka dikgoho tse ding.
- Hobane o ne a se na tjhelete ya ho reka dikgoho yaba o etsa qeto ya ho ikgodisetsa dikgoho.

Padiso 2

Heni o fuame mahe a makae?

E fuama mahe a 11.

Thuli o emetse mahe nako e kae hore a qhotse?

O eme matsatsi a 21 hore mahe a qhotse.

Hobaneng ha Thuli a ne a ikutlwa a phoqehile hape a thabile?

- O ne a phoqehile hobane o ne a rata ho fumana mahe letsatsi le letsatsi, empa ha mahe a e ba dikgoho, o ne a ke ke a kgona ho a ja.
- O ne a phoqehile hobane o ne a ke ke a fumana mahe a thahameso sebakanyana.
- O ne a thabile hobane e se kgale ho tla be ho tletse ditsuonyana ka jareteng.
- O ne a thabetse hore mahe a tla qhotsa e be ditsuonyana.

PALE YA 3 MAITEMOHELO A MAHOLO A CANDICE LE CARLA

Mookotaba: Re a thusa

Tlhahisoleseding ya boitshetleho

- Sengolwa sena ke pale ya boiqapelo.
- E etsahalla tikolohong ya Afrika Borwa.
- E etsahala nakong ya jwale.
- Pale ena e tla thusa baithi ho hlokomela hore ho thusa batho ba bang ke ntho e nkang nako, e hlokanang mamello.

Dintlha tseo o ka di arolelanang le baithuti ba hao

- Paleng ena, Candice o thusa ngwanabo ho ithuta ho kganna baesekele.
- Candice ke ausi ya mosa, hape ya nang le mamello. O tla ka maano a bohla ho thusa ngwanabo.
- Ho ruta Carla ho palama baesekele e bile maitemohelo a maholo.

Leano la Kutlwisiso: Etsa dikakanyo

- Ke eng: Ho noha dintho tseo mongodi a sa di hlaloseng ka ho hlaka, o sebedisa dintlha tsa pale.
- Hobaneng re le sebedisa: Ho utlwisisa meelelo e tebileng le e patehileng paleng.
- Le thusa jwang: Le re thusa ho fihlella diqeto ha o bala, ho utlwisisa pale le baphetwa hantle.

Ho sebedisa leano lena:

Leqephe le seratswana	Bala	Ere
29, 1	Letsatsi la tswalo la Candice la ba la fihla Ausi wa hae Candice o ne a emetse letsatsi lena le fihle. Candice le nkgono wa hae ba ne ba kgethetse Carla baesekele e tshehla ka mmala. Candice o ne a tatetse ho mo ruta ho kganna baesekele.	Ke akanya hore Candice o ne a se a tseba ho kganna baesekele. Candice o ne a thabetse ho ruta Carla ho kganna baesekele, hore ba kgone ho kganna dibaesekele tsa bona mmoho!
35, 1	Candice o ile a elellwa hore tshibollo e kgolo ya dibaesekele ha e tlo etsahala letsatsing lena. Candice o ile a tshwara baesekele kamorao hape. “Hona jwale ke nahana hore o tlameha ho sebitsana le ho tsitsa le ho terapa,” a bolella Carla.	Ke akanya hore Candice o ikemiseditse ho thusa ngwanabo, hobane o matha kamora baesekele ya hae letsatsi lohle a mo ruta!

Letsatsi la tswalo la Candice la ba la fihla ausi wa hae Candice o ne a emetse letsatsi lena le fihle. Candice le nkgono wa hae ba ne ba kgethetse Carla baesekele e tshehla ka mmala. Candice o ne a tatetse ho mo ruta ho kganna baesekele.

Kamora dijo tsa mantsiboya, nkgono o ile a dumella Candice ho bidikisetsa baesekele ka tlung. Ba ile ba e tlama ka leleme le leholo le lekgubedu. Yaba, Candice o bitsa Carla hore a tle. Candice o ne a sa kgone ho itshwara, o ne a tatetse ho bona pososelo ya Carla ha a bona baesekele ya hae e ntjha.

Carla o ile a mathela ka phaposing. Sefahleho sa hae se ile sa kganya ha a bona baesekele eo e tshehla. Empa pososelo ya hae ya ya e fela.

“Empa... ha ke tsebe ho palama baesekele,” a rialo

“Se ka tshwenyeha! Mpho ya ka ke ho o ruta ho palama baesekele!” Candice a mmolella.

Letsatsi le hlahlamang e ne e le Moqebelo. Candice o ile a tsosa Carla e sa le ka matjeke.

“Ha re ye phakeng! Ke batla ho o ruta ho kganna baesekele hore re kgone ho ba le maitemohelo a monate,” Candice a rialo.

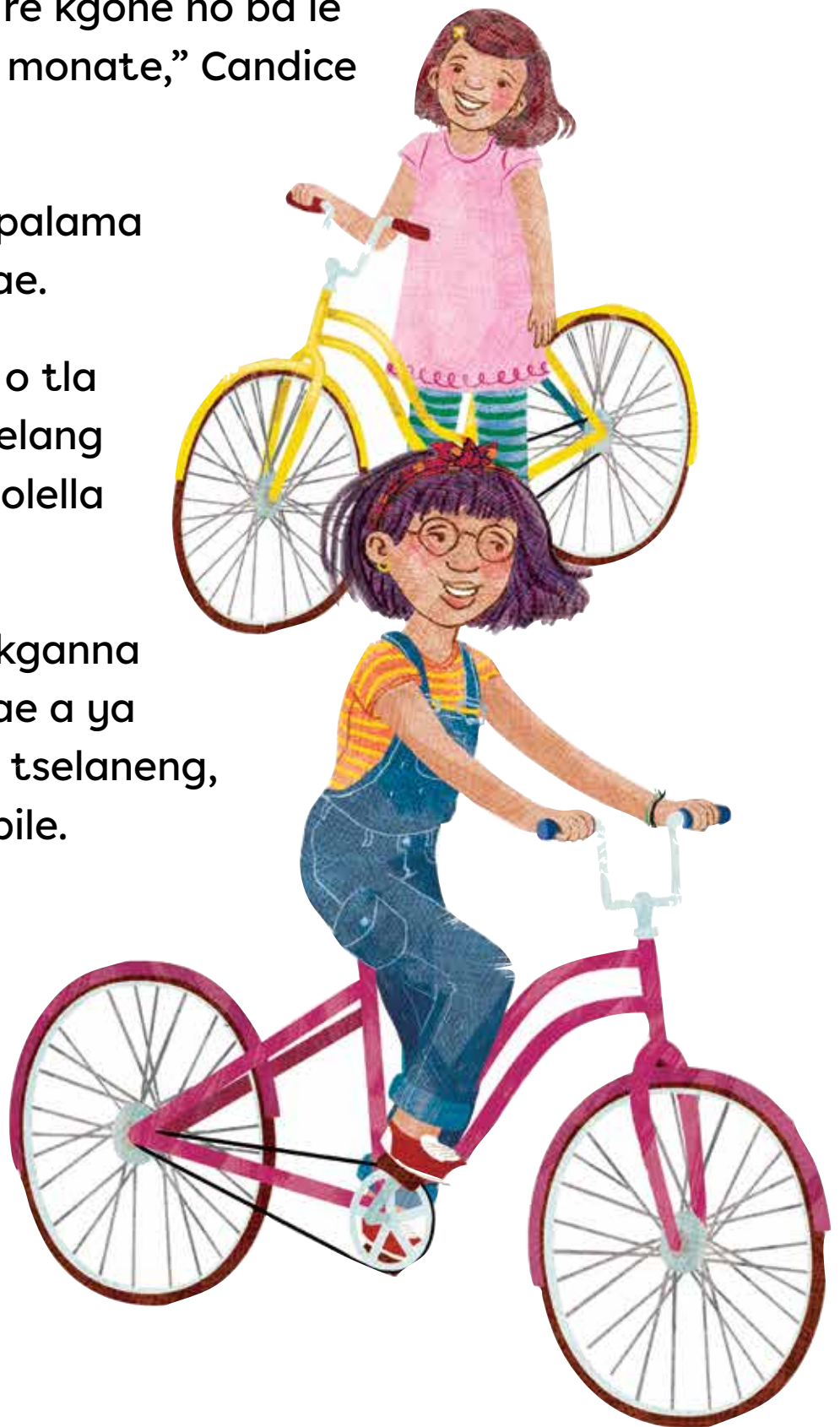
Candice o ile a palama baesekele ya hae.

“Ntjhebe, mme o tla tseba seo o lokelang ho se etsa,” a bolella ngwanabo.

Candice o ile a kganna baesekele ya hae a ya hodimo le tlase tselaneng, Carla a mo shebile.

“Jwale leka!”
Candice a laela Carla.

“Ke a tshaba!”
Carla a rialo,
“Ha nka wa?”
a botsa.

Candice o ne a nahana hore ho tla ba bonolo ho ruta Carla. O ile a nahana tsela eo a ka rutang ngwanabo ho palama. Yaba o ba le leano.

“Tloho, palama baesekele ya hao.” Candice a rialo. Yaba Candice o tshwara baesekele hore e se ke ya tsamaya. “Jwale, leka ho kganna,” a bolella Carla.

Carla o ile a beha maoto a hae diterapeng ha Candice yena a e tshwere a e tiisitse. O ile a kganna kganna. Kamora metsotso e mmalwa Candice o ile a nahana hore Carla o se a tshwarelletse. “Jwale o tlamehile ho etsa ka bo wena!” Candice a laela Carla. Candice o ile a tlohella baesekele.

Carla o ile a phahamisetsa maoto a hae diterapeng empa o ile a utlwa baesekele e sa tsitsa. O ile a beha maoto a hae fatshe.

“Ke a tshaba ho kganna ke le mong! Ha nka wa?” Carla a botsa.

Candice o nahanne hore ho tla ba bonolo ho ruta Carla ho palama baesekele. Eitse ha a bona hore Carla o kgona ho kganna, o ile a nahana hore na a ka ruta ngwanabo jwang ho tsitsa baesekeleng. Yaba o ba le leano.

“Tloho, palama baesekele ya hao,” a rialo Candice. Yaba Candice o tshwara baesekele kamorao. “Jwale leka ho tsitsa,” a bolella Carla.

Candice o ile a tlohella baesekele. Carla o ile a utlwa baesekele e sa tsitsa yaba o beha maoto a hae fatshe.

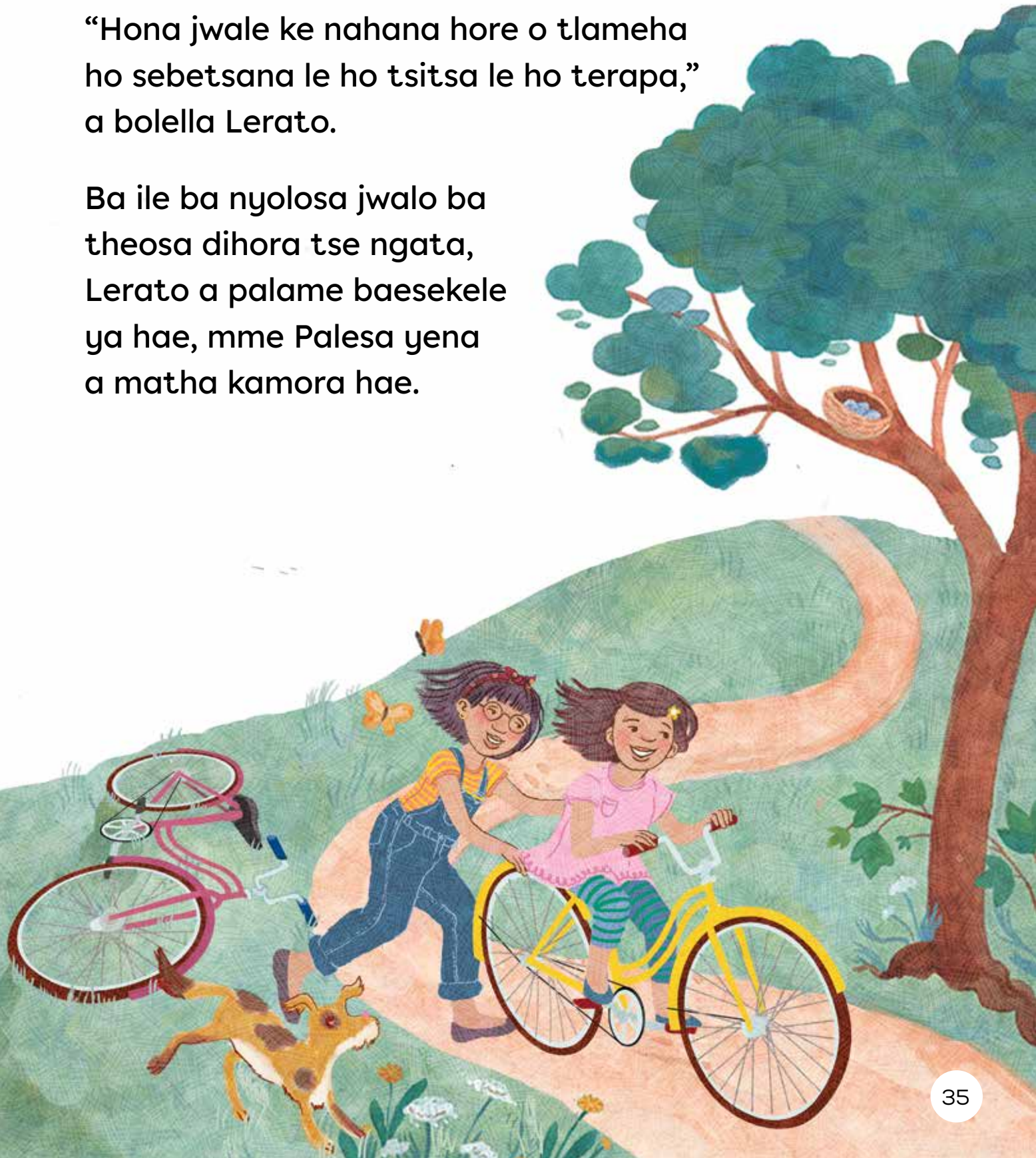
“Ke a tshaba, ha ke kgone ho tsitsa ka bonna! Ha nka wa?” Lerato a botsa.

Palesa o ile a elellwa hore tshibollo e kgolo ka dibaesekele ha e tlo etsahala letsatsing lena. Palesa o ile a tshwara baesekele kamorao hape.

“Hona jwale ke nahana hore o tlameha ho sebetsana le ho tsitsa le ho terapa,” a bolella Lerato.

Ba ile ba nyolosa jwalo ba theosa dihora tse ngata, Lerato a palame baesekele ya hae, mme Palesa yena a matha kamora hae.

Letsatsi le ile la qalella ho dikela. Palesao ne a kgathetse ke ho matha letsheare lohle.

“Ha re ye hae,” a rialo

“Lekgetlo le leng hape,” Lerato a kopa.

Palesa a matha kamora hae, a tshwere, a tiisitse.
Kamora metsotswana e itseng, Lerato o ile a
hweletsa, “Ntlohelle!”

Palesa o ile a tlosa letsoho la hae mme a shebella
Lerato a palame a le mong tselaneng. Palesa o ile
a opa diatla mme a mo thoholetsa ha a ntse a mo
shebelletse.

Qetellong, letsatsi lena le bile lona la maitemohelo.

Padiso 1

Baesekele ya Carla e ntjha e ne e le ya mmala o jwang?

E ne e le tshehla.

Mpho eo Candice a e fileng Carla ke eng?

Mpho ya hae e ne e le ho mo ruta ho palama baesekele.

Hobaneng Candice a ne a matha kamora baesekele ya ngwanabo letsheare lohle?

- Hobane o ne a batla ho mo ruta ho palama baesekele.
- Hobane ngwanabo o ne a tshaba ho palama baesekele ka boyena.
- Ho matha hoo ho tla mo thusa hore a ithute ho terapa le ho tsitsa.
- Hobane e ne e le ausi ya mosa, ya tsotellang ngwanabo.

Padiso 2

O tseba jwang hore Candice ke ausi ya mosa ya tsotellang ngwanabo?

- Hobane o ile a rera ho ruta ngwanabo ho kganna baesekele.
- Hobane o ne a tshwere baesekele ha ngwanabo a palame.
- Hobane o mathile kamora baesekele letsheare lohle.
- Hobane o ne a na le mamello ha ngwanabo a ne a tshaba ho palama ntle le ho thuswa.
- Hobane o ile a thoholetsa a ba a opa diatla ha Carla a se a tseba ho palama kantle ho thuso ya hae.

Candice o rutile ngwanabo jwang?

- O ile a tshwara baesekele ha ngwanabo a ithuta ho e kganna.
- O ile a tshwara baesekele a ba a matha kamora yona hore ngwanabo a kgone ho ikwetlisa ho terapa le ho tsitsa.

Hobaneng Candice a ile a opa diatla a ba a thoholetsa ha a bona ngwanabo a palame baesekele ka ntle ho thuso ya hae?

- Hobane ngwanabo o ne a palama baesekele ya hae lekgetlo la pele.
- Hobane o ne a le motlotlo ka ngwanabo.
- Hobane ngwanabo o sebeditse ka thata letsheare lohle.
- Hobane o sebeditse ka thata ho ruta ngwanabo.
- Hobane letsheare lohle, Carla o ne a tshaba ho palama a le mong mme jwale o ne a se a leka ho palama a le mong.
- Hobane ke ausi ya mosa ya nang le Carla. O thabile ha a bona Carla a atlehile nthong e ntjha.

PALE YA 4 TIMEO O THUSA BA LELAPA LA HAE

Mookotaba: Re a thusa

Tlhahisoleseding ya boitshetleho

- Sengolwa sena ke pale ya boiqapelo.
- E etsahalla tikolohong ya Afrika Borwa.
- E etsahala nakong ya jwale.
- Pale ena e tla thusa baithuti ho utlwisisa hantle hore ho hloriswa le ho qalwa ke ntho e utlwisang batho bohloko – baneng le bathong ba baholo.

Dintlha tseo o ka di arolelanang le baithuti ba hao

- Batho ba ka qalwa kapa ba hloriswa ka mabaka a fapaneng. Batho ba bang ba hloriswa hobane e se batho ba Afrika Borwa. Ho hlorisa batho ba bang ha se ntho e lokileng.
- Paleng ena, ditho tsohle tsa lelapa di bile le letsatsi le seng monate hobane di ne di qalwa kapa di hloriswa.
- Timeo o thusa ditho tsa lelapa la hae ho bua ka bothata ba bona, mme o ba hopotsa hore kaofela ha bona ba na le batho ba lokileng maphelong a bona.

Leano la Kutlwisiso: Etsa dikgokahano

- Ke eng: Ho nahana hore pale e amana jwang le bophelo ba hao, dibuka tse ding, kapa lefatshe.
- Hobaneng re le sebedisa: Ho utlwisisa pale hantle ka ho e amahanya le dintho tseo o di tsebang.
- Le thusa jwang: Le eketsa moelelo paleng le hore e hopolehe ha bonolo.

Ho sebedisa leano lena:

Leqephe le seratswana	Bala	Ere
44, 4	“Mamela,” ntate Timeo a hlalosa, “Bahlorisi ba hohle. Ka dinako tse ding, seo o ka se etsang ke hore o iphapanye bona. O fumane batho ba pelo di ntle, o hlole le bona.”	Ke kgona ho etsa dikamahano: Batho ha ba bontshe Neo le Bonolo mosa. Bobedi ba bona ba hloname ka baka la dipuo tse mpe tse entsweng ke motho e mong.
47, 3	Monna eo, o dula a ntse a bua ntho tseo tse nnyenyefatsang, empa dipuo tsa hae ha di sa ntshwenya ho hang. Ke tseba metswalle ya ka. Nkeke ka batla ho etsa setswalle le monna eo, le ha nka patalwa.” a rialo.	Timeo o kile a hloriswa, jwalo feela ka ditho tse ding tsa lelapa la hae. Ke nahana hore o leka ho kopanya ba lelapa la hae, hore ba buisane ka sena, ba se nahane hore se etsahalla bona feela.

“Ho ne ho le jwang sekolong kajeno?” Ntate Timeo a botsa moradi wa hae Eva ha a kena ka monyako.

Eva o ile a phahamisa mahetla a hae. “Ho ne ho le hantle,” Eva a araba ka mahlonoko.

“Na o na le bothata?” Ntate Timeo a botsa.

“Ho na le ngwanana e mong ya ratang ho nqala. O re ke motenya “Na ke motenya?” Eva a botsa.

“Mamela,” Ntate Timeo a mo hlaloseisa, “Bahlorisi ba hohle. Ka dinako tse ding ntho eo o ka e etsang ke hore o iphapanye bona. O iphumanele metswalle le batho ba bang ba dipelo di ntle mme o hlole le bona.”

“Ho ne ho le jwang mosebetsing?” Ntate Timeo a botsa mosadi wa hae ha a kena ka monyako.

Mme Gloria o ile a sisinya hlooho. “Ho ne ho le hantle feela,” a araba ka mahlonoko.

“Ho etsahetseng?” a botsa.

“Ho na le basadi ba bang ba reng ha ke a tlameha ho sebetsa. Ba re ke kgutlele hae. Ho a makatsa hobane re dutse mona dilemo tse 11. “Na ha se lehae la rona lena na?”

“Mamela,” ntate Timeo a hlalosa, “Bahlorisi ba hohle. Ka dinako tse ding, seo o ka se etsang ke hore o iphapanya bona. O fumane batho ba pelo di ntle, o hlole le bona.”

“Ho ne ho le jwang boikwetlisong ba bolo ya maoto?”
Ntate Timeo a botsa mora wa hae Emmanuel ha a
kena ka monyako.

Emmanuel o ile a hadikisa mahlo a hae.

“Ho ne ho le hantle,” a araba ka mahlonoko.

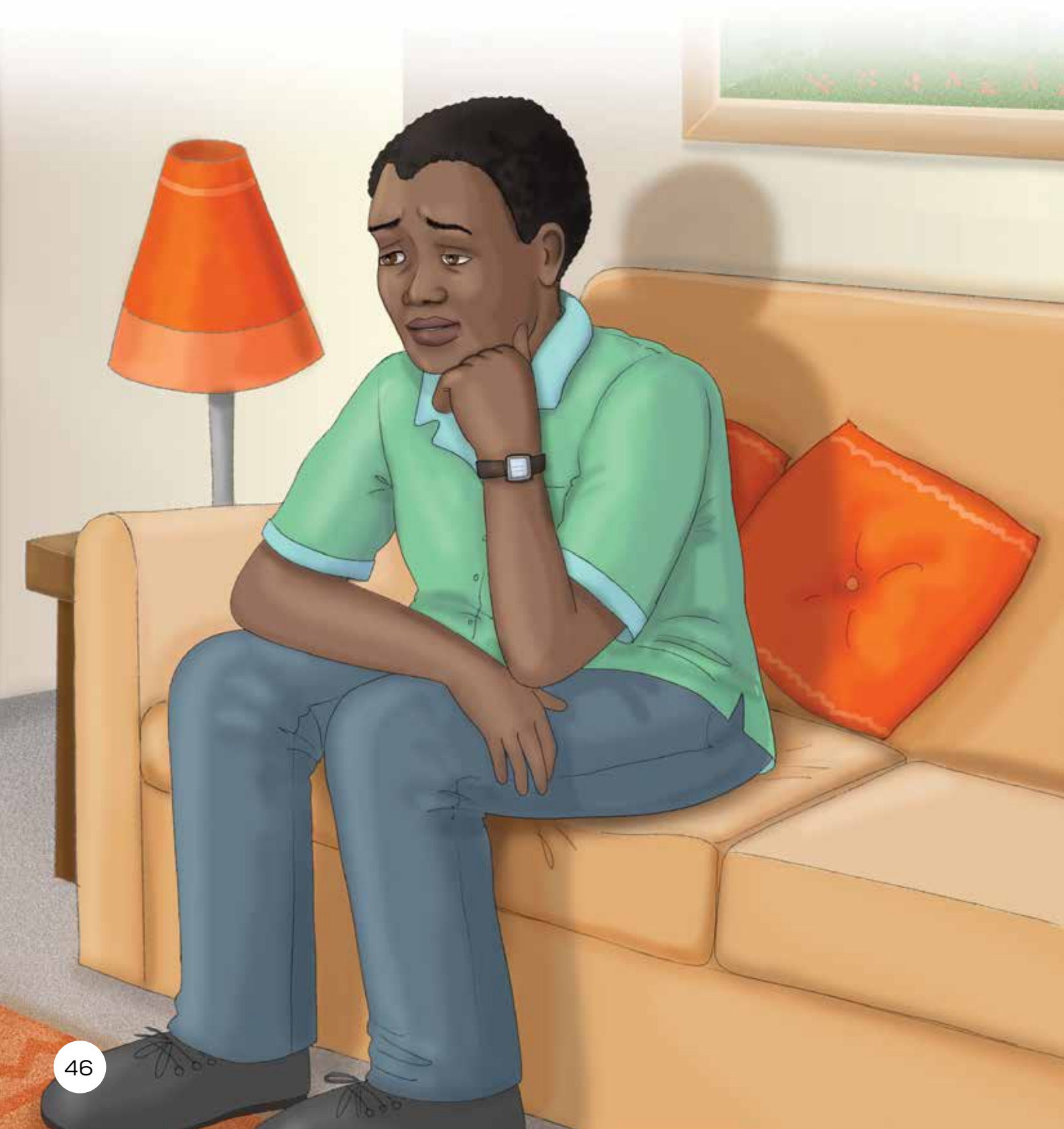
“Ho etsahetseng?” A botsa.

“Ka dinako tse ding ho na le moshanyana ya nqalang.
O re ha ke tsebe ho tiribola le ho fetisa bolo. Na ebe
ke sebakadi se sa tsebeng ho bapala bolo ya maoto
ntate?” Emmanuel a botsa.

“Mamela,” ntate Timeo a mo hlalosea, “Bahlorisi
ba hohle. Ka nako e nngwe ntho e o ka e etsang ke
ho iphapanya bona. Iphumanele metswalle ya hao le
batho ba o tshwarang hantle ebile ba nang le pelo
tse ntle mme o hlole le bona.”

Ntate Timeo o ile a dula soufeng, a nahana ka thata. O ne a hloile ho bona ba lelapa la hae ba na le dipelaelo ka botho ba bona ka lebaka la bahlorisi. O ile a nka qeto ya ho bitsa kopano.

Ntate Timeo o ile a etsa dithungthung, yaba o bitsetsa ba lelapa la hae ka kitjhineng. Ba ile ba dula ba potolohile tafole. Mme Gloria o ne a bonahala a tshwenyehile.

“Ho na le ntho e empe e etsahetseng?” a botsa a maketse. Ntate Timeo o ile a ba sheba kaofela a tiisitse sefahleho.

“Ka matsatsi a mang, ho na le monna ya mphang bothata ha ke ya ofising ya hae ke isa dintho. O re ha a kgone ho nkutlwisisa ha ke bua ka lebaka la tsela eo ke buang ka yona. Ke ne ke dula ke belaela tsela eo ke buang Senyesemane ka yona. Ke ne ke dula ke ngongorehile ebile ke nahana hore ha ke a tlameha ho itshwenya ka ho bua Senyesemane. Ke ile ka etsa setswalle le malome Tumelo le malome Sello. Monna eo, o dula a ntse a bua ntho tseo tse nnyenyefatsang, empa dipuo tsa hae ha di sa ntshwenya ho hang. Ke tseba metswalle ya ka. Nkeke ka batla ho etsa setswalle le monna eo, le ha nka patalwa.” a rialo.

Ntate Timeo o ile a sheba ba lelapa la hae hape.

“Kaofela ha rona re kile ra ikutlwa meya ya rona e le fatshe. Kaofela ha rona re kile ra ipelaela. Kaofela ha rona re kile ra hloriswa. Empa ha re bang. Re ka tshehetsana, mme ra hopotsana hore ha re batenya, ha re utswe mesebetsi ebile ha re dibapadi tsa bolo ya maoto tse senang bokgoni.” Ntate Timeo a ba hlalosetsa.

Eva a bososela.

Mme Gloria a bososela.

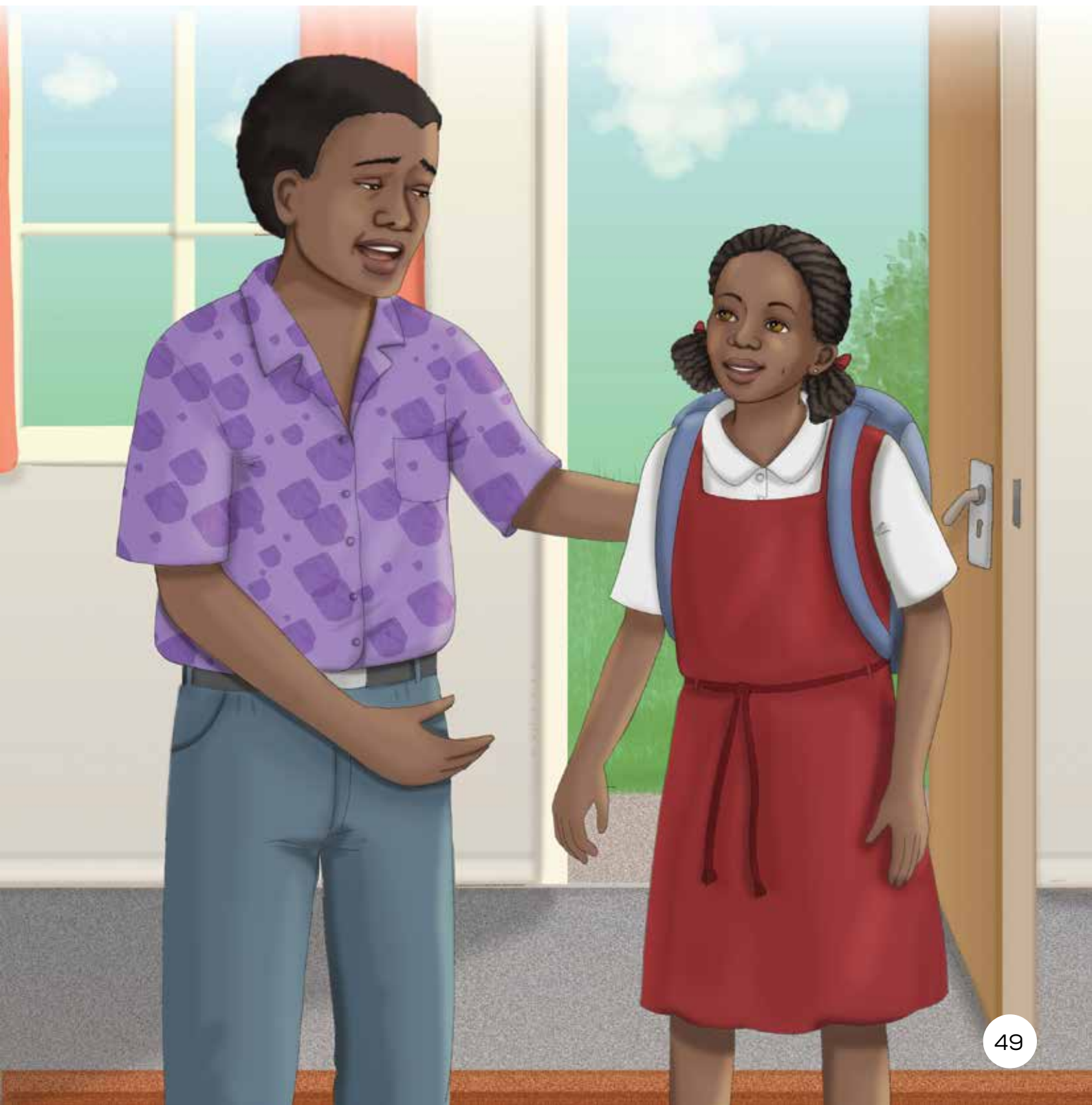
Emmanuel a bososela, a bile a tlatša seatla sa hae ka dithungthung.

Letsatsing le hlahlamang, ntate Timeo o ile a emela Eva ho fihla hae ho tswa sekolong.

“Ho ne ho le jwang sekolong?” Ntatae a mmotsa.

“Ho ne ho le betere haholo,” Eva a bososela

Ntate Timeo o ile a emela Mme Gloria ho fihla hae ho tswa mosebetsing.

“Ho ne ho le jwang mosebetsing?” A mmotsa

“Ho ne ho le betetshana,” Mme Gloria a mo araba ka pososelo.

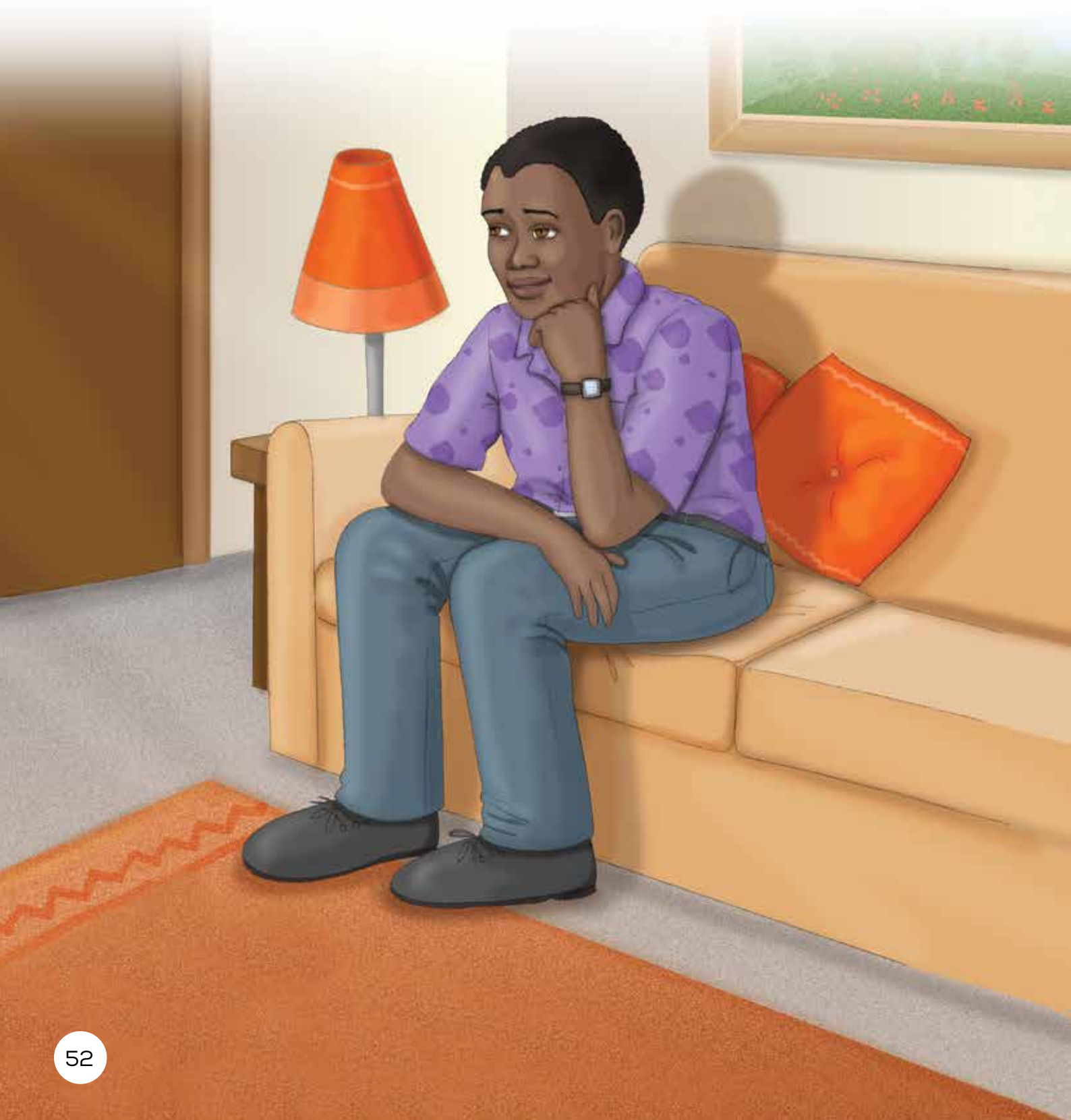
Qetellong Emmanuel a fihla hae a tswa boikwetlisong ba bolo ya maoto.

“Ho ne ho le jwang boikwetlisong ba bolo ya maoto?” ntatae a mmotsa.

“Ho ne ho ntse ho le thata,” Emmanuel a araba ka sefahleho se tiileng, “Empa ke nahana hore ho tla loka.”

Ntate Timeo o ile a dula soufeng a tebisa maikutlo ka lelapa la hae. O ne a tseba hore bothata ha bo so rarollehe, empa o ne a thabetse hore o ba thusitse ho ba le letsatsi le betere ho feta a mang.

Padiso 1

Ke bo mang ba hloriswang paleng ena?

Ke ditho tsa lelapa la ntate Timeo. (Eva, Emmanuel le mme Gloria) ba hloriswang.

Ntate Timeo o ile a etsa sejo se feng?

O ile a etsa dithungthung.

Hobaneng ntate Timeo a ile a nka qeto ya ho bitsetsa ba lelapa la hae kopanong?

- Hobane o ne a nahana hore seo se ka ba thusa ho tseba hore ha ba bang bothateng boo, le hore bahlorisi ba ama motho e mong le e mong.
- Hobane o ne a batla ho tshehetsa ba lelapa la hae.
- Hobane o ne a batla hore ba ikutlwe ba le betere.
- Hobane o ne a batla ho bolella ditho tsa lelapa la hae hore le yena o na le ho hloriswa.

Padiso 2

Ntate Timeo o nahana hore lelapa la hae le ka rarolla maikutlo ao ba nang le ona a boipelaelo jwang?

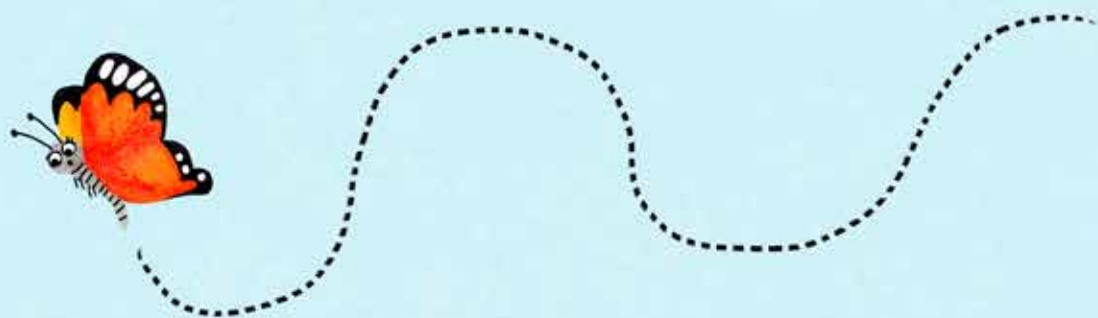
- Ka ho iphapanya bahlorisi.
- Ka ho iphumanela metswalle e lokileng, e pelo di ntle, le ho hlola le metswalle eo ka dinako tsohle.

O ka etsa kgokahano? O kile wa qalwa kapa wa hloriswa? O ile wa etsang hore o ikutlwe o le betere?

- Ke kgona ho etsa kgokahano. Ha ke ne ke qalwa/hloriswa, ke...

Hobaneng ntate Timeo a ile a nka qeto ya ho bolella ba lelapa la hae hore le yena o a hloriswa mosebetsing?

- Hobane o ne a batla ho etsa kgokahano ya se ba etsahalletseng.
- Hobane o ne a sa batle hore ba ikutlwe ba le bang bothateng boo, ba se na tshehetso.
- Hobane o ne a batla ba lelapa ba leke ditharollo tseo a di hlahisitseng.

PALE YA 5 LEHLOHONOLO O IKUTLWA A SA PHUTHOLOHA

Mookotaba: Mmele ya rona

Tlhahisoleseding ya boitshetleho

- Sengolwa sena ke pale ya boiqapelo.
- E etsahalla tikolohong ya Afrika Borwa.
- E etsahala nakong ya jwale.
- Pale ena e tla thusa baithuti ho hlokomela hore ho bohlokwa ho bua maikutlo a bona ha motho e mong ha a etsa o ikutlwe o sa phutholoha

Dintlha tseo o ka di arole- lanang le baithuti ba hao

- Pale ena e hlokolotsi. Sepheo sa yona ke ho ruta bana hore ba bolelle batho ba baholo ba ba tshepang ebang ho na le motho ya etsang hore ba ikutlwe ba sa phutholoha.
- Ho ka ba thata hore bana ba ntshe maikutlo a bona, haholo ha ba tseba motho ya etsang hore ba ikutlwe ba sa phutholoha.
- Bongata ba bana ba hlekefetswang, ba utlwiswa bohloko ke batho ba ba tsebang.

Leano la Kutlwisiso: Botsa dipotso / Ipotse

- Ke eng: Ho nahana le ho botsa dipotso ka pale ha o bala.
- Hobaneng re le sebedisa: Ho etsa hore o dule o na le thahasello mme o batle ho tseba haholwanyane ha o ntse o bala.
- Le thusa jwang: Le o thusa ho tsepamisa maikutlo le ho ntlafatsa kutlwisiso ya pale. Le o thusa ho lepa ka se tla etsahala paleng.

Ho sebedisa leano lena:

Leqephe le seratswana	Bala	Ere
58, 1	Mapule, ausi wa Lehlohonolo o ile a kena ka kamoreng. “Ho etsahalang Lehlohonolo, ho na le bothata?” A mmotsa. “Ha ho letho,” Lehlohonolo a mo thetsa. Mapule o ile a dula pela hae. “Ke a bona hore ho na le phoso e itseng!” a rialo. “Mpolelle!”	Ke a ipotsa hobaneng Lehlohonolo a tshaba ho bolella ausi wa hae? Mohlomong o kgathatseha hore maikutlo a hae a tla kgopiseha kapa a halefisa batho ba bang.
65, 1	Ha malome Tumelo a fihla, ha a ka a leka ho ba suna kapa ho ba aka. O ile a re fela, “Sontaha se monate, Mapule le Lehlohonolo,” yaba o ntsha letsoho la hae ho ba dumedisa.	Ke a ipotsa hore Lehlohonolo o ikutlwa jwang hona jwale? O lokela ho bona hore maikutlo a hae a bohlokwa.

Lehlohonolo o ne a dutse a ngongorehile betheng ya hae. Mme wa hae o ne a mo bolelletse hore malome Tumelo o tlele ho ba etela ho tla ja dijo tsa motsheare tsa Sontaha le bona. Lehlohonolo o ne a sa rate ha malome Tumelo a ba etela. O ne a sa rate tsela eo a neng a mo aka ka yona. Hape o ne a sa rate tsela eo a neng a mo suna molomong ka yona.

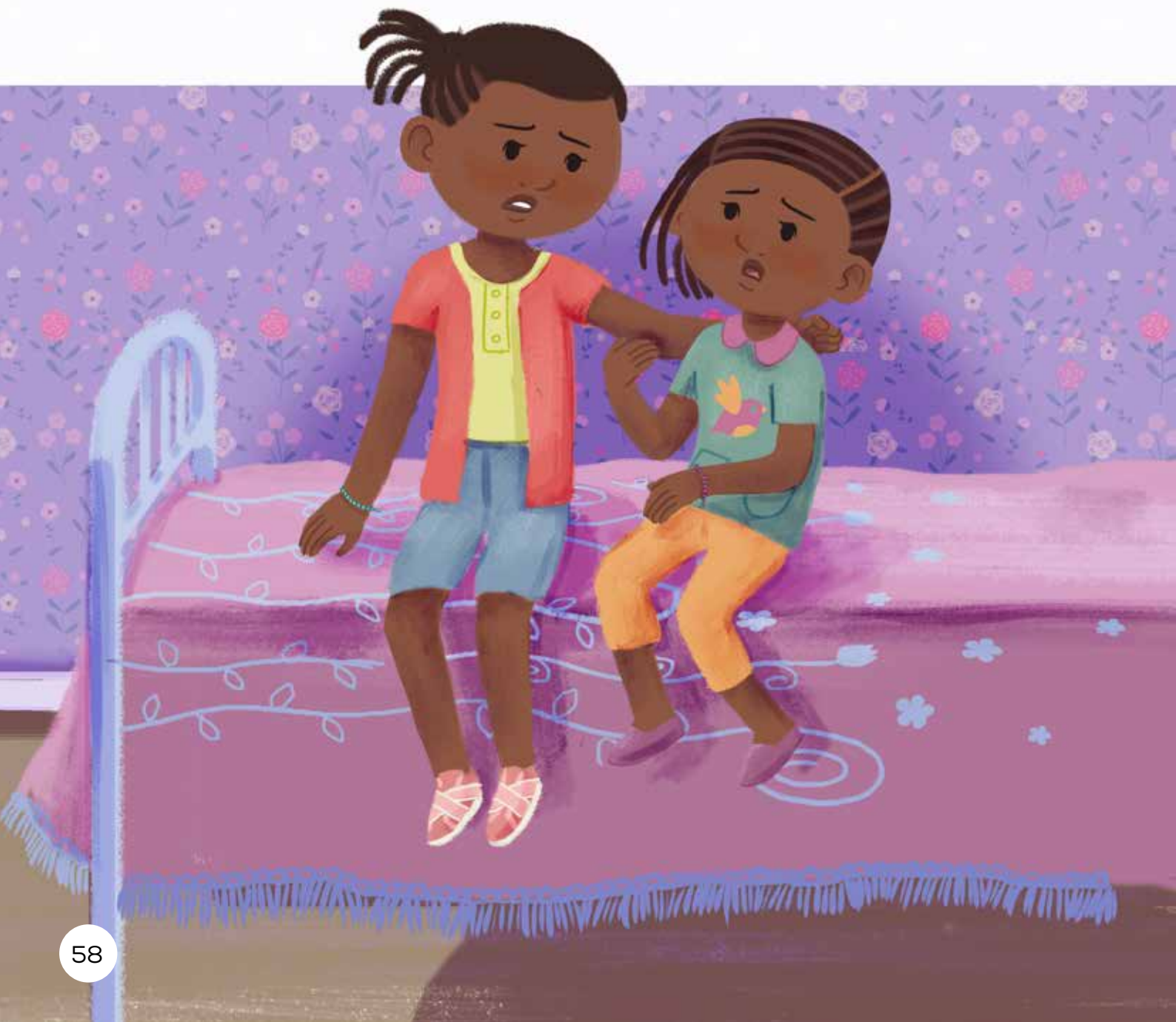

Mapule, ausi wa Lehlohonolo, o ile a kena ka kamoreng.

“Ho etsahalang Lehlohonolo, ho na le bothata?” A mmotsa.

“Ha ho letho,” Lehlohonolo a mo thetsa.

Mapule o ile a dula pela hae. “Ke a bona hore ho na le phoso e itseng!” a rialo. “Mpolelle!”

“Ha ke rate ha malome Tumelo a re tjhakela. Ke ikutlwa... ha ke tsebe,” ho rialo Lehlohonolo. “O se ke wa bolella motho! Ha ke batle mme a nkgalefele!”

“Ke a tseba o ikutlwa jwang. Ha ke rate ha a ntshuna molomong.” ho rialo Mapule. “Ke nahana hore re bolelle mme. Ke ntho e mpe ha motho a re etsa re ikutlwe re sa phutholoha.”

“Tjhe! O tla re halefela ha re bua hampe ka ngwanabo. Ha ke batle ho mo halefisa!” Lehlohonolo a lla.

“Ke a tseba ho a tshosa – empa ho tla re tswela molemo! Mohlomong o tla re thusa re ikutlwe betere. Ha ho se jwalo, taba e bohlokwa ke hore re mmoelle re le babedi,” ho rialo Mapule a tshwere letsoho la Lehlohonolo.

Mapule le Lehlohonolo ba ile ba fumana mme wa bona a ntse a pheha dijo tsa motsheare.

“Mme, re kopa ho bua le wena,” Mapule a bua ka sebetse.

Yaba Mapule o bolella mme wa bona hore malome Tumelo o etsa hore ba se ke ba ikutlwa ba phutholohile

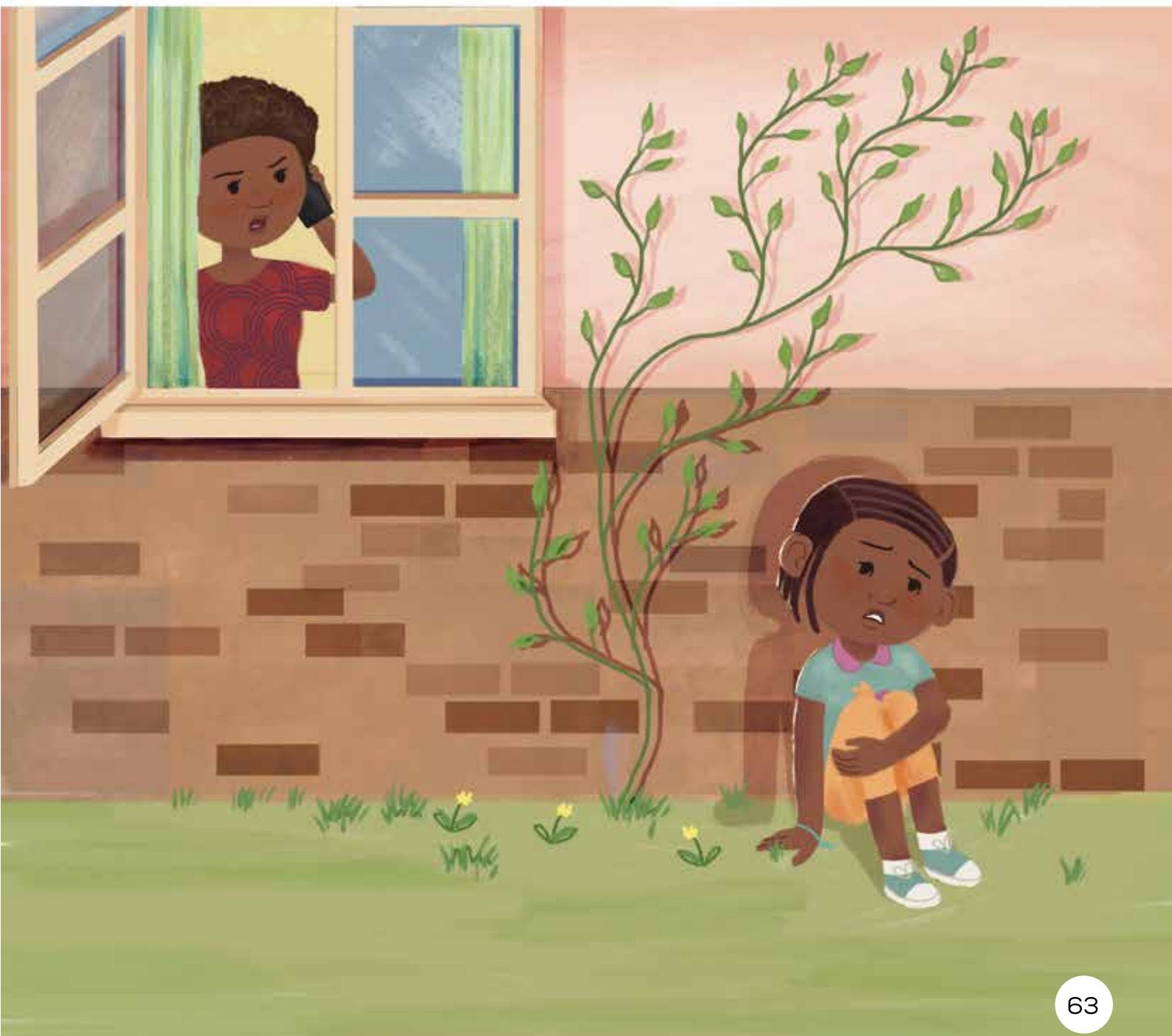
Mme o ile a kga moyo. Lehlohonolo o ne a nahana hore o itokisetsa ho ba omanyana.

“Ke thabile ha le mpoelletse. Ha motho a etsa hore le se ke la phutholoha le se ke la thola la etsa taba eo lekunutu. Ke maikutlo a bohlokwa ana mme ha le ya tlameha ho iphapanya ona. Ke tla bua le yena.”

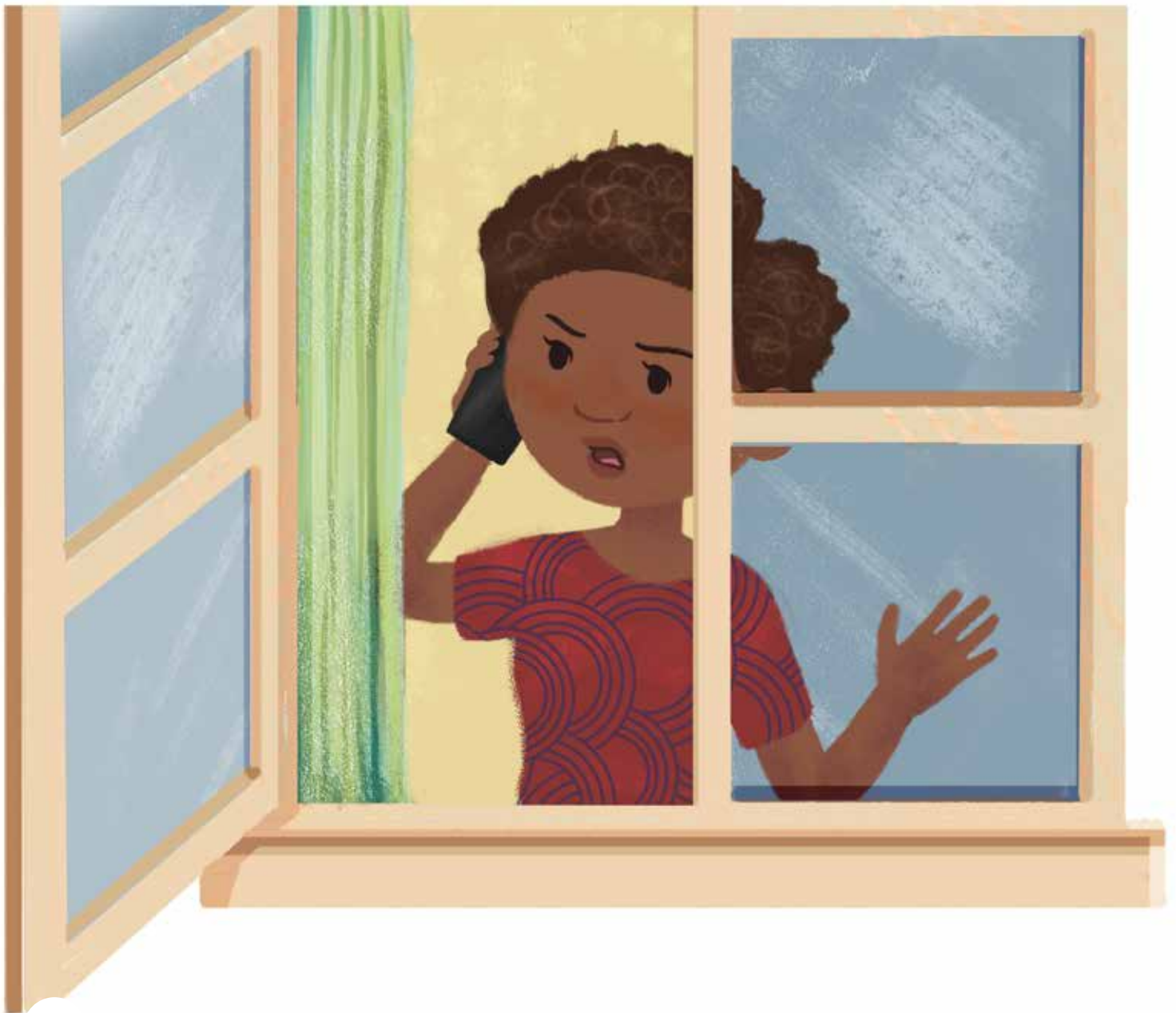
“Ntho e nngwe ke ena Mapule, ha ke batle hore le iphumane le le bang le yena,” mme a bua a tiile. “Le dule le le babedi ha le na le malome Tumelo.”

Lehlohonolo le Mapule ba ile ba ya kante ho ilo bapala. Lehlohonolo o ile a bona mme wa hae a bua ka founu fensetereng ya kitjhini. O ne a ngongorehile ka seo mme wa hae a tla se bua le malome Tumelo. O ne a tseba hore ha a tlameha ho mamela, empa o ne a sa kgone ho itshwara. O ile a matha a dula ka tlasa fensetere ya kitjhini.

“Tumelo,” ho rialo mme a tiisitse lentswe. “Banana ba ikutlwa ba sa phutholoha ha bontate ba bang ntle le ntate wa bona ba ba suna molomong. Ke kopa hore o hlomphe maikutlo a bona – ba tshware ka letsoho fela ha o ba dumedisa”.

Ha malome Tumelo a fihla, ha a ka a leka ho ba suna kapa ho ba aka. O ile a re fela, “Sontaha se monate, Mapule le Lehlohonolo,” yaba o ntsha letsoho la hae ho ba dumedisa.

Padiso 1

Ke mang ya etsang hore Lehlohonolo a ikutlwe a sa phutholoha?

Malome Tumelo o etsa Lehlohonolo a ikutlwe a sa phutholoha.

Lehlohonolo o bolella mang hore ha a phutholohile?

O bolella ausi wa hae Mapule.

Hobaneng Lehlohonolo a ne a sa batle ho bolella motho ka maikutlo a hae?

- Hobane o ne a ngongorehile hore mohlomong ke maikutlo a sa lokang.
- O ne a ngongorehile hore mme wa hae o tla mo halefela.

Padiso 2

Ke eng se etsang hore Lehlohonolo a ikutlwe a sa phutholoha?

Tsela eo malome Tumelo a mo akang a bile a mo sunang ka yona.

Hobaneng Lehlohonolo a ile a dula ka tlasa fensetere ya kitjhini?

- Hore a kgone ho utlwa mme wa hae ha a bua founung.
- Hore a kgone ho utlwa hore na mme wa hae o reng ho malome Tumelo.

O nahana hore Lehlohonolo o ile a ikutlwa jwang qetellong ya pale? Hobaneng?

- Ke nahana hore Lehlohonolo o ne a thabile hore ausi wa hae o mo thusitse ho bua ka maikutlo a hae.
- Ke nahana hore Lehlohonolo ikutlwile a phuthulohile hore mme wa hae o buile le malome.

PALE YA 6 LETSATSI LE LEBE LA LESEDI

Mookotaba: Mmele ya rona

Tlhahisoleseding ya boitshetleho

- Sengolwa sena ke pale ya boiqapelo.
- E etsahalla tikolohong ya Afrika Borwa.
- E etsahala nakong ya jwale.
- Pale ena e tla thusa baithuti ho utlwisisa hantle hore ho bua dipuo tse mpe ka mmele ya batho e etsa ba se phutholohe.

Dintlha tseo o ka di arole- lanang le baithuti ba hao

- Ho bua ka mmele ya batho ho ka etsa ba ikutlwe ba sa phutholoha.
- Hangata bana ba qalwa ka mokgwa oo ba shebahalang ka teng - ke bana ba bang kapa batho ba baholo, sena ha se a loka!
- Ha ho na le motho ya etsang hore ngwana a ikutlwe a sa phutholoha, ho bohlokwa hore ngwana eo a bolelle motho e moholo eo a mo tshepang.

Leano la Kutlwisiso: Etsa dikakanyo

- Ke eng: Ho noha dintho tseo mongodi a sa di hlaloseng ka ho hlaka, o sebedisa dintlha tsa pale.
- Hobaneng re le sebedisa: Ho utlwisisa meelelo e tebileng le e patehileng.
- Le thusa jwang: Le re thusa ho fihlella diqeto ha o bala, ho utlwisisa pale le baphetwa hantle.

Ho sebedisa leano lena:

Leqephe le seratswana	Bala	Ere
69, 2, 1	Lesedi o ile a ikutlwa a tlaellana. O ne a sa tsebe hore a ka reng.	Ke akanya hore Lesedi o ne a halefile hobane ho na le mantswe a reng o ile a tlaellana – le setshwantshong o bonahala a sa thaba hohang!
72, 1	Yaba modumo wa lentswe la hae o a fetoha. “Ya bobedi ke hore, ho fosahetse hore motho e moholo a tshwaele kapa a hlalose mmele wa hao. Ke maswabi hore seo se etsahetse. Ke tla bua le Mosuwehlooho hosane.”	Ke akanya hore mme wa Lesedi o halefile. O utlwahala a tiisite mme o tla ya bua le mosuwehlooho ka se etsahetseng.

Lesedi o ne a thabetse ho kgutlela sekolong kamora matsatsi a phomolo. Eitse ha a tloha sebakeng seo sekolo se phuthehelang teng a le tseleng ya ho fola moleng wa ho kena ka phaposing. Mong Matsebula, e mong wa matitjhere o ile a re ho yena, “helang Lesedi, ha e ka o ekeditse mmele tje! O shebahala o nonne.”

Lesedi o ile a ikutlwa a tlaellana. O ne a sa tsebe hore a ka reng.

Letsheare leo lohle Lesedi o ne a ikutlwa a sa itshepe. O ne a apere jeresei ya hae le ha ho ne ho tjhesa ka phaposing. “Mohlomong e tla pata mmele wa ka,” a nahana. Ha ntate wa Lesedi a mo lata sekolong, o ile a honyela setulong se kamorao sa kolo.

“Na o na le bothata Lesedi?” Ntatae a mmotsa.

“Ha ke batle ho bua ka taba ena,” ho araba Lesedi a buela tlase.

Mantsiboya, ha MmaLesedi a tswa mosebetsing, o ile a kokota monyako wa kamore ya Lesedi.

“Letsatsi la hao le ne le le jwang sekolong?” a mmotsa.

“Mong. Matsebula o itse ke shebahala ke nonne haholo” ho rialo Lesedi. “Na ke motenya?” Ho botsa Lesedi.

“Ntho ya pele eo ke tla o bolella yona ngwanaka ke hore, mefuta yohle ya mmele e metle.” Mme wa Lesedi a araba ka lentswe le bonolo. “O motle, ho sa tsotelehe hore o boima bo bokae.” Yaba modumo wa lentswe la hae o a fetoha. “Ya bobedi ke hore, ho fosahetse hore motho e moholo a tshwaele kapa a hlalose mmele wa hao. Ke maswabi hore seo se etsahetse. Ke tla bua le Mosuwehlooho hosane.”

“Tjhe, Mme! Mong. Matsebula o tla nahanang ka nna? O tla ntlhoya!” Lesedi a bokolla.

“Lesedi, ntho ena ha se ntho eo ke tla e tlohella feela. E ne e sa tlameha hore e etsahetse, ebile ha e a tlameha ho etsahalla ngwana e mong hape sekolong sa lona,” a rialo a tiisitse lentswe.

Moraonyana mantsiboyeng ao, Lesedi o ile a utlwa batswadi ba hae ba bua ba le betheng.

“Ha ke a phutholoha hohang, ha titjhere e bua le Lesedi jwalo – ha ke nahane hore ke ntho e nepahetseng hore a bue ka mmele wa hae!” Ho rialo mmae.

“Ha ho na motho ya tlamehang ho etsa hore Lesedi a ikutlwe a sa phutholoha sekolong – haholoholo titjhere!” ntate a tlatselletsa.

Bosiung boo ha Lesedi a ntse a robetse betheng ya hae, o ne a ngongorehiswa ke se tla etsahala ha mme wa hae a bua le Mosuwehlooho Nyeko.

Ka letsatsi le hlahlamang, motsheare wa mantsiboya, batswadi ba Lesedi ka bobedi ba ile ba mo lata sekolong. Lesedi o ne a bapala kantele ha batswadi ba hae ba kena ka ofising ya mosuwehlooho. Lesedi o ile a leka ho tsepamisa maikutlo a hae papading ya ho thetsana. Empa o ne a dula a lebala hore na ke mang ya bapalang. Ntho e le nngwe feela eo a neng a nahana ka yona ke hore na ho ntse ho thweng ka ofising ya mosuwehlooho.

Qetellong, mmae o ile a mmitisa. Lesedi o ile a tshwara letsoho la mme wa hae, ha a kena ka ofising ya Mosuwehlooho Nyeko.

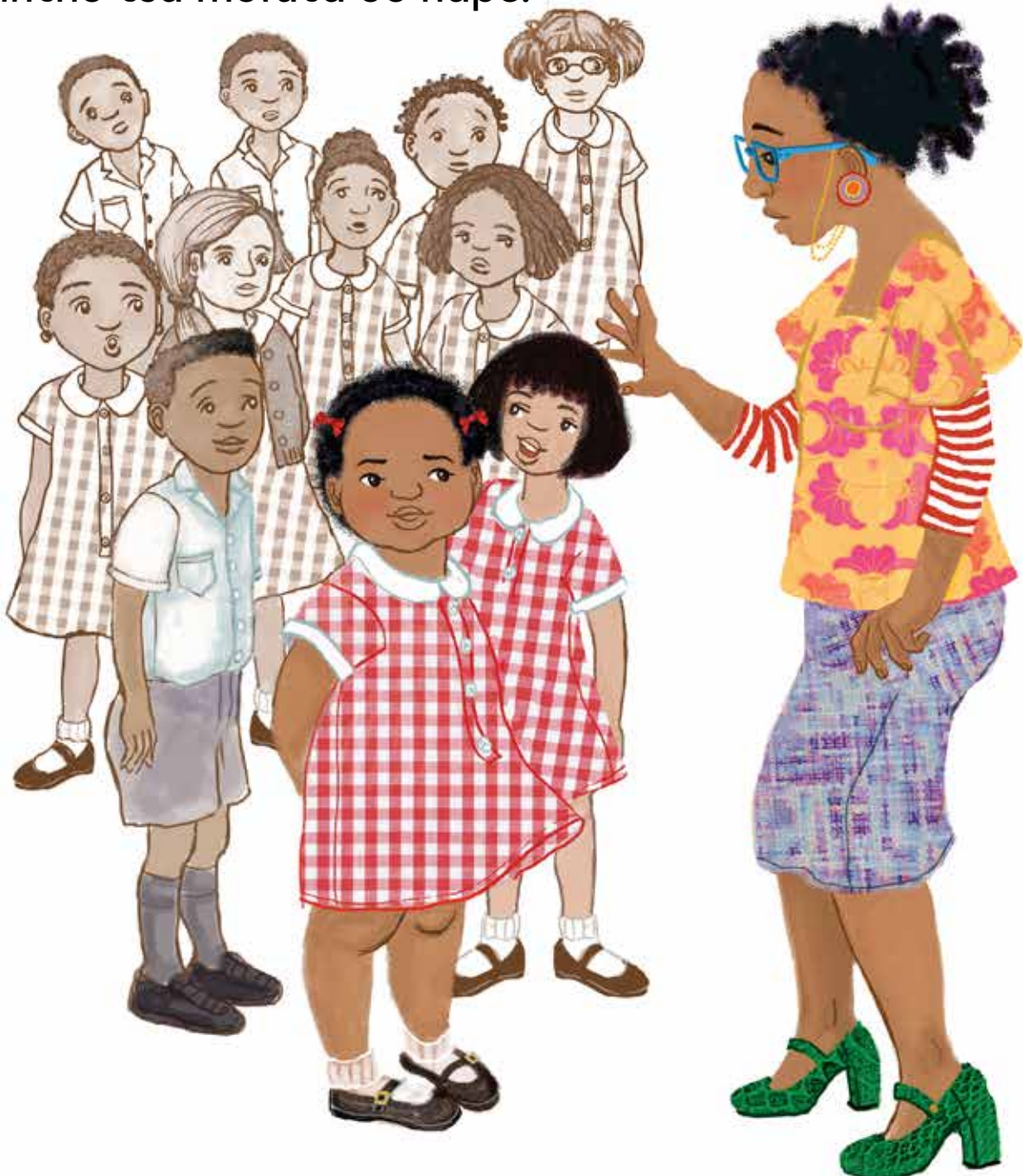
“Lesedi, ke maswabi ke buile ka mmele wa hao mme ka o etsa hore o se phuthulohe,” ho rialo Mong. Matsebula. “Ke ne ke sa nahana hore seo se tla o utlwisa bohloko. Empa jwale ke a bona hore se fosahetse. Mefuta yohle ya mmele e metle, ebile ke ne ke sa tshwanela hore ke o ahlole kapa ke bue ka mmele wa mang kapa mang.”

Kamora hore Mong. Matsebula a tswe ka ofising, Mosuwehlooho Nyeko o ile a tadima Lesedi. “Lesedi, ha se ntho e lokileng hore ho be le motho ya hlahisang maikutlo a hae ka mmele wa hao. Re a leboha ha e le mona o re tsebisitse ka taba ena,” a rialo. Lesedi o ne a ngongorehiswa ke ho bona Mong. Matsebula ka letsatsi le hlahlamang, le ha a ne a tseba hore o entse ntho e nepahetseng.

Letsatsing le hlahlamang phuthehong ya sekolo, Mosuwehlooho Nyeko o ile a bua le sekolo sohle ka ho hlompha le ho ba mosa. “Mmele ya rona e tla ka dibopeho le boholo bo fapaneng, mme sebopeho le boholo bo bong le bo bong bo amohelehile.” A tsebisa bohle. Tasneem o ile a retolohela ka ho Lesedi, “Ke a leboha ha e le mona o ile wa ba sebete ho bua. Ke tshepa hore Mong. Matsebula ha a no hlola a bua dintho tsa mofuta oo hape.”

Padiso 1

Ke mang ya bolelletseng Lesedi hore o shebahala a nonne?

Mong. Matsebula o bolelletse Lesedi hore o shebahala a nonne.

Lesedi o ile a ikutlwa jwang ha Mong. Matsebula a bua ka boima ba mmele wa hae?

O ne a kwatile/ a sa phutholoha/ a hloka boitshepo / a hlwajwa ke dihlolong, jwalo-jwalo

Hobaneng Lesedi a ile a apara jeresi letsheare lohle, le ha ho ne ho tjhesa?

- Hobane Mong. Matsebula o itse o shebahala a nonne.
- Hobane o ne a sa phutholoha kamora hore Mong. Matsebula a ntshe maikutlo a hae ka boima ba mmele wa hae.
- Hobane o ne a sa batle hore ho be le motho e mong ya tshwaelang ka mmele wa hae.
- Hobane Mong. Matsebula o entse hore a se ikutlwe a le motlotlo ka mmele wa hae.

Padiso 2

Ke papadi e feng eo Lesedi a neng a e bapala ha batswadi ba hae ba ne ba le ka ofising?

O ne a bapala papadi ya ho thetsana.

Hobaneng Lesedi a ne a sa kgone ho tsepamisa maikutlo a hae papading eo?

- Hobane o ne a ngongorehiswa ke se neng se buuwa ka ofising.
- Hobane o ne a ngongorehile haholo ho ka tsepamisa maikutlo papading eo.

Hobaneng batswadi ba Lesedi ba ile ba bua le Mosuwehlooho Nyeko?

- Hobane Mong. Matsebula o itse Lesedi o nonne, mantswe ao a ile a mo utluisa bohloko.
- Hobane batswadi ba Lesedi ba ne ba bona hore Lesedi ha a thabela seo Mong. Matsebula a se buileng.
- Hobane batswadi ba Lesedi ba ne ba halefetse taba ya hore Mong. Matsebula o utlwisitse Lesedi bohloko.
- Hobane mmele wa Lesedio ne a sa phutholoha. O ne a sa nahane hore titjhere e lokela ho tshwaela ka mmele ya baithuti.
- Hobane batswadi ba Lesedi ba ne ba sa batle hore ho be le motho e mong ya etsang hore Lesedi a se ke a phutholoha sekolong.
- Hobane batswadi ba Lesedi ba a mo rata ebile ba batla ho mo tshireletsa.
- Hobane mefuta yohle ya mmele e metle, le hore batho ba bang ha ba lokela hore ba nne ba bue ka boima ba mmele ya rona.

PALE YA 7

BUKATSATSI YA

LEKUNUTU YA MANDU

Mookotaba: Re senola
lekunutu

**Tlhahisoleseding ya
boitshetleho**

- Sengolwa sena ke pale ya boiqapelo.
- E etsahalla tikolohong ya Afrika Borwa.
- E etsahala nakong ya jwale.
- Pale ena e tla thusa baithuti ho senola makunutu.

**Dintlha tseo o ka di arol-
lanang le baithuti ba hao**

- Patuwe ke ntho eo o so ka o e tseba — potso e hlokanang karabo. Nahana feela ka nako eo o sa fumaneng sebakadiswa sa hao: “Ebe sebakadiswa sa ka se ile kae?” Ke lekunutu.
- Ditshupo ke dikarolo tse nyenyane tsa dintlha tse ka re thusang ho fumana karabo ya seo re batlang ho se tseba. Ke matshwao ao re a bonang a re bolellang pale.

Leano la Kutlwisiso: Etsa dikgokahano

- Ke eng: Ho nahana hore pale e amana jwang le bophelo ba hao, dibuka tse ding, kapa le lefatshe.
- Hobaneng re le sebedisa: Ho utlwisisa pale hantle ka ho e amahanya le dintho tseo o di tsebang.
- Le thusa jwang: Le eketsa moelelo paleng le hore e hopolehe ha bonolo.

Ho sebedisa leano lena:

Leqephe le seratswana	Bala	Ere
85, 4	“Ke nahana hore ke ngwaneso wa moshanyana,” Mandu a rialo. “Menwana ya Thabo e dula e le ditshila ha a tswa bapala kante!”	Ke kgona ho etsa kamahano le mosebetsi wa mapolesa. Puleng le Mandu ba batla sesupo ho rarolla tlolo ya molao – feela jwaleka mapolesa.
87, 1	“Sheba moriri ona o mosweu!” Mandu a rialo, a tshwere qola ya moriri oo o mosweu. “Lena ke lesedi le bohlokwa.” a rialo. “Bukatsatsi ya ka e badilwe ke motho ya nang le moriri o mosweu.”	Puleng le Mandu ba bokeletsa ditshupo ho tseba hore ke mang ya badileng bukatsatsi, feela jwaleka ha mapolesa a bokeletsa bopaki ho rarolla tlolo ya molao.

Mandu o ne a rata ho ngola. O ne a rata ho ngola ka bukeng ya hae ya letsatsi le letsatsi. Letsatsi le leng le leng o ne a ngola seo a se entseng letsatsing leo.

O ne a ngola makunutu a hae. Ho ngola ho ne ho mo thusa ho iphodisa hlooho. Ho ne ho mo thabisa.

Mandu o ne a sa batle hore ho be le motho ya balang makunutu a hae, o ne a tseba hore o tlamehile ho batla sebaka se bolokehileng seo a tla beha bukatsatsi ya hae ho sona.

O ile a qamaka ka kamoreng ya hae a nahana ka sebaka se bolokehileng seo a ka e behang ho sona. Qetellong o ile a nahana ho e pata ka tlasa bethe ya hae. “Ha ho na motho ya tla e fumana mona!” a nahana.

Thapameng enngwe ha a kgutla sekolong, Mandu a fumana bukatsatsi ya hae e le fatshe, e butswe. Pelo ya hae e ile ya otlala kapele.

“Helang! Anna sheba mona! Ho na le motho ya ntseng a bala bukatsatsi ya ka!” a buela hodimo

“Re tla batlisisa hore na ke mang!” Anna a rialo. “Re tla ba mafokisi a bukatsatsi!”

Mandu le Anna ba ile ba lekola bukatsatsi.

“Bona e na le dikgatiso tsa menwana e ditshila,” Ho bua Anna. “Hona ho fana ka lesedi le letle! O nahana hore ke mang ya ka bang le menwana e ditshila?”

“Ke nahana hore ke ngwaneso wa moshanyana,” Mandu a rialo. “Menwana ya Thabo e dula e le ditshila ha a tswa bapala kantle!”

“Ha re ilo mmatla. Re tlameha ho mmotsa dipotso ho etsa bonnete ba hore ke yena!” Anna a rialo.

Mandu o ile a nahana Thabo a bala makunutu a hae kaofela. Empa o ile a hopola hore Thabo o na le dilemo tse hlano fela. Ha a so tsebe ho bala.

“Butle pele! Ha ke nahane hore e ka ba yena! Ha a tsebe ho bala!” Mandu a rialo, a tsheha.

“Ha re batle sesupo se seng,” Anna a tlatseletsa.

Mandu o ile a qala a lekola bukatsatsi, a phehla leqephe ka leng.

“Sheba moriri ona o mosweu!” Mandu a rialo, a tshwere qola ya moriri oo o mosweu. “Sena ke sesupo sa bohlokwa.” a rialo.

“Bukatsatsi ya ka e badilwe ke motho ya nang le moriri o mosweu. Batho bohle ka tlung ba na le moriri o motsho. Ebe e ka ba mang? Ke mang eo o mo tsebang ya nang le moriri o mosweu?” A botsa a shebile moriri wa Anna o mosweu ka pelaelo.

“Ha se nna! Ke a hlapanya!” Anna a itatola. “Ebile moriri oo o mo kgutshwane haholo. Moriri wa ka o mo telele!”

“Re tla tlameha ho tjheha leraba ho leka ho tshwara motho ya ntseng a bala bukatsatsi ya ka.” ke Mandu eo.

Mandu o ile a beha Bukatsatsi ya hae ka tlasa bethe, yaba o tshela folouru ka thoko ho bethe ya hae.

“Ha motho a atamela pela bukatsatsi ya ka, re tla fumana dikgatiso tsa maoto folourung.” Mandu a hlalosa.

Banana bana ba babedi ba ile ba ipata
sekgutlwaneng mme ba ema! Kamora metsotso e
itseng, ba ile ba utlwa mokgwathatsa o tswa ka
kamoreng.

Ba ile ba mathela ka kamoreng ya Mandu. “Re o tshwere!” Anna a hweletsa. Empa ho ne ho sena motho ntle le ntja ya Mandu, Zola. Folouru e ne e tletse maotong a ntja. Nko ya Zola e le kahara bukatsatsi ya Mandu!

Mandu o ile a tsheha. “E ne e le moriri wa Zola o mosweu o neng o le kahara Bukatsatsi ya ka!”

“Zola o setlokotsebe!” Anna a rialo. “O tla hloka sebaka se seng se nepahetseng sa ho pata Bukatsatsi ya hao.”

“O nepile!” Mandu a rialo. “Empa ke tla se batla kamora nakwana, se tlamehile hore e be lekunutu, le wena ha o a tlameha ho se tseba!”

Padiso 1

Ke sesupo sefe seo Anna le Mandu ba ileng ba se fumana?

Ba ile ba fumana dikgatiso tsa menwana e ditshila, moriri o mosweu, le mehlala ya maoto a nang le folouru.

Ke mang a neng a fumane bukatsatsi ya Mandu?

E ne e le ntja ya hae.

Hobaneng Mandu a ne a nahana hore Anna o badile bukatsatsi ya hae?

- Hobane o fumane moriri o mosweu.
- Hobane ha ho na motho ya nang le moriri o mosweu ka tlung habo Mandu.
- Hobane Anna a kgothaleitse ho mo thusa. Ho a belaetsa.

Padiso 2

Mandu o ne a belaela mang?

O ne belaela ngwanabo le Anna.

Mandu le Anna ba ile ba fumana jwang hore ke mang ya neng a fumane bukatsatsi?

Ba ile ba batla ditshupo mme ba tjeheha leraba.

Hobaneng Mandu a ne a hloka sebaka se seng seo a ka patang bukatsatsi ya hae teng?

- Hobane bukatsatsi e tlamehile ho ba lekunutu.
- Hobane ntja ya hae Zola e fumane moo a e patang teng.
- Hobane Anna o tseba moo bukatsatsi e patuwang teng, ho bolelang hore ha e sa le lekunutu.

PALE YA 8

BOLEKEMAIPATILE

Mookotaba: Re senola
lekunutu

**Tlhahisoleseding ya
boitshetleho**

- Sengolwa sena ke pale ya boiqapelo.
- E etsahalla tikolohong ya Afrika Borwa.
- E etsahala nakong ya jwale.
- Pale ena e tla thusa baithuti ho utlwisisa bohlokwa ba ho ba le morero, dipheo le ho di phethahatsa.

**Dintlha tseo o ka di arol-
lanang le baithuti ba hao**

- Botsa baithuti hore ba kile ba bapala papadi e bitswang: Bolekemaipatile.
- Hlahlobisisa melao ya papadi: motho a le mong o a bala ha ba bang ba ipata, ebe motho ya badileng o batla batho ba ipatileng kaofela.
- Haeba ho le thata ho fumana sebaka seo motho a ipatileng ho sona, ke sesatsejweng.

Leano la Kutlwisiso: Etsa dikakanyo

- Ke eng: Ho naha dintho tseo mongodi a sa di hlaloseng ka ho hlaka, o sebedisa dintlha tsa pale.
- Hobaneng re le sebedisa: Ho utlwisisa meelelo e tebileng le e patehileng.
- Le thusa jwang: Le re thusa ho fihlella diqeto ha o bala, ho utlwisisa pale le baphetwa hantle.

Ho sebedisa leano lena:

Leqephe le seratswana	Bala	Ere
101, 1	“Ha ba mphumana!” Bokang a nahana, a tshehela fatshe kahara moqomo.	Ke akanya hore Bokang o ne a le sebakeng seo a sa fumaneheng ha bonolo ho feta dibapadi tse ding tsohle, hobane ha ho motho ya ileng a mo fumana - mme ba ne ba bapala papadi ena lekgetlo la bobedi!
106, 7	Ba sheba hohle dibakeng tsa bona tsa ho ipata empa ha ba ka ba mo fumana.	Ke sesatsejweng! Ha ba tsebe hore Thabo o ipatile kae! Ke akanya hore ke lekgetlo la pele motho a ipata ka moqomong, hobane ha ho motho ya mo fumaneng.

E ne e le motsheare wa mantsiboya ho futhumetse ha monate, bana ba motseng o bitswang Tsomo ba etsa qeto ya ho bapala bolekemaipatile.

“Ke tla bala!” Lebohang a ithaopa. A qala ho bala, “1-2-3-4-5...”

Bana kaofela ba qhalana, ba matha ho ya fumana dibaka tsa ho ipata.

Leano a mathela dihlahleng, a fihla a kgasetsa ka tlasa tsona.

Sebabatso a mathela difateng. A otlolla mmele wa hae mme a ema kamora sefate se se lelele.

Lehlohonolo a mathela
tseleng mme a fumana
foro ka lehlakoreng le
leng. A paqama fatshe
yaba o ipetetsa ka ho
itshunya kahare ho foro
ena.

Carla a mathela lefikeng le
leholo. A kotsama fatshe a
ipata kamora lona.

Nkgono Dibuseng, a thusa Bokang ho kena ka moqomong, a mo nyollela kahare. “O se ke wa kwahela moqomo ha o ipatile kahara ona! Ho kotsi haholo!” Nkgono Dibuseng, o ile a beha sekwahelo sa moqomo pela moqomo mme yena a kena ka tlung.

“Le se le lokile kapa tjhe, ke nna eo hee!” Lebohang a hweletsa.

Lebohang a mathela dihlahleng. “Ke o fumane!” a rialo a supa Leano.

Lebohang le Leano ba mathela difateng. “Re o fumane!” ba rialo ba bitsa Sebatso.

Lebohang, Leano le Sebatso ba mathela ka tseleng, ho fihlela ba bona hempe e kgubedu ya Lehlohonolo ka forong. “Re o fumane!” ba rialo ba bitsa Lehlohonolo.

Lebohang, Leano, Sebatso le Lehlohonolo ba tsamaela nqeng ya lefika le leholo. Ba utlwa Carla a hohlola. “Re o fumane!” ba tsheha, ba supa Carla.

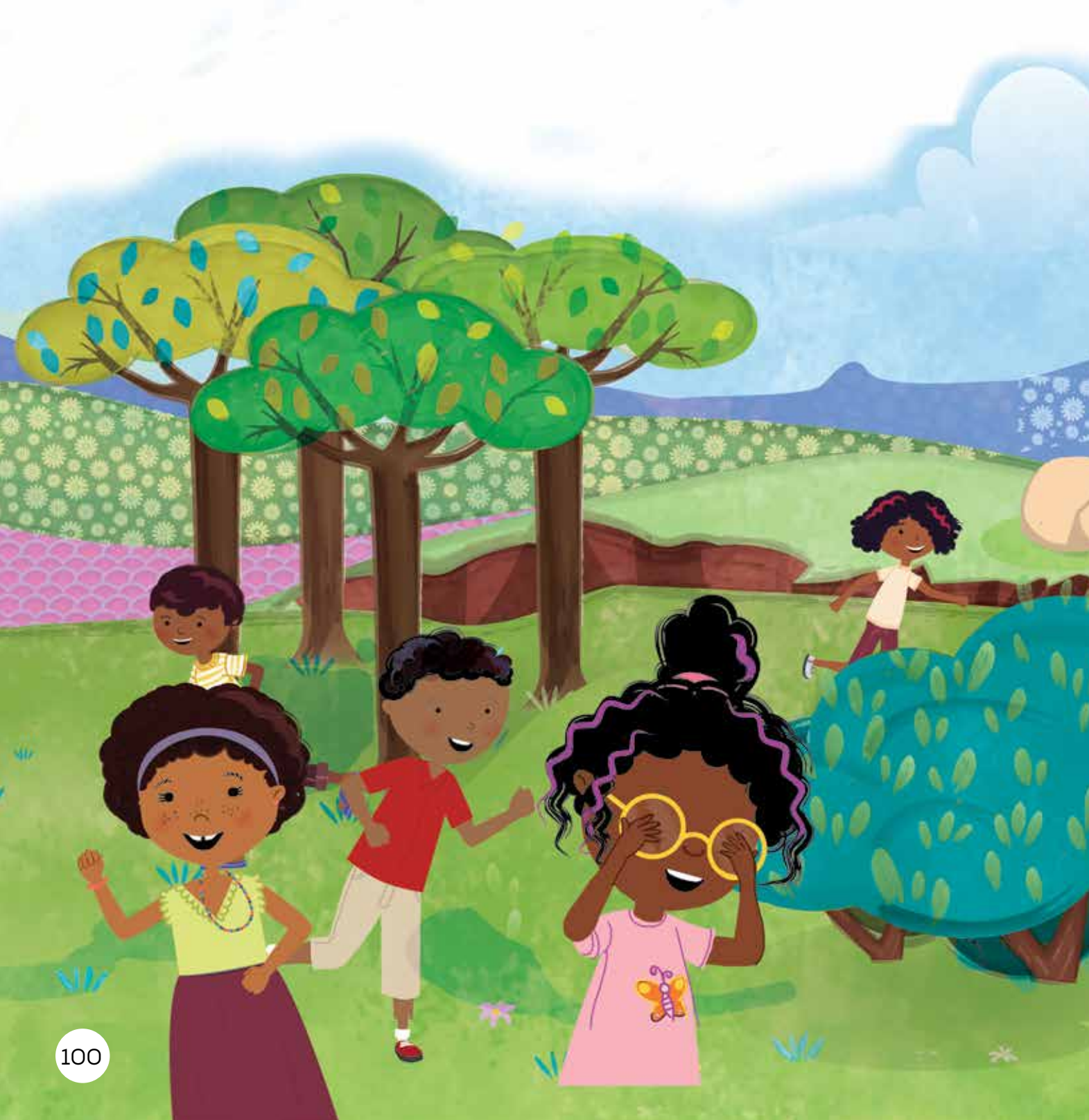
Bokang o ntse a le ka moqomong.

“Ha re bapaleng hape!” ho rialo Leano, ba ne ba lebetse ka Bokang.

Leano a qala ho balla hodimo, “1-2-3-4-5...”

Sebabatso, Lehlohonolo, Carla le Lebohang ba qhalana, ba mathela ho fumana dibaka tsa ho ipata.

“Ha ba mphumana!” Bokang a nahana, a tshehela
fatshe kahara moqomo.

Sebabatso a mathela koloing ya kgale e rusitseng. A kgasetsa ka tlasa yona.

Lehlohonolo a mathela ka nqane ntlong e haufi. A ema pela lebota kamora ntlo.

Carla a mathela ka tseleng mme a fumana qubu ya matlakala. A robala fatshe kamora yona.

Lebohang a mathela hekeng. A tsoramela tlase a ipata kamora yona. Bokang a tsoramela tlase-tlase kahara moqomo.

“Le se le lokile kapa tjhe, ke nna eo!” Leano a hweletsa.

Leano a mathela koloing ya kgale e rusitseng. “Ke o fumane!” a rialo a kotsame pela koloi a hlodisitse ka tlasa yona.

Leano le Sebatso ba mathela nqeng ya ntlo e haufi. “Re o fumane!” ba rialo, ba bitsa Lehlohonolo.

Leano, Sebatso le Lehlohonolo ba mathela ka tseleng, ho fihlela ba utlwa Carla a hohlola. “Re o fumane!” ba rialo ba tsheha mmoho.

Leano, Sebatso, Lehlohonolo le Carla ba tsamaela hekeng. Ba bona dieta tse putswa tsa Lebohang.

“Re mo fumane!” ba tsheha ba supile maoto a Lebohang. Bokang o ne a ntse a le ka moqomong, jwale a se a ile le sephume sa boroko!

“Ha re bapaleng hape!” ho rialo Sebatso.

“Ke tla bala!” Sebatso a ithaopa.

Ba bapala makgetlo a ma ngata, ba ntse bala, ba ipata ho fihlela letsatsi le dikela.

“Ha re yeng hae pele ho ba lefifi!” ho rialo
Lehlohonolo. “Ha re tsamaye Bokang,” a rialo, a
qamaka ngwanabo. Ke moo ba ileng ba hlokomela
hore Bokang o ne a ntse a le siyo boholo ba letsatsi.

Leano a mathela dihlahleng. Bokang ha a yo.

Sebabatso a mathela ka difateng. Bokang ha a yo.

Lehlohonolo a mathela ka tseleng a fumana foro.
Bokang ha a yo.

Carla a mathela ka nqeng ya lefika. Bokang ha a yo.

Lebohang a mathela nqeng ya heke. Bokang ha a yo.

Ba sheba hohle dibakeng tsa bona tsa ho ipata empa
ba se mo fumane.

Metswalle ya qala ho hweletsa lebitso la hae.
“Bokang!” o hokae?” Ba hweletsa.

Qetellong, Bokang a ba utlwa a ntse a le ka
moqomong. A ema, empa o ne a le monyenyanane
haholo hore a ka fihlella ka hodima moqomo.

Metswalle ya mathela moo Bokang a hweletsang a le teng.

Lehlohonolo a kena kahara moqomo a ntsha ngwanabo.

“Ke mohlodi!” ho rialo Bokang. Ba ile ba tsheha kaofela.

Padiso 1

Bokang o ne a ipatile kae?

O ne a ipatile ka moqomong.

Bokang o ile a kena jwang ka moqomong?

Nkgono Dibuseng o mo thusitse ho kena. O ile a mo nyollela ka moqomong.

Hobaneng Bokang a ile a qeta letsatsi lohle ka moqomong?

- Hobane ha ho motho ya ileng a mo fumana.
- Hobane o ne a na le sebaka se setle sa ho ipata.
- Hobane metswalle ya hae e ne e natefetswe haholo, mme ba sa hlokomele hore Bokang ha a yo.
- Hobane Bokang o ile a robala ka moqomong.

Padiso 2

Ke mang ya ithaopileng ho bala pele?

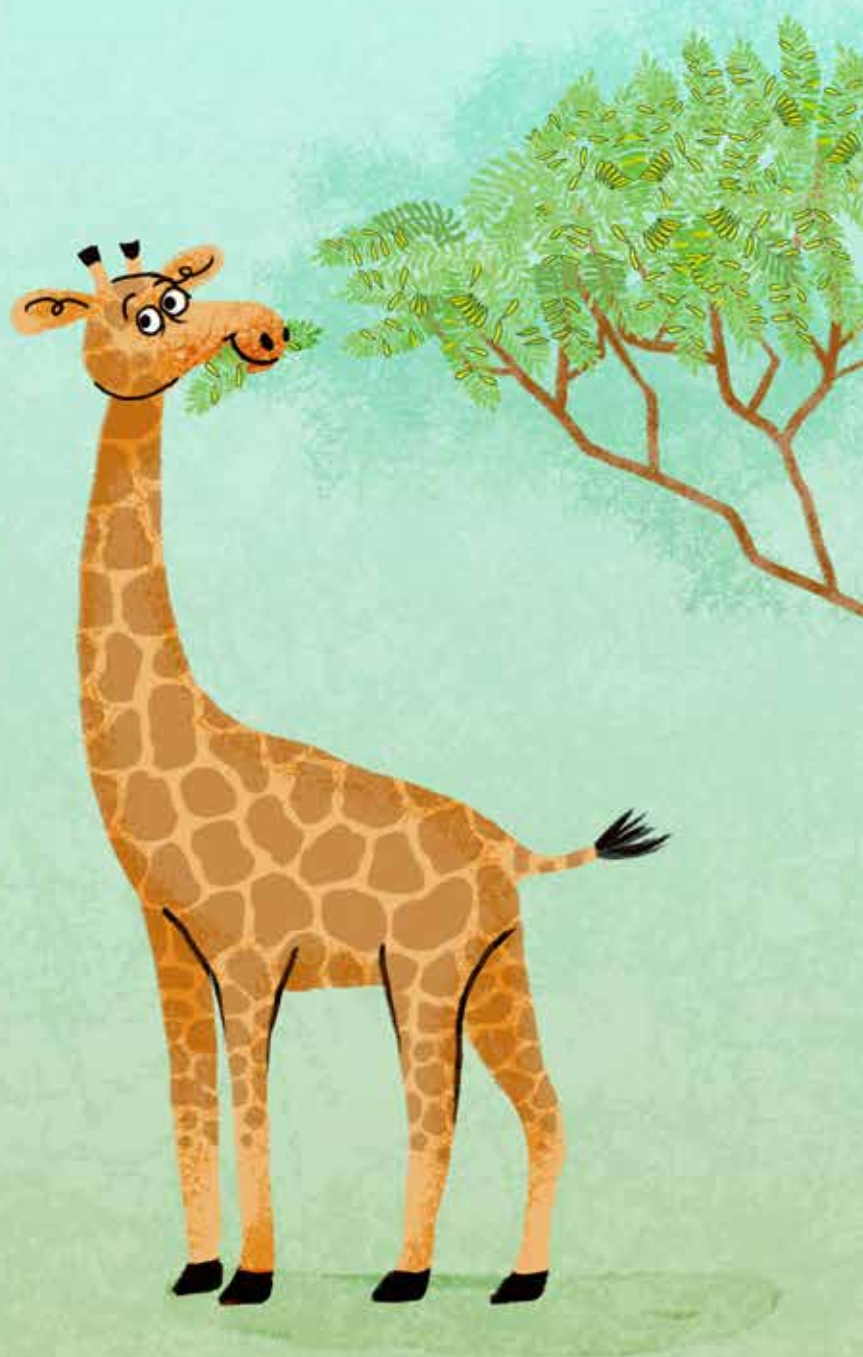
Lebohlang o ile a ithaopa ho bala pele.

Re tseba jwang hore Bokang o ne a ipatile sebakeng se setle?

- Hobane letsatsi lohle ha hona motho a ileng a mo fumana.
- Hobane e bile mohlodi wa papadi!

Re tseba jwang hore bana ba ne ba natefetswe ke ho bapala bolekemaipatile?

- Hobane ba ile ba bapala makgetlo a ma ngata.
- Hobane ba ile ba bapala ho fihlela ho ba lefifi.
- Hobane ba ne ba le maphathephathe ba bapala, ba sa hlokomela le hore motswalle e mong wa bona o lahlehile.

KOTARA YA 2

MMAPA WA AFRIKA BORWA

Kea o
dula a le
founung

Kapa Leboya

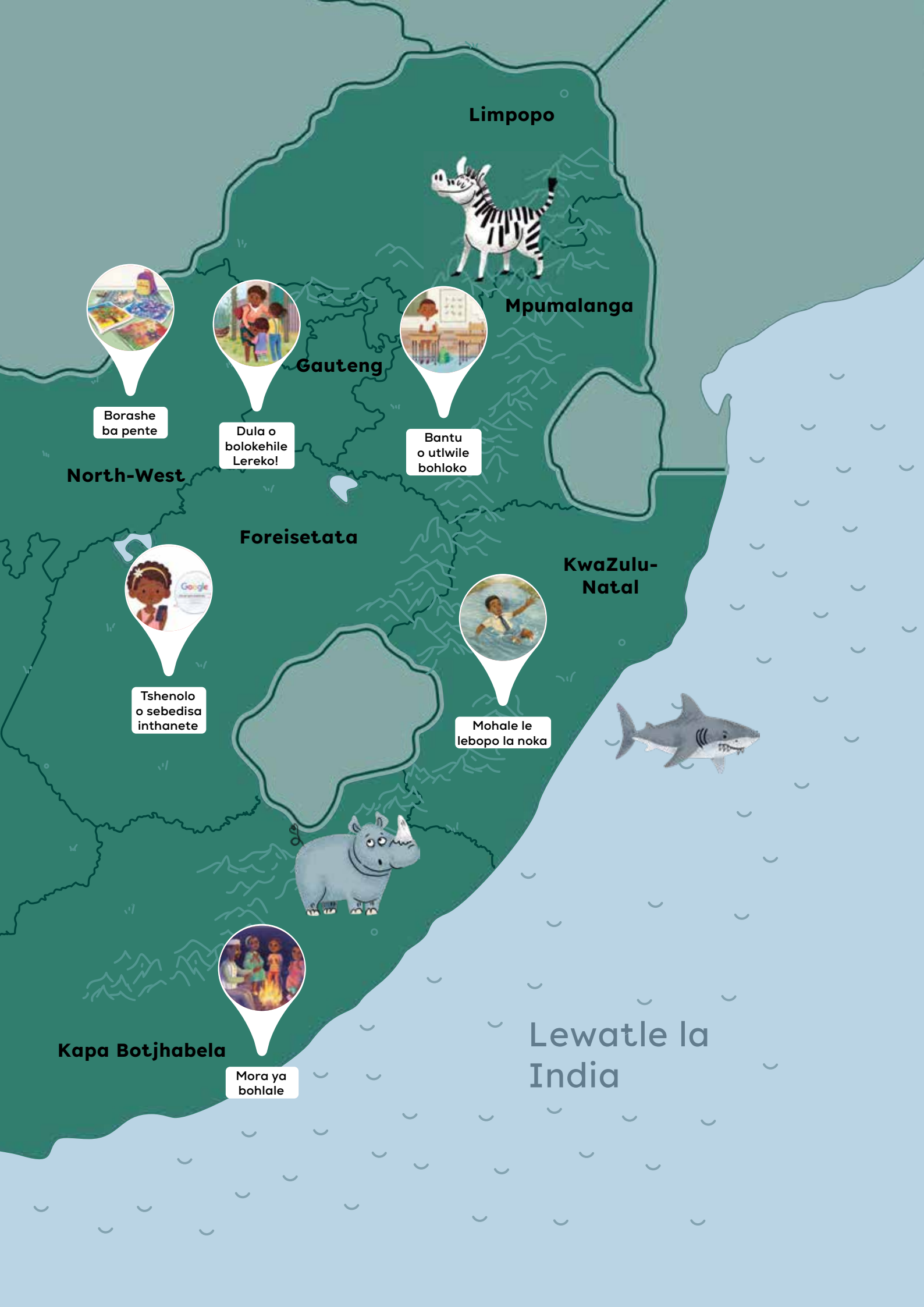

Kapa Bophirima

Molemo o
kalaneng

Lewatle la
Atlantiki

Limpopo

Mpumalanga

Gauteng

KwaZulu-Natal

Lewatle la India

North-West

Foreisetata

Kapa Botjhabela

Borashe
ba pente

Dula o
bolokehile
Lereko!

Bantu
o utlwile
bohloko

Tshenolo
o sebedisa
inthanete

Mohale le
lebopo la noka

Mora ya
bohlale

KOTARA 2 DIPALE

1. Molemo o kalaneng

115

2. Bantu o utlwile bohloko

129

3. Tshenolo o sebedisa inthanete

143

4. Kea o dula a le founung

157

5. Dula o bolokehile Lereko!

173

6. Mohale le lebopo la noka

187

7. Borashe ba pente

203

8. Mora ya bohlale

217

PALE YA 1 MOLEMO O KALANENG

Mookotaba: Re na le maikutlo

Tlhahisoleseding ya Boitshetleho

- Sengolwa sena ke pale ya boiqapelo.
- E etsahalla Afrika Borwa.
- E etsahala nakong ya jwale.
- Pale ena e tla thusa baithuti ho utlwisisa hore ke ntho e tlwaelehileng ho ikutlwa o thabile ebile o tshohile ha o qala ho etsa ntho lekgetlo la pele. E bontsha baithuti hore ha o ikwetlisa, o ba sebetse, mme o dula o leka, o ka ba wa ikutlwa o na le boitshepo mme o fihlelle maikemisetso/sepheo sa hao.

Dintlha tseo o ka di abela- nang le baithuti ba hao

- Tshwantshiso ya sekolong ke ha bana ba etsa tshwantshiso kalaneng, ba shebelletswe ke batho. Ho na le batshwantshisi, diaparo tsa dibapadi le letshwele le shebelletseng.
- Diteko tsa ho ba seapadi sa tshwantshiso ke moo baithuti ba tla tshwantshisa ho bontsha hore ba ka kgona ho nka karolo tshwantshisong.
- Dibapadi tsa tshwantshiso di ikwetlisa difahleho le mantswe ao ba tlamehang ho a bua pele tshwantshiso e bapallwa letshwele. Ho dula ba ikwetlisa ho etsa ba ikutlwe ba loketse ho tshwantshisa.
- Ka dinako tse ding re ka ba le maitkutlo a fapaneng ka ntho e itseng. Sena se bolela hore re ka ba le maikutlo a mangata ka nako e le nngwe. Mohlala, re ka ikutlwa re thabile ebile re tshohile ka nako e le nngwe. Sena ha se ntho e ntjha, haholoholo pele ho ntho ya bohlokwa.

Leano la Kutlwisiso: Etsa dikakanyo

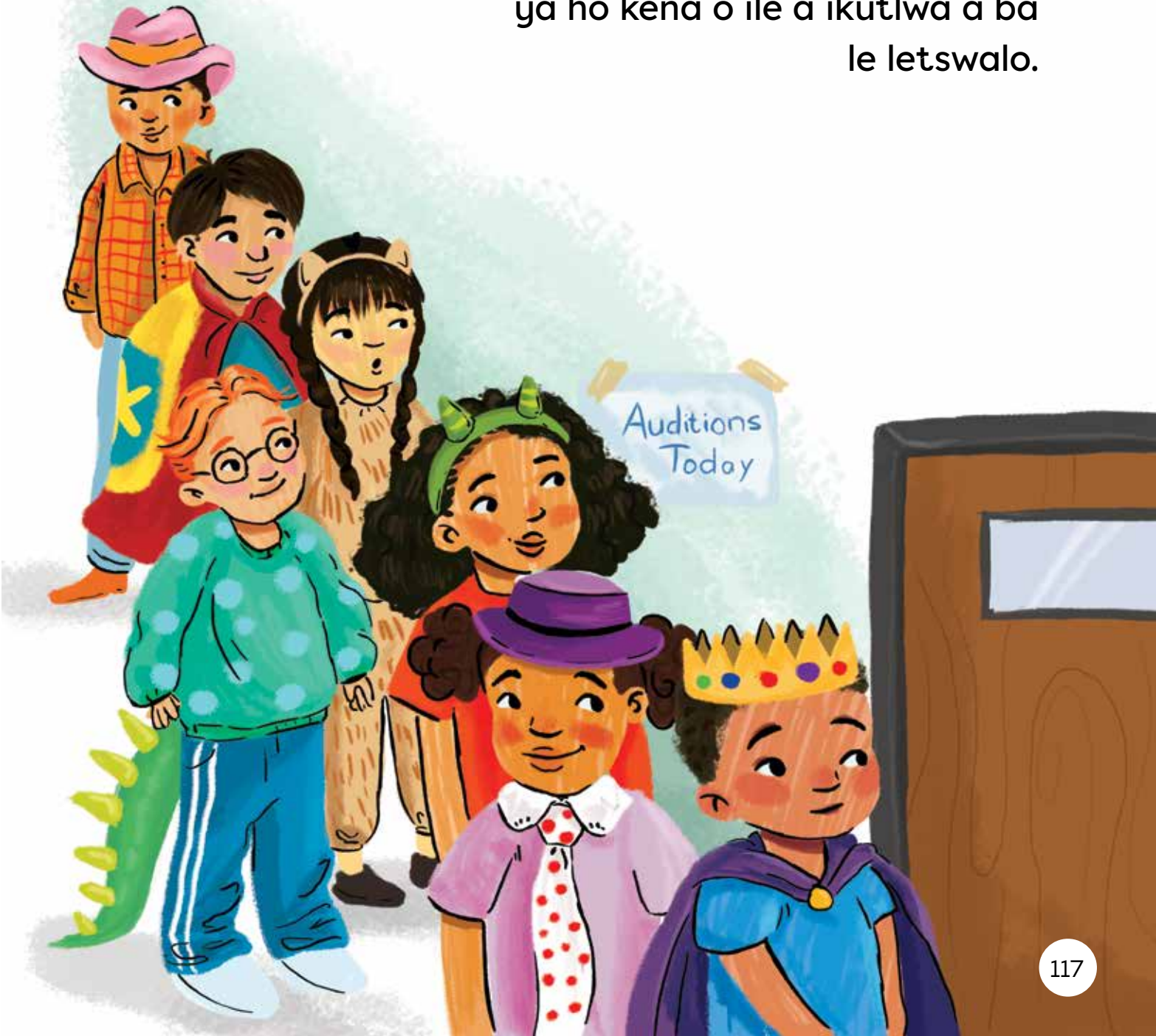
- Ke eng: Ho noha dintho tseo mongodi a sa di hlaloseng ka ho hlaka, o sebedisa dintlha tsa pale.
- Hobaneng re le sebedisa: Ho utlwisisa meelelo e tebileng le e patehileng.
- Le thusa jwang: Le re thusa ho fihlella diqeto ha o bala, ho utlwisisa pale le baphetwa hantle.

Ho sebedisa leano lena:

Leqephe le seratswana	Bala	Ere
125, 1	Ha Molemo a qeta ho hlwella kalaneng, lentswe la hae le ne le thothomela. Matsoho a qhaqhasela.	Ke akanya hore Molemo o ne a tshohile ha a qala ho fihla kalaneng hobane lentswe la hae le ne le thothomela mme matsoho a hae a qhaqhasela.
125, 1	A bua mola wa hae wa pele. A o hopola. A bua mola wa bobedi. Molemo a qala ho phutholoha. A ikutlwa a itshepa. Lentswe la hae la tlala boitshepo. Matsoho a hae a kgaotsa ho qhaqhasela.	Ke akanya hore Molemo o hopotse mela ya hae e mmalwa ya pele. A bona hore a ka kgona. Yaba seo se etsa hore a itshepe le ho feta.

Molemo o ne a na le toro ya ho ba seapadi sa telebisheneng. Tsatsing lena, Molemo o bile le monyetla wa hae wa pele wa ho tuma. E ne e le diteko tsa tshwantshiso ya sekolo. Molemo o ne a ithutile mantswe ao a neng a tlamehile ho a bua. O ne a bile a ithutile ho etsa difahleho tse fapaneng seiponeng, hore a tle a tsebe ho shebahala a thabile ebile a hloname moo ho hlokaahalang. O ne a ikutlwa a itlhophile. Ha a ntse a emetse nako ya hae ya ho kena o ile a ikutlwa a ba le letswalo.

Kamora diteko, Mme Tsiki o ile a mo bolella hore mabitso a batho ba fumaneng dikarolo tse fapaneng a tla manamiswa leboteng ka ntle ho holo ya sekolo. Molemo o ne a ikutlwa ekare o entse mosebetsi o motle ditekong tseo. O ne a tshwenyehile hore a kanna a se fumane karolo paleng eo. Letswalo le thabo la hae di ile tsa etsa hore a se ke a robala bosiung boo.

Ha Molemo a fihla sekolong, o ile a mathela holong.
Lebitso la hae le ne le le moo. Pampiring! Ebile o ne a
fumane karolo eo a neng a e batla.

O ile a mathela lebaleng la dipapadi ho ya tsebisa metswalle ya hae. Empa metswalle ya hae e ne o so fihle. O ne a sa kgone ho itshwara. Eitse ha a bona Andrew a kena hekeng ya sekolo, o ile a hweletsa ho tloha lebaleng.

Dibekeng tse latelang, Molemo o ne a ya holong ho itokisetsa pale eo kamora nako ya sekolo. O ile a tshwarella mantswe ao a neng a tlamehile ho a bua. O ile a etsa dihlakiso tsa difahleho seiponeng, hore a kgone ho bonahala ha a thabile le ha a hloname moo ho neng ho hlokahalang. Letsatsi pele ho bokanwa hoseng sekolong o ne a ikutlwa a itokisitse. O ne a tatetse ho ipona a le kalaneng ka pela batho ba bangata.

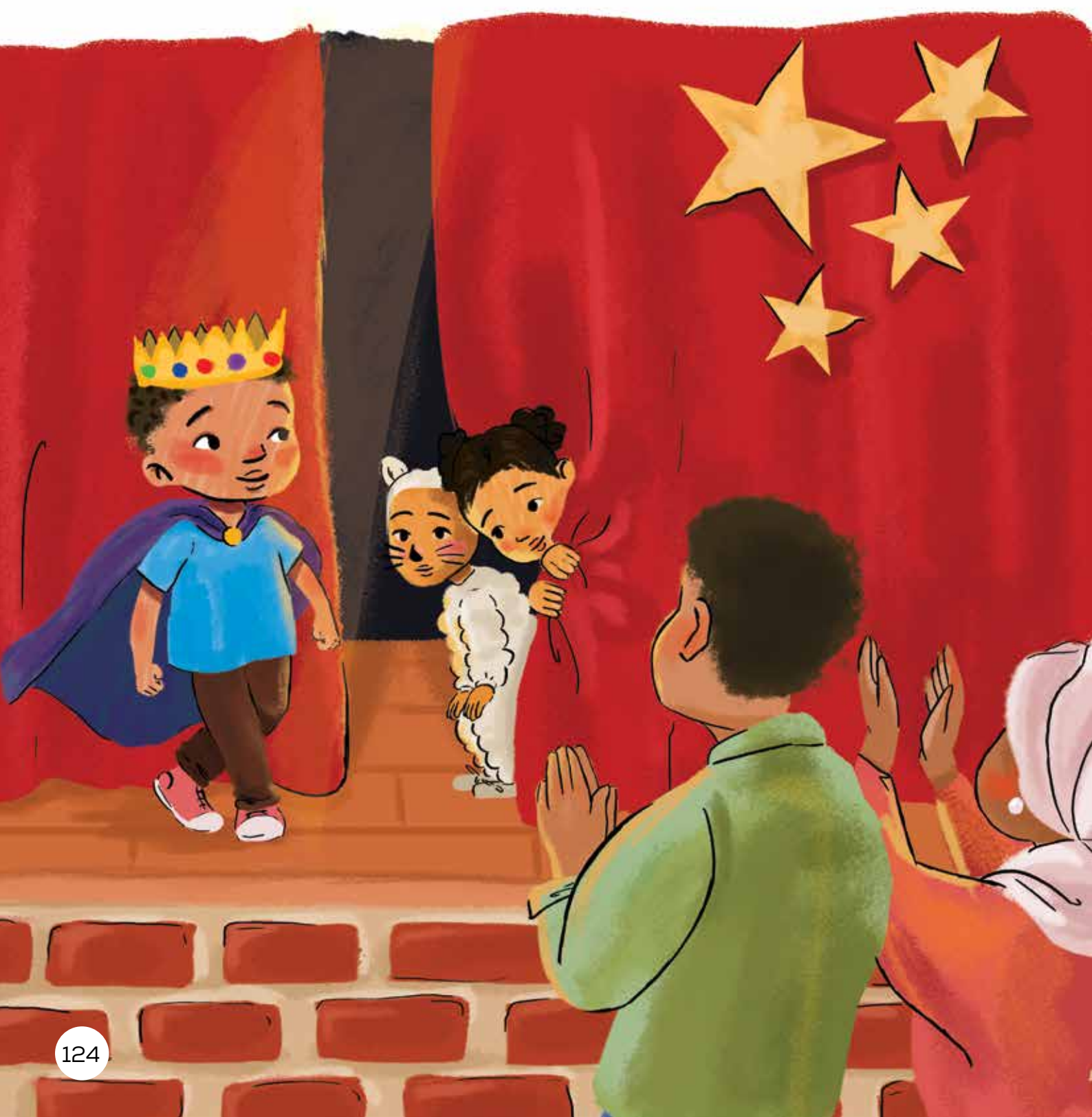
Bosiu pele baithuti ba bokana hoseng, Molemo o ne a paqame betheng a nahanne ka moo baithuti ba bang ba tla rata bokgoni ba hae ba ho bapala. O ile a nahana ka moo bana ba bang ba tla mo opela diatla kamora tshwantshiso. Empa o ne a tshwenyehile hore o tla etsa diphoso ha a nahana ka tsela eo. Letswalo le thabo ya hae di ile tsa se mo hlobaetsa bosiu boo.

Tsatsing le latelang, Molemo o ile a emela nako ya hae ya hore a palame kalaneng. O ile a hlodisa a bona batho ba bangata, o ne a tatetse ho ipona a tshwantshisa. O ne a tlo tuma sekolong! Hape o ne a ikutlwa a tshohile e kare a ka baleha. O ile a fufulelwa ha a nahana ka mantswe a tlamehileng ho a bua.

Molemo o ile a hemela hodimo ha a kena.

Ha Molemo a fihla kalaneng lentswe la hae le ne le thothomela. Matsoho a hae a qhaqhasela. O ile a bua polelo ya hae ya pele. O ile a e hopola. A bua e latelang yaba o a phutholoha. O ile a ikutlwa a itshepile. Lentswe la hae le le phefa. Matsoho a hae a kgaotsa ho thothomela.

Qetellong ya pale, Molemo o ile a ema le ditho
tse ding tsa pale bohareng ba kalana mmoho ba
leboha babohi. O ile a utlwa ha ba opa diatla le ha
ba thoholetsa. O ne a thabile. O ne a ikutlwa a le
motlotlo. O ne a tatetse ho bapala karolo e latelang.
O ile a qalella ho ikutlwa ekare ditoro tsa hae di
phethahala.

Padiso 1

Ke maikutlo a feng a fapaneng ao Molemo a ileng a a utlwa?

Lethabo, tshohile, ngongorehile, motlotlo, jwalojwalo.

O ka thabela ho ema kalaneng jwaloka Molemo? Fana ka lebaka.

- Nka thabela ho ema kalaneng hobane...
- Nka se thabele ho ema kalaneng hobane...

Nahana nako eo o neng o leka ho etsa ntho e ntjha. O ile wa ikutlwa jwang ka nako eo le ka mora moo?

Ke ile ka ikutlwa ke...

Padiso 2

Re noha jwang hore Molemo o ikutlwile a tshohile?

- Hobane o ne a ikutlwa ekare o na le dirurubele mpeng ya hae.
- Hobane o ne a sa kgone ho robala.
- Hobane o ne a ikutlwa ekare o batla ho baleha kalaneng.
- Hobane o ile a fufulelwa.

O kile wa ba le maikutlo a mangata a fapaneng ka nako e le nngwe?

Ke ile ka utlwa...

Hobaneng Molemo a ikutlwa a thabile ebile a tshohile ka nako e le nngwe?

- Hobane e ne e le lekgetlo la hae la pele a nka karolo tshwantshisong.
- Hobane o ne a batla ho nka karolo tshwantshisong, empa ho ne ho tshosa ho leka ntho e ntjha / kapa ho etsa ntho lekgetlo la pele.
- Hobane o ne a thabetse ho etsa mosebetsi o motle hape a tshohile hore o tla hloleha.

PALE YA 2

KANANELO O UTLWILE BOHLOKO

Mookotaba: Re na le maikutlo

Tlhahisoleseding ya Boitshetleho

- Sengolwa sena ke pale ya boiqapelo.
- E etsahalla Afrika Borwa.
- E etsahala nakong ya jwale.
- Pale ena e tla thusa baithuti ho utlwisisa hore ha motho a ikutlwa a hloname, haholo ha ho na le motho ya hlokahetseng eo a neng a mo rata, tsela e nepahetseng ya ho mo thusa ke ho ba le mosa, ke ho re “Ke maswabi, mme o mamele ha ba batla ho ntsha maikutlo a bona.

Leano la Kutlwisiso: Etsa dikakanyo

- Ke eng: Ho noha dintho tseo mongodi a sa di hlaloseng ka ho hlaka, o sebedisa dintlha tsa pale.
- Hobaneng re le sebedisa: Ho utlwisisa meeelo e tebileng le e patehileng.
- Le thusa jwang: Le re thusa ho fihlella diqeto ha o bala, ho utlwisisa pale le bapphetwa hantle.

Dintlha tseo o ka di abela-nang le baithuti ba hao

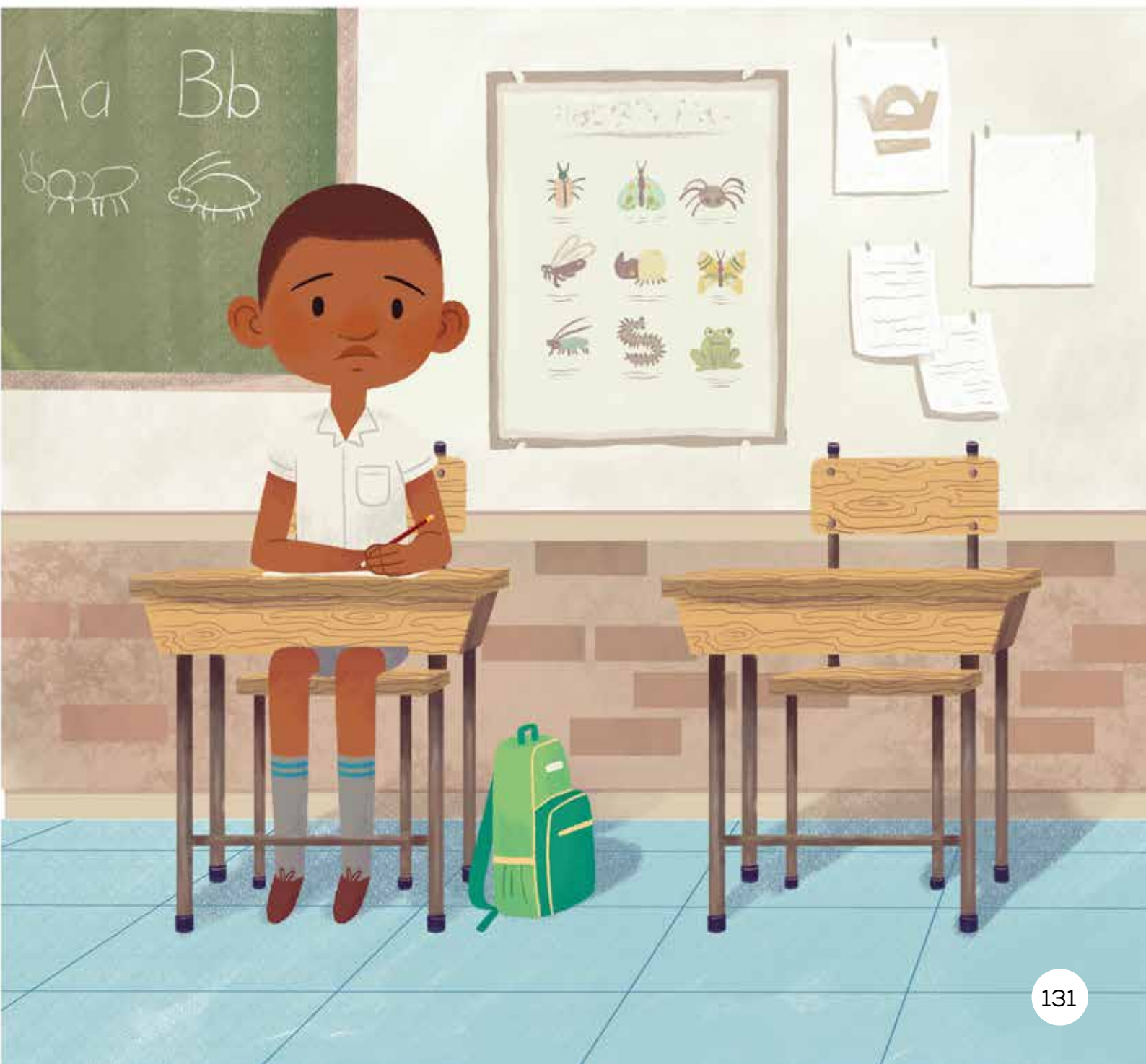
- Ha motho a hlokahala, mmele wa hae ha o sa sebetsa mme ha ba sa phela. Batho ba neng ba ba rata ba utlwa bohloko.
- Mahlomola ke lentswe le hlalosang ho utlwa bohloko bo tebileng ha motho eo o mo ratang a hlokahala.
- Batho ba bontsha ho utlwa bohloko ka ditsela tse fapaneng. Batho ba bang ba a lla. Batho ba bang ba a thola. Batho ba bang ba robala haholo. Ha ba bang ha ba bososela nako e telele.
- Ha motswalle a hloname, ha se ka dinako tsohle re tlamehang ho mo etsa a be betere. Ka dinako tse ding ntho e molemo ke ho re: “Ke maswabi” ebe o dula le bona ha ba ntse ba hloname. Sena se ka thusa motho e mong hore a ikutlwe ho na le motho ya mo tshehetsang, le ha ba ntse ba hloname.

Ho sebedisa leano lena:

Leqephe le seratswana	Bala	Ere
133. 1	“Mohlomong nka etsa Kananelo a tshehe ha nka mmolella metlae e qabolang haholo,” ho nahana Kamohelo. “O tla tlohela ho hlora.” Kamohelo a nahana ka metlae ya hae e qabolang. A e ngola fatshe pampitshaneng yaba o e Kenya ka mokotleng wa hae wa sekolo.	Ke akanya hore Kamohelo o batla ho thusa motswalle wa hae hore a tlohele ho hlora. O nahana hore ho tsheha ho tla etsa motswalle wa hae a ikutlwe a le betere.
139, 1	Ka Labohlano hoseng, Kamohelo o ile a fumana Kananelo sekolong. “Ke maswabi hore nkgono wa hao o hlokahele,” ho rialo Kamohelo. “Ha ke tsebe hore nka etsang ho etsa hore o ikutlwe o le betere, empa nka dula le wena ha e le seo o se batlang. Ha o batla ho bua ka maikutlo a hao, ke tla mamela,” ke Kananelo eo.	Kamohelo o latetse keletso ya mme wa hae. Ke akanya hore o kgathalla motswalle wa hae, mme o batla hore a ukutlwe a le betere.

Motswalle wa Kamohelo, Kananelo o ne a sa tla sekolong ka Mantaha le Labobedi. Kamohelo o ne a ipotsa hore na ebe motswalle wa hae o kae.

Eitse ha Kamohelo a fihla hae ka Labobedi, mme wa hae o ile a mmoella hore nkgono wa Kananelo o hloka hantle. Kananelo o ne a dula a na le nkgono wa hae. Kamohelo o ile a nahana fela ka bohloko boo Kananelo a bo utlwileng.

“Mohlomong nka etsa Kamohelo a tshehe ha ke mmolella metlae ya ka e monate!” Kamohelo a nahana. “O tla lebala ka moo a utlwileng bohloko ka teng!” Kamohelo o ile a nahana metlae ya hae kaofela e monate. O ile a e ngola fatshe pampitshaneng yaba o e kenya ka mokotleng wa hae wa sekolo.

Ka Laboraro hoseng, Kamohelo o ile a fihla Kananelo a le teng sekolong. Kamohelo o ne a nahana hore ho bua ka nkgono wa Kananelo ho tla mo etsa hore a ikutlwe a hloname. Kamohelo ha a ka a re letho. Ho ena le hoo, o ile a ntsha pampitshana mme a qalella ho bolella Kananelo motlae ya hae e monate kaofela. Kamora ho mmolella motlae ka mong o ne a sheba hore na Kananelo o a bososela na. Kananelo o ne a hloname.

Ka Laboraro bosiu, Kamohelo o ile a nahana ka ntho e nngwe a ka e etsang ho thusa motswalle wa hae a ikutlwe a le betere.

“Mohlomong nka etsa hore Kananelo a lebale ka bohloko boo a bo utlwileng ha ke mmontsha malebaleba a ka a matjha.” Kamohelo a nahana. “Ke nahana hore o tla lebala kamoo a utlwileng bohloko ka teng.”

Kamohelo o ile a fumana dilamunu tse tharo ka kitjheneng. O ile a ya le tsona kantle yaba o ikwetlisetsa ho etsa malebaleba ka tsona. O ile a ikwetlisa ho fihlela a kgona hore dilamunu di dule di le moyeng di le tharo di sa wele fatshe.

Ka Labone hoseng, Kamohelo o ile a fumana Kananelo sekolong. Kamohelo o ile a nahana hore Kananelo o tla utlwa bohloko le ho feta ha a ka bua ka Nkgonwae. Ha a ka a re letho. Ho ena le hoo, o ile a ntsha dilamunu mme a bontsha Kananelo malebaleba a hae a matjha. O ile a kgona ho etsa hore dilamunu tseo ka boraro ba tsona di dule moyeng, di seke tsa wela fatshe. O ne a nahana hore hoo ho ne ho kgahlisa. O ile a sheba hore Kananelo o a bososela na. Empa Kananelo o ne a hloname.

Ha Kamohelo a fihla hae ho tswa sekolong ka Labone. O ne a sa thaba.

“Ke lekile makgetlo ho etsa hore Kananelo a se ke a hlonama!” Kamohelo a bolella mmae. “Ke mmolelletse metlae, ke mmontshitse malebaleba a ka a matjha, empa ha ho letho le sebeditseng!” ho rialo Kamohelo.

“Ebe o mmolelletse hore o maswabi ka ho hlokahala ha nkgono wa hae?” mmae a mmotsa.

“Tjhe. Ke nahanne hore hoo ho ka nna ha mo utlwisa bohloko le ho feta,” Kamohelo a araba.

Mme wa Kamohelo o ile a dula fatshe ka thoko ho yena. “Kananelo o hlorile hobane o ne a rata nkgono wa hae. Ha ho hlokahale hore o etse hore a lebale ka moo a utlwileng bohloko ka teng. Ka nako tse ding ha re utlwile bohloko, re hloka hore metswalle ya rona e hlole le rona, e re mamele.” Ho rialo mme wa Kamohelo.

Ka Labohlano hoseng, Kamohelo o ile a fumana Kananelo sekolong.

“Ke maswabi ka ho hlokahala ha nkgono wa hao,” ho rialo Kamohelo. “Ha ke tsebe hore na ke tla o thusa jwang hore o thobehe maikutlo. Empa ke tla dula le wena haeba ke seo o se batlang. Le ha o batla ho bua ka moo o utlwileng bohloko ka teng, ke mona ho mamela.” Ho rialo Kamohelo.

Kgetlo la pele bekeng kaofela, Kananelo o ile a sheba Kamohelo ka sefahlelo se bontshang pososelo.

“Ke a leboha, Kamohelo. O motswalle wa sebele,” ho rialo Kananelo.

Padiso 1

Hobaneng Kananelo a ne a sa tla sekolong ka Mantaha le ka Labobedi?

Hobane nkgono wa hae o hlokahetse.

Ke eng seo Kamohelo a lekileng ho se etsa ka Laboraro ho leka ho thusa motswalle wa hae hore a ikutlwe a le betere?

O ile a mo etsetsa/mmolella metlae ho leka ho mo tshehisa.

Ke mang ya thusitseng Kamohelo paleng?

O thusitswe ke mme wa hae!

Hobaneng Kamohelo a ile a etsa metlae a ba a etsa le malebaleba?

- O ne a batla ho thoba maikutlo a motswalle wa hae.
- Hobane o ne a nahana hore metlae le malebaleba di tla etsa hore Bantu a lebale bohloko boo a bo utlwileng.
- Hobane o ne a batla ho etsa motswalle wa hae a ikutlwe a le betere.
- Hobane o ne a sa tsebe seo a ka se etsang ho thoba maikutlo a motswalle wa hae. O lekile ka hohle kamoo a ka kgonang.

Padiso 2

Kananelo o ne a sa tla sekolong neng?

Ka Mantaha le ka Labobedi.

Ke eng seo Kamohelo a lekileng ho se etsa ho thusa motswalle wa hae?

- O ile a mo mmolella metlae e tshehisang.
- O ile a ithuta ho etsa malebaleba.
- Qetellong o ile a bolella motswalle wa hae hore o tla mo fa tsebe a mo mamele.

Hobaneng re akanya hore Kamohelo o ne a ferekane mantsiboyeng a Labone.

- Hobane o ne a sa kgone ho tshedisa motswalle wa hae.
- Hobane o ne a sebeditse ka thata ho leka ho tshedisa motswalle wa hae empa ho letho le sebetsang.
- Hobane o ne a sa tsebe hore a ka etsang hape!

Hobaneng Kamohelo a ile a qetella a bososela?

- Hobane Kamohelo o qetelletse a mmolella hore o maswabi ka ho hlokahala ha nkgono wa hae.
- Hobane Kamohelo o ile a re o tla mamela.
- Hobane Kamohelo ha a ka a leka ho etsa hore Bantu a lebale nkgono wa hae.
- Hobane Kamohelo o ile a bolella Bantu hore ho lokile ho utlwa bohloko.

PALE YA 3 TSHENOLO O SEBEDISA INTHANETE

Mookotaba: Re sebedisa thek-
enoloji

Tlhahisoleseding ya Boitshetleho

- Sengolwa sena ke pale ya boiqapelo.
- E etsahalla Afrika Borwa.
- E etsahala nakong ya jwale.
- Pale ena e tla thusa baithuti ho utlwisisa hore thekenoloji, jwaloka inthanete le diselefounu, di ka re thusa ho fumana tlhahisoleseding mme ra ithuta dintho tse ntjha ebang re e sebedisa hantle.

Dintlha tseo o ka di abela- nang le baithuti ba hao

- Inthanete ke ntho e hokahanyang batho e fanang ka tlhahisoleseding ho potoloha le lefatshe. Re ka batla dikarabo tsa dipotso tsa rona ithaneteng.
- Ha ho na le ntho eo re batlang ho e tseba, re ka ngola potso eo moo ho ngolwang seo o batlang ho tseba ka sona (jwalo ka Google) mme o fumane dividiyo le diatikele.
- Re ka fumana inthanete komporong kapa founung. Re ka ikgokahanya le inthane ka ho sebedisa WiFi kapa datha. Datha e rekwa ka tjehele mme e etsa hore founu e be le inthanete.
- Thekenoloji e fana ka tlhahisoleseding, empa ha e kgone ho re nahanela. Re ntse re hloka ho bala, ho lekola le ho etsa seo re ithutang ka sona.

Leano la Kutlwisiso: Fumana mme o hopole dintlha

- Ke eng: Ho batla le ho hopola dintlha tse kang baphetwa, nako le sebaka, ha mmoho le diketsahalo.
- Hobaneng re le sebedisa: Ho o thusa ho latella diketsahalo le ho utlwisisa pale hantle.
- Le thusa jwang: Le o thusa ho qoqa ka pale le ho utlwisisa tatelano ya diketsahalo tsa yona.

Ho sebedisa leano lena:

Leqephe le seratswana	Bala	Ere
147, 2	“Nka etsa jwang hore disetoroberi tsa ka di hole hantle?” Tshenolo a ipotsa	Tshenolo o ipotsang? O nahana tsela eo a ka etsang hore peo e hole hantle.
150, 1	Mantsiboyeng ao, ausi wa Tshenolo, eleng Puseletso, o ile a letsa a le Johannesburg. Mme a fa Tshenolo mohala. “O ka mpoella eng hoo ke sa ho tsebeng?” Ho botsa Puseletso.	Tshenolo o bua le mang mohaleng? O bua le ausi wa hae Puseletso mohaleng.

Tshenolo o ne a rata diteroberi. Empa diteroberi di ne di tura lebenkeleng.

Ka letsatsi le leng, mme wa Tshenolo o ne a batla peo ya mokopu. Mme o ile a phenyekolla rakeng a batlana le peo ya mokopu.

Ha Mme a ntse a phenyekolla jwalo, Tshenolo o ile a bona pakete ya peo ya seteroberi!

“Mme, ke kopa re reke peo ena?” a kopa.

Mme o ile a sheba hore ke bokae: R28 “Tjhe! Di a bitsa, ha di theko e tlase!” Mme a rialo, empa o ile a dumela mme a nka peo eo.

Ha ba fihla hae, mme wa Tshenolo o ile a mo fa pakete eo ya peo ya seteroberi. “Ha ke so ka ke lema diteroberi, esale e le nna!” ho rialo Mme. “O lokela ho fumana tsela ya hore di hole hantle.”

“Empa ke ne ke nahana hore dijalo kaofela di a tshwana?” Ho rialo Tshenolo.

“Dimela tse fapaneng di hloka dintho tse fapaneng,” Mama a mo hlasosetsa. “Dimela tse ding di hloka letsatsi le lenyenyane, ha tse ding di hloka le lengata. Tse ding di hloka metsi a manyenyane, ha tse ding tsona di hloka a mangata.”

Tshenolo o ne a sa batle ho senya peo ena ya setoroberi, hobane theko ya yona e ne e le hodimo!

“Ebe nka netefatsa jwang hore seteroberi sa ka se a mela ebile se hola hantle?” Tshenolo a ipotsa.

Tshenolo o ile a ya ka ntle. O ile a bona moahisane wa bona, nkgono Minah, a dutse letsatsing. “Dumela nkgono,” a rialo.

“Dumela le wena,” ho rialo nkgono Minah.

“Na ebe o kile wa lema diteroberi?” Tshenolo a botsa.

“Tjhe, ha ke so ka,” a araba.

Ka letsatsi le hlahlamang kamora kereke, Tshenolo o ile a bona motswalle wa ausi wa hae, Thakane.
“Dumela Lindi,” ke Tshenolo eo.

“Dumela Tshenolo,” Thakane a araba.

“Na ebe o kile wa lema diteroberi?” Tshenolo a botsa.

“Tjhe, ha ke so ka, ke maswabi!” a rialo.

Bosiung boo, ausi wa Tshenolo, Puseletso o ile a letsa ho tswa Gauteng. Mme o ile a fa Tshenolo mohala.

“Direng tse ntjha Tshenolo?” Puseletso a botsa.

“Ha di ngata. Mme o nthe ketse pakete ya peo ya seteroberi! Ke batla ho di lema, empa ha ke tsebe na ke tla di lema jwang,” a mmolella.

“O ka kgona ho fumana ntho e nngwe le e nngwe Inthaneteng!” ho rialo Puseletso. “Sebedisa founu ya Mme,” a rialo. “Ke tla o romella datha.”

Bosiung boo, Mme o ile a bulela Tshenolo Inthanete.
“Puseletso o o romelletse datha,” Mme a mmolella ebile a mo fa founu.

Hodimo leqepheng ho ne ho ngotswe ‘Google’.

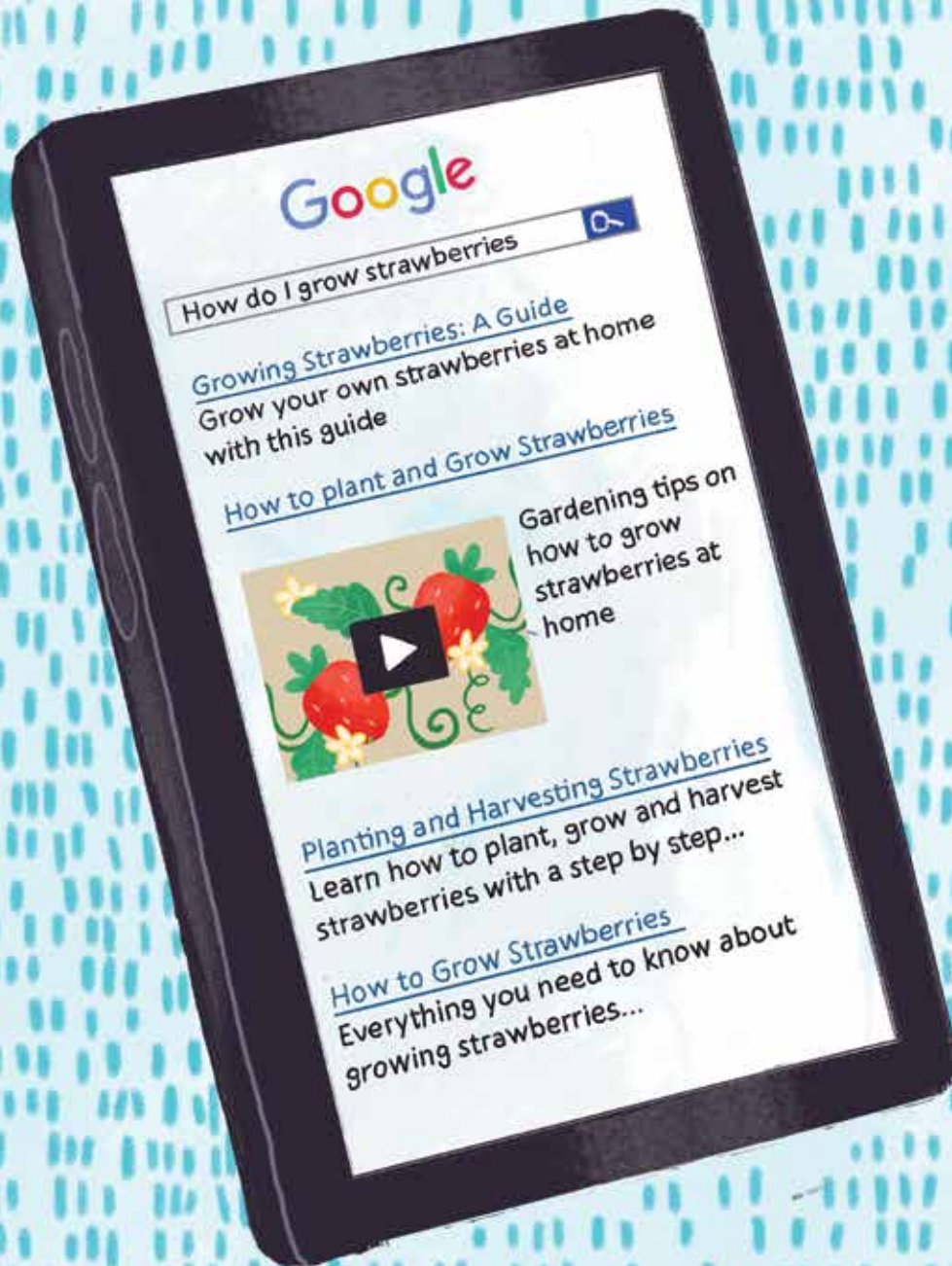
“Ke etsa jwang jwale?” ho botsa Tshenolo.

“Tlanyatsa ntho eo o e batlang mona,” Mme a mo hlaloesetsa.

Tshenolo o ile a tlanyatsa: Ke lema diteroberi jwang?
Yaba o tobetsa konopo e setjhang.

Ka mora metsotswana e itseng, dividiyo le di atikele tse mmalwa di ile tsa hlaha. Tshenolo a tobetsa 'play' hore dividiyo tseo di bapale.

Ha Tshenolo a ntse a shebelletse vidiyo, o ile a ithuta dintho tse ngata. O ithutile hore semela sa seteroberi se hloka mahlasedi a letsatsi dihora tse 8 tsatsi le leng le le leng.

O ithutile hore dimela tsena di hloka metsi a mangata.

O ithutile hore o tlameha ho ema bonyane dibeke tse 4 pele a ka bona ditholwana.

Tsatsing le hlahlamang kamora sekolo, Tshenolo o ile a ya kantle le peo ya hae.

O ile a lema peo eo karolong ya tshimo eo letsatsi le tjhabelang ho yona. O ile a lema dipeo tseo kahare ditshelo, jwalo fela ka ha a bone vidiyong. Ka mora moo o ile a nosetsa dipeo.

O ne a sa kgone ho itshwara a tatetse hore ditholwana di hlahe!

Padiso 1

Mme wa Tshenolo o ile a mo rekela eng lebenkeleng?

O ile a mo rekela pakete ya peo ya seteroberi.

Tshenolo o ile a sebedisa eng ho ithuta ho lema diteroberi?

O ile a sebedisa founu ya mme wa hae. O ile a sebedisa Google. O ile a sebedisa Inthanete.

Tshenolo o ithutile eng ka seo diteroberi di se hlokanang hore di hole.

- O ithutile hore semela sa seteroberi se hloka kganya ya letsatsi dihora tse 8 tsatsi le leng le le leng.
- O ithutile hore se hloka metsi a mangata.
- O ithutile hore o tlameha ho ema dibeke tse 4 pele a ka fumana tholwana.

Tshenolo o ithutile jwang ho lema peo ya seteroberi?

- O entse diphuphutso Inthaneteng.
- Ausi wa hae Puseletso o mo romelletse datha founung ya mme wa hae. Yaba o sebedisa Inthanete.
- O ile a shebella vidiyo e neng e mmontsha hore na seteroberi se lengwa jwang.

Padiso 2

Hobaneng Mama a sa thuse Tshenolo ho lema diteroberi?

Hobane ha a so ka a lema diteroberi esale e ele yena.

Hobaneng Tshenolo a ile a lema peo ka mela e makgethe?

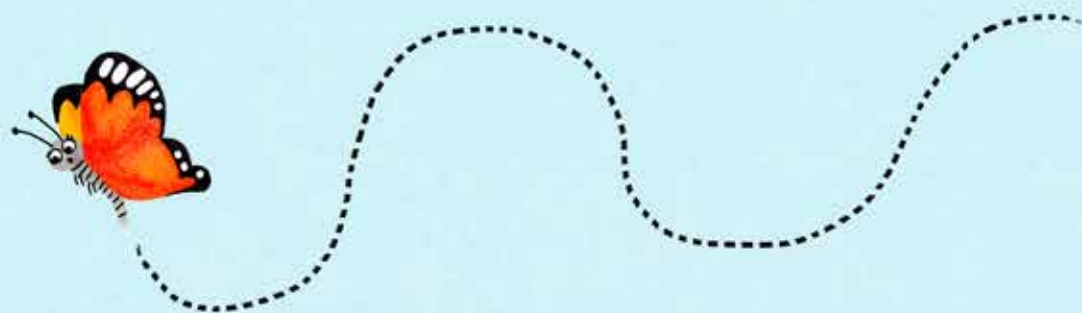
Hobane ke seo a se boneng vidiyong eo a e shebelletseng.

Tshenolo o nkile kae datha eo a e sebedisitseng ho kena Inthaneteng?

Ausi wa hae o romelletse datha founung ya mme hore a kgone ho e sebedisa.

Hobaneng Tshenolo a sebedisa Inthanete?

- Hobane o batla ho ithuta ho lema diteroberi.
- Hobane ha ho na motho a le mong eo a mo botsitseng a tsebang ho di lema.
- Hobane o ka kgona ho ithuta ntho e nngwe le e nngwe inthaneteng.

PALE YA 4 KEA O DULA A LE FOUNUNG

Mookotaba: Re sebedisa thekenoloji

Tlhahisoleseding ya Boitshetleho

- Sengolwa sena ke pale ya boiqapelo.
- E etsahalla Afrika Borwa.
- E etsahala nakong ya jwale.
- Pale ena e tla thusa baithuti ho utlwisisa hore ho dula o le founung ho ka etsa hore re fetwe ke dintho tse ngata tsa bohlokwa le dinako tse monate tsa ho ba le ba lelapa le metswalle. Re tlameha ho ithuta ho etsa dikgetho tse ntle tsa tsela eo re sebedisang difounu ka yona.

Dintlha tseo o ka di abelana le baithuti ba hao

- Ho dula o le difounung, dithaboleteng, kapa dikomporong ho ka etsa o fetwe ke ho bapala, ho ikwetlisa le ho ba le nako le ba lelapa le metswalle ya hao.
- Ho sebedisa thekenoloji haholo ho ka etsa o fetwe ke diketsahalo tse monate tsa bophelo, ho bua le metswalle, le ho thusa lapeng.
- Malapa a etsa dintho mmoho, jwaloka ho qoqa hore letsatsi la hao le tsamaile jwang, ho bapala, ho baka. Ho etsa sena ho etsa malapa a ikutlwe a le mmoho/ngatana nngwe. Ho se etse dintho le lelapa ho ka etsa o ikutlwe o le mokgelo.
- Naledi o lokela ho etsa qeto pakeng tsa ho dula a le founung kapa ho etsa dintho le ba lelapa la hae. Kaofela ha rona re tlameha ho etsa diqeto tse tshwanang le tsena letsatsi le letsatsi.

Leano la Kutlwisiso: Lekola kutlwisiso

- Ke eng: Ho lekola kutlwisiso ya hao ha o ntse o bala, mme o kgefutse ha ho na le ntho e sa hlakang.
- Hobaneng re le sebedisa: Ho elellwa ha o sa utlwisise pale mme o lokise bothata boo.
- Le thusa jwang: Le etsa hore o tsepamisitse maikutlo mme le ntlafatsa kutlwisiso ho qoba sesosa sa ho se utlwisise hang hang.

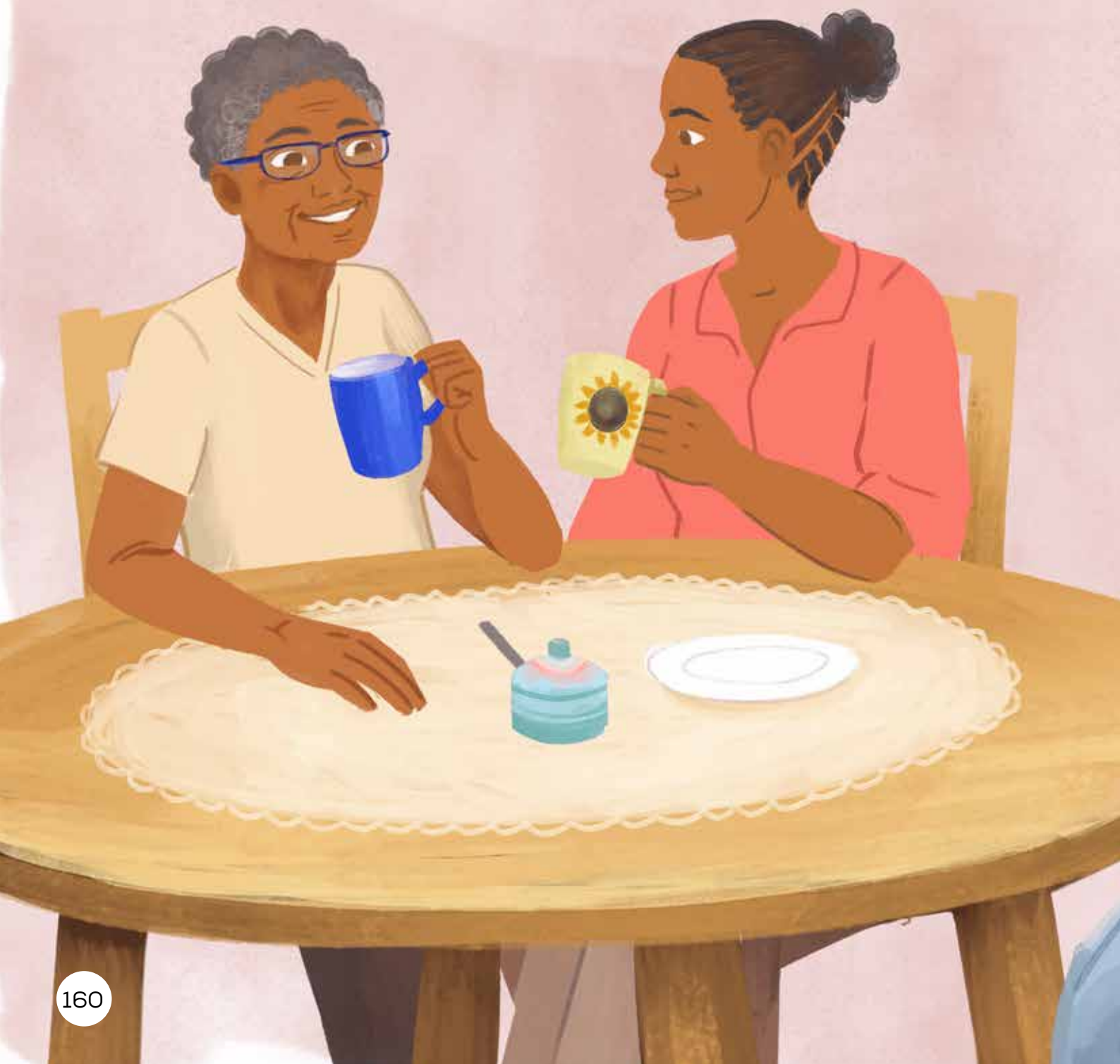
Ho sebedisa leano lena:

Leqephe le seratswana	Bala	Ere
159, 1	Hang ha nkgono wa Kea a kena monyako, Kea a kopa mohala wa hae wa thekeng.	E re ke nahane. Nkgono wa Kea o qeta ho fihla mme ntho ya pele eo Kea a e etsang ke ho kopa mohala wa hae. Sena se mpoela ho hong hwa bohlokwa. O thabetse mohala. Ere ke lekole hore ke a utlwisisa. Ekare o thahasella mohala ho feta ho dumedisa kapa ho qoqa. Mohlomong tseo di ka ba bohlokwa hamorao.
163, 1	“Kea tloho re tlo bapala, ha re ye!” Sello a rialo a leka ho kwahela modikoni. “Ba bapala batho ba tshela lehlakoreng ka leng mme ba a re hloka!”	E re ke nahane. Sello o batla ho bapala kante. Ekare ke monyaka oo, empa Kea ha a mo latele. Ke a ipotsa hobaneng. Ere ke lekole hore ke a utlwisisa: Ke nahana hore o tsepamisitse maikutlo mohaleng. Ha a batle ho bapala hobane o sebedisa mohala.

Hang feela ha nkgono wa Kea a kena monyako, Kea o ile a mo kopa a mo kadime selefounu ya hae. Kea o ile a paqama soufeng, a shebelletse vidiyo kamora vidiyo founung ya nkgono.

Nkgono le mme ba ile ba qoqa, ba tsheha ha monate tafoleng. “Tloho o tlo nqoqela ka beke ya hao!” Nkgono a bitsa Kea. “Tloho o tlo jwetsa Nkgono hore o sebeditse hantle jwang tekong ya ho peleta mantswe!” a bitswa ke mme.

Kea o ile a sisinya hlooho ya hae. “Tjhee! Ha ke batle ho bua! Ke shebile vidiyo!” a rialo a shebile founu.

Ha founu ya nkgono e fela data, Kea o ile a qeka mmae a mo dumelle ho bapala papadi founung ya hae. Mme o ile a dumela – empa nakwana feela.

“Kea, tloho re ilo bapala – ha re ye!” ho rialo Sello, a mo thibela ho sheba founu. “Ho bapala batho ba tsheletseng lehlakore ka leng papading ya bolo ya maoto, mme ba a re hloka!”

Kea o ile a sosobanya sefahleho. “Tloha! O tlo etsa ke lahlehelwe ke papadi!” a bua a tenehile.

Ha ntate wa hae a fihla lapeng, Kea o ile a mo kopa ho sebedisa founu ya hae ho romella motswala wa hae molaetsa ka WhatsApp. O ile a dumela. Kea o ile a romella motswalae melaetsa e mmalwa, yaba o shebile founu, a emetse karabo.

“E se e tla ba nako ya dijo tsa mantsiboya!” mme wa Kea a ba bitsa. “Ke nahana hore re bake dikuku. Ebe ho na le motho ya batlang ho nthusa?” ho botsa Mme.

“Ke nna!” Sello a araba, a bile a mathela ka kitjhining.

Kea o ile a itholela.

Nakong ya dijo tsa mantsiboya, ba lelapa la Kea ba ile ba bua ka letsatsi la bona le bileng monate. Mme o ile a ba qoqela motlae oo a o qoqetsweng ke nkgono. Sello o ile a ba bolella ka ntlha eo a hlabileng ha ba bapala seterateng.

Ntate o ile a ja dikuku mme a bolella mme le Sello hore di monate haholo. Kea o ne a mametse, yaba o hlokomela hore ha a etsa letho le le kaalo tsatsing leo.

Ha a kgutlela phaposing ya hae, Kea o ile a nahana ka dintho tse mo fetileng letsatsing leo – ho tsheha le mme le nkgono, ho bapala bolo ya maoto le metswalle ya hae, ho baka dikuku. “Hosane, ke tla leka ho etsa ho hong,” a etsa qeto.

Padiso 1

Kea o ile a kopa nkgono wa hae a mo fe eng ha a kena ka tlung?

O ile a kopa nkgono wa hae a mo kadime founu.

Sello o ile a kopa Kea ho tla etsa eng kantele?

Sello o ile a kopa Kea a tla bapala le yena le bana ba bang mmileng.

O nahana ke nako e kae e lekaneng ya hore motho a dule founung letsatsi ka leng?

Ke nahana...

Mohlala: Ke nahana nako e kgutshwane e lokile, jwaloka nakwana kamora hore o etse mosebetsi wa sekolo wa lapeng, ho etsetsa hore ho be le nako ya ho bapala le ho bua le ba lelapa la heno.

Hobaneng o nahana hore Kea ha a batle ho kgaotsa ho sebedisa founu?

Ke nahana...

Mohlala: Ke nahana Kea o natefetswe ke ho shebella dividiyo le ho bapala dipapadi tsa founung. Ha ke dumele hore o nahana ka dintho tse ngata tse mo fetang.

Padiso 2

Ke dintho dife tseo Naledi a fetwang ke ho di etsa motsheare?

- Ke ho qoqa le ho tsheha le nkgono le mme wa hae.
- Ke ho bapala bolo le Sello.
- Ke ho baka dikuku le mme wa hae.
- Ke ho ba le nako le ditho tsa lelapa la hae.

Boitshwaro ba Kea bo ama dikamano tsa hae le ba lelapa la habo jwang letsatsing leo?

- Hobane Kea o qeta boholo ba letsatsi a le founung, ha a be le ba lelapa la habo. O itulela a le mong mme o fetwa ke dintho tse ikgethang tseo ba di etsang mmoho.

Hobaneng o nahana hore Kea o ne a thotse ka nako ya dijo tsa bosiu?

- Ke nahana Kea o thotse hobane a ikutlwa e se karolo ya batho bohle - hobane o ne a sa etse dintho le ba lelapa la habo, a sa bapale le metswalle ya hae motsheare.
- Ke nahana Kea o thotse hobane ha ho na ntho eo a ka e qoqang mme o hlokomela hore o fetilwe.
- Ke nahana Kea o thotse hobane ba lelapa la habo ba qoqa ka dintho tse monate tseo ba di entseng motsheare, ha yena a ne a dutse founung.

O nahana ke molaetsa ofe oo mongodi a lekanang ho fetisa ka tshebediso ya difounu.

Ke nahana...

Mohlala: Ke nahana mongodi o leka ho re ruta hore ho sebedisa difounu ke ntho e lokileng ha re e sebedisa nakwanaempa ho dula nako e telele founung ho ka etsa re fetwe ke nako ya bohlokwa ya ho ba le ba lelapa le metswalle.

PALE YA 5 DULA O BOLOKEHILE LEREKO!

Mookotaba: Re latela ditaelo

Tlhahisoleseding ya Boitshetleho

- Sengolwa sena ke pale ya boiqapelo.
- E etsahalla Afrika Borwa.
- E etsahala nakong ya jwale.
- Pale ena e tla re thusa ho utlwisa hore ho latela ditaelo kapa melao ha se ntho e bonolo ka dinako tsohle. Ka dinako tse ding, re ka ikutlwa re na le kgwao ya ho roba melao. Empa, melao ya polokeho e behilweng ke batho ba re kgathallang e ka re sireletsa.

Dintlha tseo o ka di abela- nang le baithuti ba hao

- Dibaka tse ding di bolokehile bakeng sa bana, mme tse ding ha di a bolokeha.
- Ka dinako tse ding, batho ba baholo ba tseba dintho tse kotsi tseo bana ba sa di tsebeng. Batswadi le bahlokomedi ba bana ba beha melao e bolokang bana ba sireletsehile kgahlano le dikotsi.
- Ka dinako tse ding re batla ntho e itseng, (jwaloka dipompong), mme sena se ka etsa ho be thata ho etsa dikgetho tse bolokehileng. Ka dinako tse ding re tseba molao, empa re a lekaha ho o roba.
- Ho ikutlwa o tshohile ho re elellwisa ntho ya bohlokwa. E ka ba tlhokomediso. Letswalo ha se bofokodi - ha re le mamela, le ka re sireletsa.

Leano la Kutlwisiso: Botsa dipotso / Ipotse

- Ke eng: Ho nahana le ho botsa dipotso ka pale ha o bala.
- Hobaneng re le sebedisa: Ho etsa hore o dule o na le thahasello mme o batle ho tseba haholwanyane ha o ntse o bala.
- Le thusa jwang: Le o thusa ho tsepamisa maikutlo le ho ntlafatsa kutlwisiso ya pale.

Ho sebedisa leano lena:

Leqephe le seratswana	Bala	Ere
177, 1	Lereko o ile a nahana ho ya bitsa Mapule ho tla tsamaya le yena, empa o ne a sa batle ho arolelana tjhelete ya dipompong le ausi wa hae.	Lereko o a tseba hore ha a lokela ho ba mong, le hore ha a tlameha ho ba pela tanene. Ke a ipotsa hore na Lereko o tla mamela melao ya mme wa hae le ha a le siyo.
180, 1	Ha Lereko a bona tamene, o ile a baleha tselaneng ya ho ya lebenkeleng. A ya khaonthareng. “Ke tliho nka dintho tsa ntate Thapelo” a rialo a fana ka tjhelete.	Ke ipotsa hore mme wa Lereko o ne a tla ikutlwa jwang a bona Lereko a le mong tameneng.

Moqebelo o mong ka matjeke, mme wa Lereko o ile a kena tseleng ho etela motswalle wa hae. O ile a dumedisa Lereko le Mapule mme a ba haka. “Le bolokehe!” Hopolang, le dule le le mmoho ka nako tsohle. Ha le ya mabenkeleng, le tsamaye ka thoko mmileng – eseng diphatjhising tse pakeng tsa matlo! Le se ke la tsamaela haufi le dipoto.

Ha moraonyana motsheareng wa mantsiboya, Ntate Thapelo, moahisane wa Lereko a mmitisa. O ile a ntsha tjhelete. “Ke kopa o nkele lebenkeleng lane le ka mora sepoto o nthekele papa le nama,” a mmolella. “O ka nna wa ithekela le dipompong tseleng.”

Lereko o ile a nahana ho bitsa Mapule a tsamaye le yena. Empa, o ne a sa batle ho arolelana tjhelete ya dipompong le ausi wa hae!

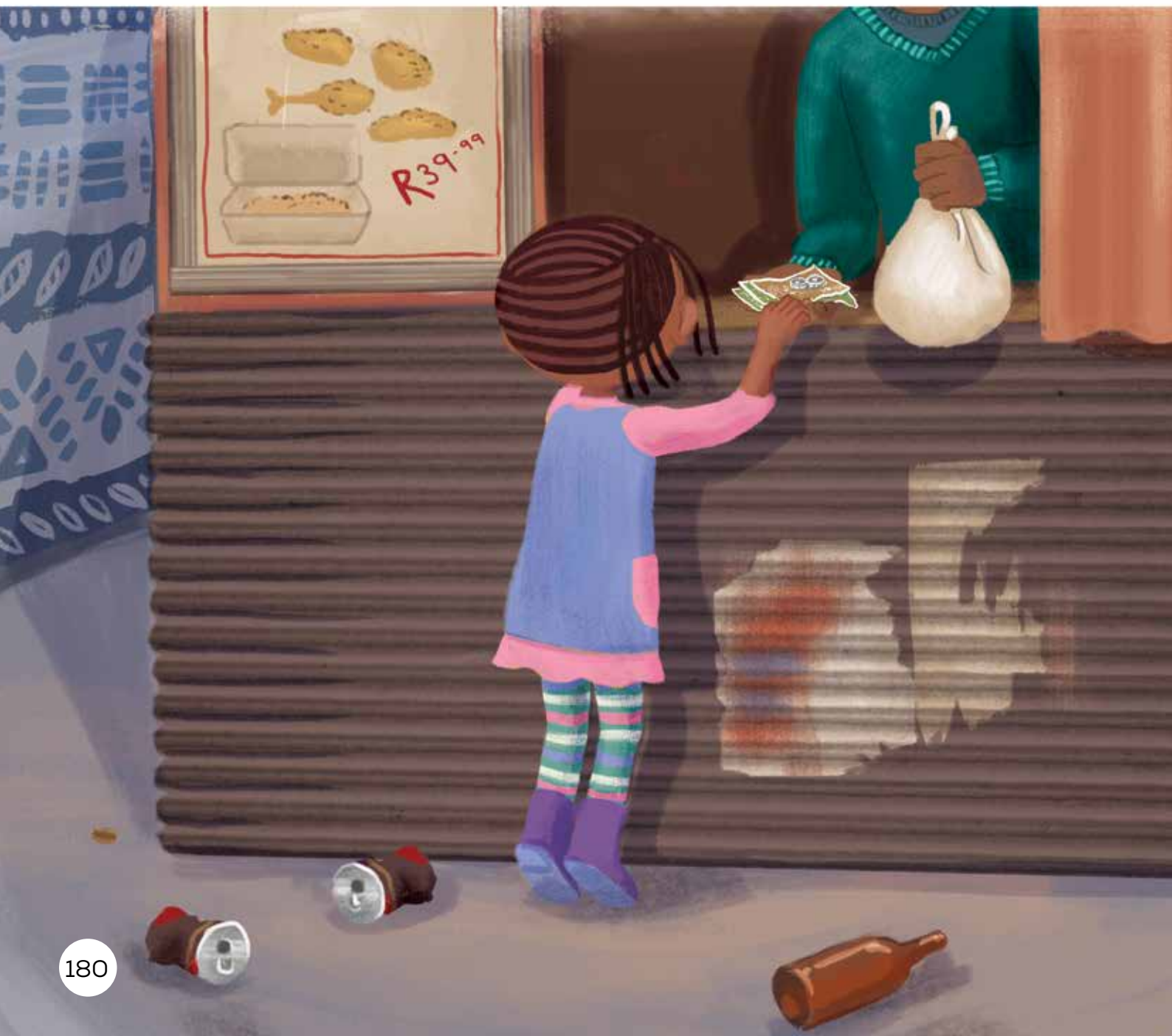
E ne e se e ba mantsiboya empa Lereko o ile a nahana hore mohlomong ha a ka ya ka potlako o tla kgutla pele mme wa hae a fihla. Ebe, mme wa hae ha a na tseba. Lereko o ile a nka tjhelete ho Ntate. “Ke letseditse lebenkele leo. Dijo tsa ka di tla be di lokile ha o fihla.” Ntate Thapelo a rialo, a bososela.

Lereko o ile a kenya tjhelete ka pokotong ya hae mme a qalella ho mathela lebenkeleng. Mme wa hae o ne a mo hlokomeditse hore a tsamaye ka thoko ho mmila ha a ya mabenkeleng. Empa ho ne ho le haufinyana ho paroletsa phatjhising. O ile a nahana hore ha a ka tswa ka phatjhising o tla kgutla pele ho mme wa hae. Ebe, mme wa hae ha a na tseba.

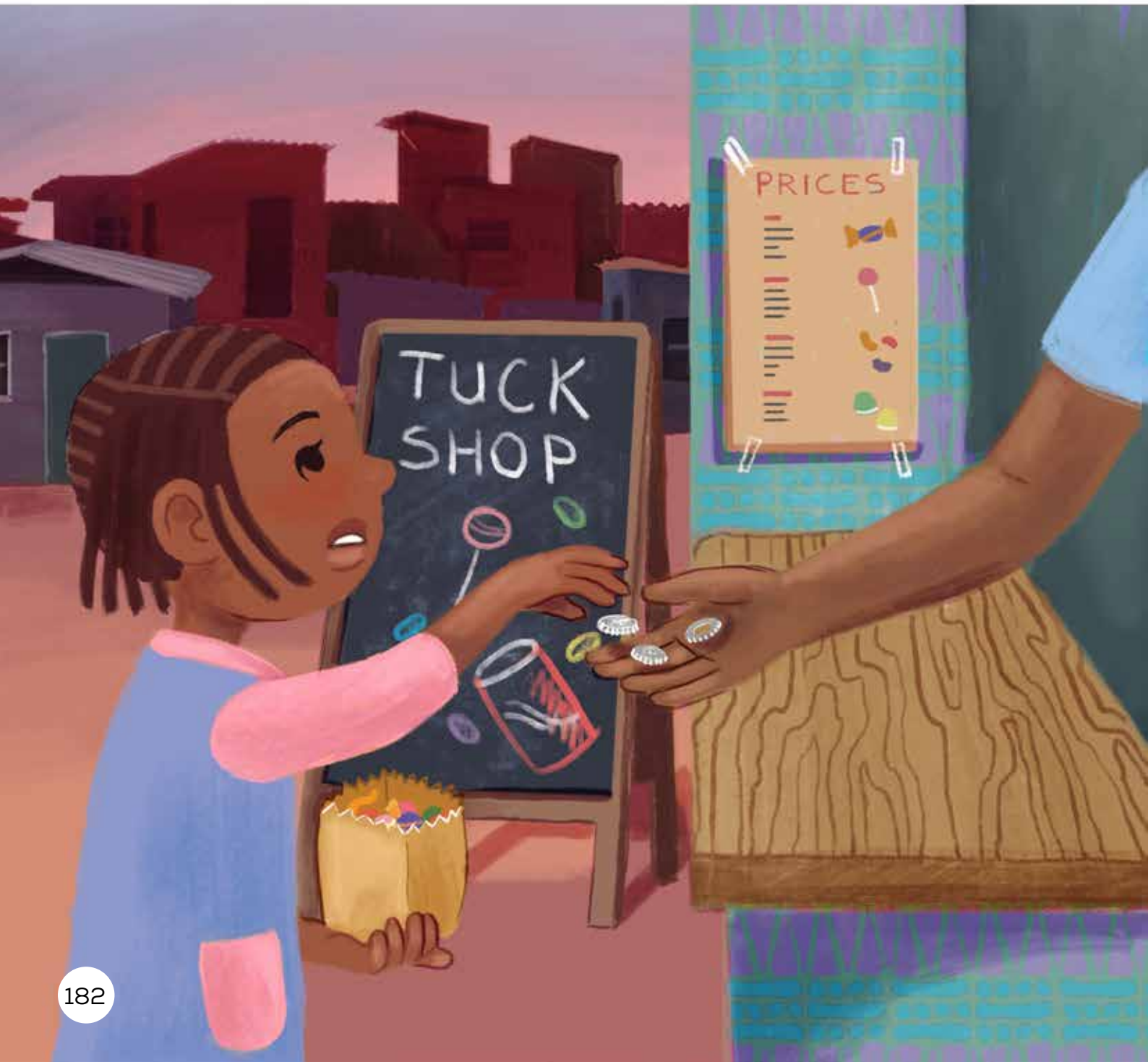
Eitse ha Lereko a bona sepoto. O ile a mathela
phatjhising ho ya lebenkeleng. O ile a ya khaontareng.
“Ke tlo lata dijo tsa Ntate Thapelo,” a rialo a bile a
fana ka tjhelete.

Ha Lereko a retoloha a tsamaya, banna ba bararo ba ne ba eme phatjhising e sesane. Ba ne ba mo shebile. O ne a tshohile. “Ke nahana hore ke a tseba hobaneng mme a mpoelletse hore ke se ke ka tla pela sepoto,” a nahana.

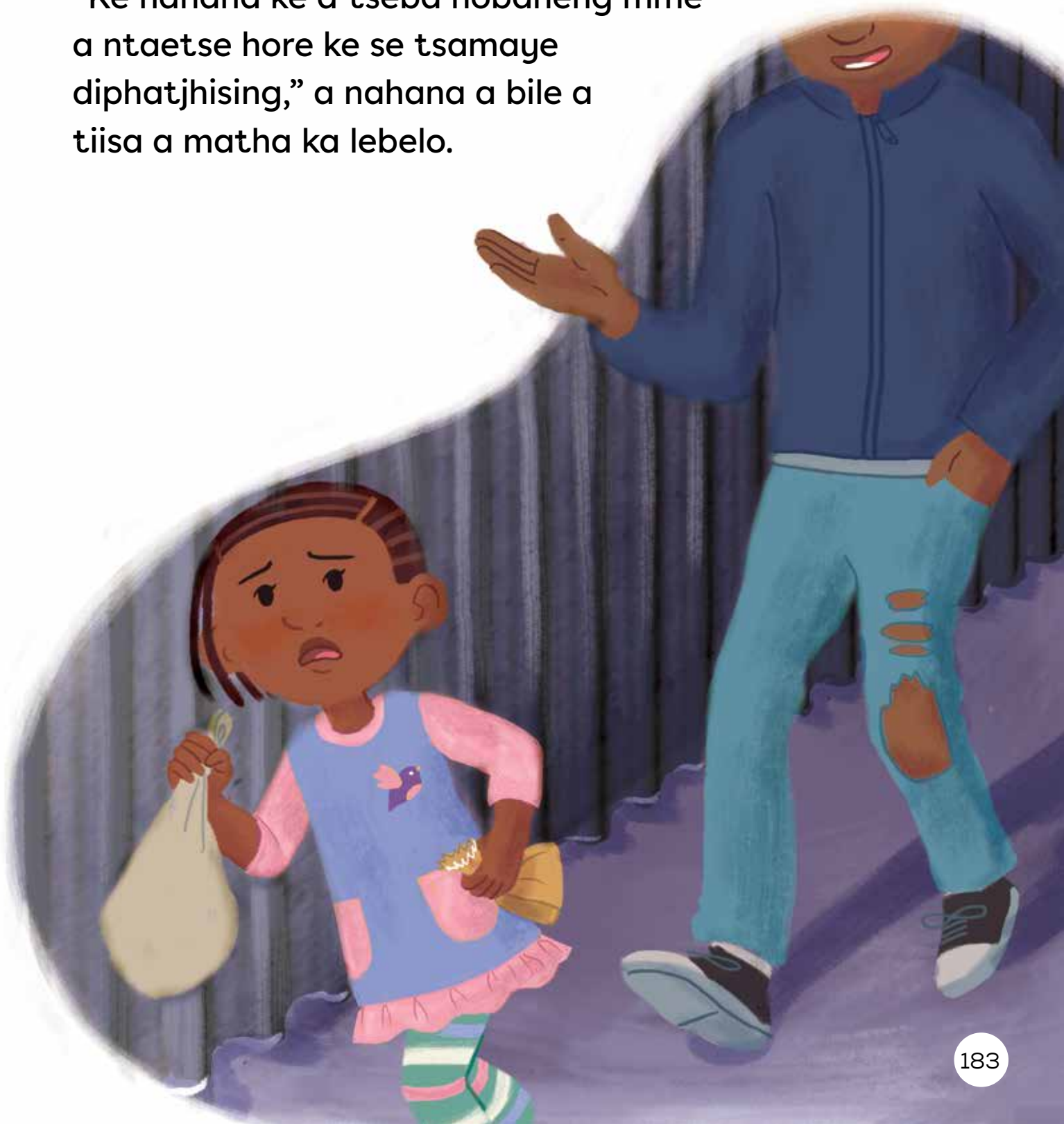

Lereko o ile a sebedisa tjhelete e setseng ho ithekela dipompong lebenkeleng. Ho ne ho se ho ba lefifi.

O ile a matha phatjhising a tatetse ho fihla hae pele ho ba lefifi, le pele mme wa hae a kgutla. Eitse ha a ntse a matha, mohlankana e mong o ile a mo hweletsa, “Tlo kwano ngwananyana! Tlo re bue!” a rialo. Lereko o ile a utlwa a tshohile haholo.

“Ke nahana ke a tseba hobaneng mme a ntaetse hore ke se tsamaye diphatjhising,” a nahana a bile a tiisa a matha ka lebelo.

Qetellong a fihla hae, Ntate Thapelo o ne a mo emetse. “Ebe mme wa ka o se a fihlile hae? Na o ile wa mmona?” Lereko a mmotsa a tshwenyehile.

“Tjhe, ha ke so mmone,” Ntate Thapelo a rialo. Lereko o ile a kga moya wa ho imolloha.

Ha Lereko a dutse setupung a ja dipompong, o ile
a nka qeto. O ile a qeta hore ha a sa hlola a ya pela
sepoto kapa a matha diphathising hape.

Padiso 1

Ntate Thapelo o ile a kopa Lereko a ye kae?

O ile a mo kopa hore a ye lebenkeleng le kamora sepoto ho ya lata dijo tsa hae.

Mme wa Lereko o ile a mo hlokomedisa hore a seke a ya kae?

O ile a mo hlokomedisa hore a se ke a ya pela dipoto kapa a matha diphatjhising.

Hobaneng Lereko a ile a feta pela sepoto, le ha mme wa hae a mo hlokomeditse hore a se ke a tsamaela ka moo?

- Hobane o ne a sa nahane hore ho na le ntho e mpe e tla mo etsahalla.
- Hobane o ne a batla ho reka dipompong!
- Hobane ntate Thapelo o ile a mo kopa hore a mo latele dijo tsa hae lebenkeleng.
- Hobane o ile a nanana hore mme wa hae a ke ke a tseba!

Padiso 2

Lereko o ile a ithekela dipompong kae?

O ile a reka dipompong lebenkeleng tseleng ha a kgutlela hae.

Qetellong ya pale Lereko o ile a nka qeto efe?

O ile a nka qeto ya hore ha a sa tla hlola a ya pela sepoto kapa a matha ka diphatjhising hape.

Hobaneng Lereko a ile a nka qeto ya hore ha a sa tla hlola a ya pela sepoto kapa a matha diphatjhising hape?

- Hobane o ne a ikutlwa a tshohile ha a ne a le pela sepoto.
- Hobane o ne a tshohile ha a ne a le ka phatjhising a mathela hae.
- Hobane o a eellwa hore o ne a ka etsahallwa ke ntho e mpe.

PALE YA 6 MOHALE LE LEBOPO LA NOKA

Mookotaba: Re latela ditaelo

Tlhahisoleseding ya Boitshetleho

- Sengolwa sena ke pale ya boiqapelo.
- E etsahalla Afrika Borwa.
- E etsahala nakong ya jwale.
- Pale ena e tla thusa baithuti ho elellwa hore ho ba sebete ke ho etsa dikgetho tse bolokehileng le ho mamela ha ho na le tlhokomediso, le ha batho ba bang ba o phephetsa hore o etse dintho tse ka bang kotsi.

Leano la Kutlwisiso: Etsa dikakanyo

- Ke eng: Ho noha dintho tseo mongodi a sa di hloseng ka ho hlaka, o sebedisa dintlha tsa pale.
- Hobaneng re le sebedisa: Ho utlwisisa meelelo e tebileng le e patehileng.
- Le thusa jwang: Le re thusa ho fihlella diqeto ha o bala, ho utlwisisa pale le baphetwa hantle.

Dintlha tseo o ka di abela- nang le baithuti ba hao

- Motjha wa noka ke moo noka e phallang teng. Ka dinako tse ding o omme, ha o be le metsi. Ka dinako tse ding o na le metsi a manyane. Ha pula e nele haholo, o tlala ka pele mme o ka ba kotsi. Ha pula e na ka matla, metsi a phallela dinokeng. Molatswana o ka fetoha, ya ba noka e kgolo.
- Metsi a phallang a ka ba kotsi. A ka diha batho a ba hohola, le ha a sa bonahale a tebile. Majwe a kahara dinoka a ka thella, mme hona ho ka etsa o thekesele.
- Ka dinako tse ding, batho ba kopakopanya ho ba sebete le ho se tshabe. Empa batho ba sebete le bona ba ka ikutlwa ba tshohile. Ho ba sebete ha ho bolele hore o iphapanye kotsi.
- Hangata batswadi ba hlokomedisa bana ka dibaka tse kotsi. Melao e hlosang hore o tsamaele hole le dibaka tse kotsi e reretswe ho re boloka re sireletsehile, eseng ho re senyetsa monyaka.
- Pale ena e na le sebopeho sa ho iphetapheta seo baithuti ba kgothalletswang ho se elellwa: metswalle ya Mohale e ile ya mo phephetsa, o ile a utlwa tlhokomediso ya ausi wa hae empa a iphapanya, maemo a ba kotsi.

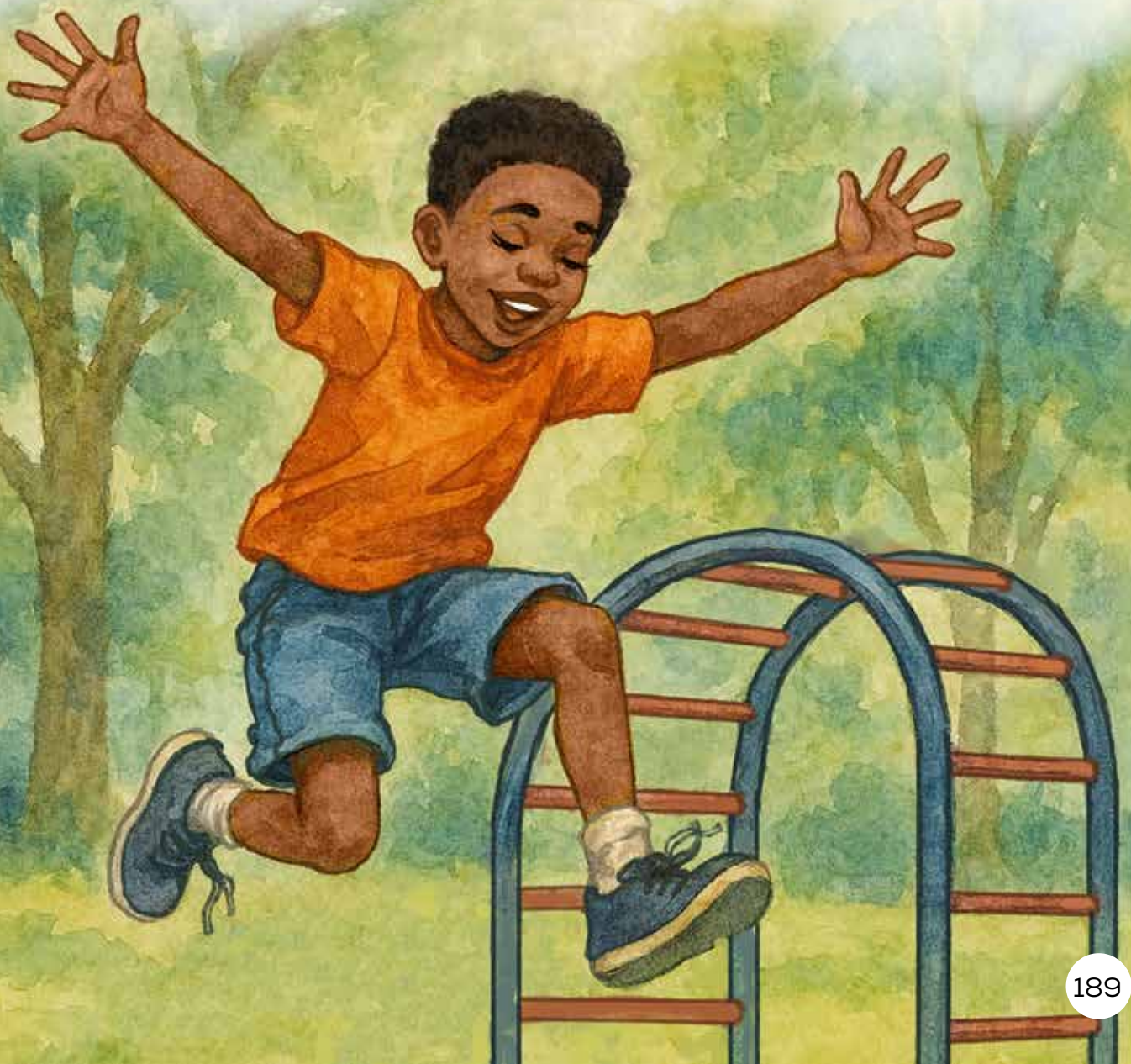
Ho sebedisa leano lena:

Leqephe le seratswana	Bala	Ere
193, 1	Letsatsi le latelang Mohale o ne a tsamaya mohlaleng wa noka. Empa e ne e se e sa oma, ho ne ho se ho phalla metsi molatswaneng.	Ke a hopola ho ne ho na le marothodi a metsi a wela marulelong a ntlo ya habo Mohale. Ke akanya hore sena ke sona se entseng hore lebopo la noka e be molatswana.
196, 2	Mohale a emisa nakwana. A nahana habedi. O ne a utlwa lentswe la ausi wa hae ka hloohong: “O se ka bapalla lebopong la noka.” Ha o tsebe hore o ka hoholeha neng.	Ke akanya hore Mohale o qala ho ngongoreha hobane o ile a emisa nakwana, a nahana habedi yaba o hopola tlhokomediso ya ausi wa hae.

Mohale o ne a le sebete. Ebile a se na letswalo. O ne a rata ho ithorisa ka hore yena ha a tshabe letho.

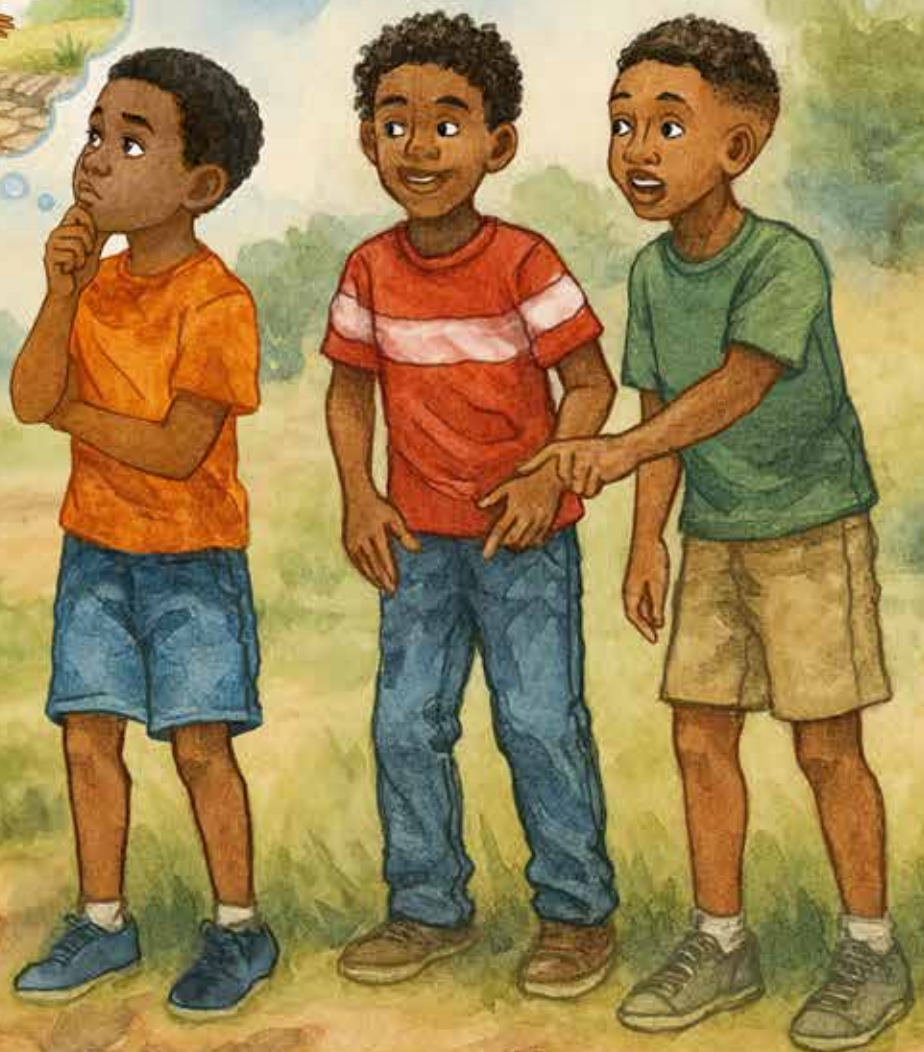
Ha metswalle ya hae e ne e re a qhomele fatshe ho tswa hodimo meswinking, o ne a sa nahane habedi.

Ha metswalle ya hae e ne e re a palame sefate se selelele, o ne a sa nahane habedi.

Ka tsatsi le leng metswalle ya hae e ile ya re a tsamaye ka nokeng. Mohaleo ile a nahana habedi.

O ile a utlwa lentswe la ausi wa hae ka hlohong ya hae: “O se ke wa bapalla mohlaleng wa noka hobane ha o tsebe letsatsi leo o tla nkuwa ke noka ka lona.”

Empa Mohale o ne a le sebetse. A sa tshabe letho. O ne a sa tshabe noka e se nang letho.

Mohale o ile a hata butle mohlaleng wa noka. Ha a fihla ka nqane o ile a hata butle ho kgutlela morao. “Le a bona!” Mohale a bua ka motlotlo, “Ha ho na letho le tshosang ka noka!”

Mantsiboyeng ao, Mohale o ne a sekame betheng a mametse marothodi a pula a wela marulelong a habo a lesenke. “Ke a ipotsa hore na ke eng se tshosang hakanakana ka noka?” a nahana.

Tsatsing le latelang, Mohale o ile a tsamaya hape a ya nokeng. Empa e ne e se mohlala wa noka o senang letho, e ne e le nokana e nyenyane e phallang.

Metswalle ya hae e ile ya re a tsamaye moo. Mohale o ile a inahana. A nahana habedi.

O ile a utlwa lentswe la ausi wa hae ka hlohong ya hae: “O seke wa bapalla pela lebopo la noka. Ha o tsebe hore na e tla o nka neng.”

Le ha Mohale a ne a le sebetse. A se na letswalo. O ile a ikutlwa a tshaba, empa a sa batle ho bontsha hore o tshohile.

O ile a tsamaya a potlakile kahara noka ena e nang le metsi a manyenyane. Ha a fihla ka nqane ho noka, a kgutlela morao a tatile. “Le a bona!” a rialo, a se motlotlo jwaloka pele. “Ha ho na letho le tshosang ka molatswana ona!”

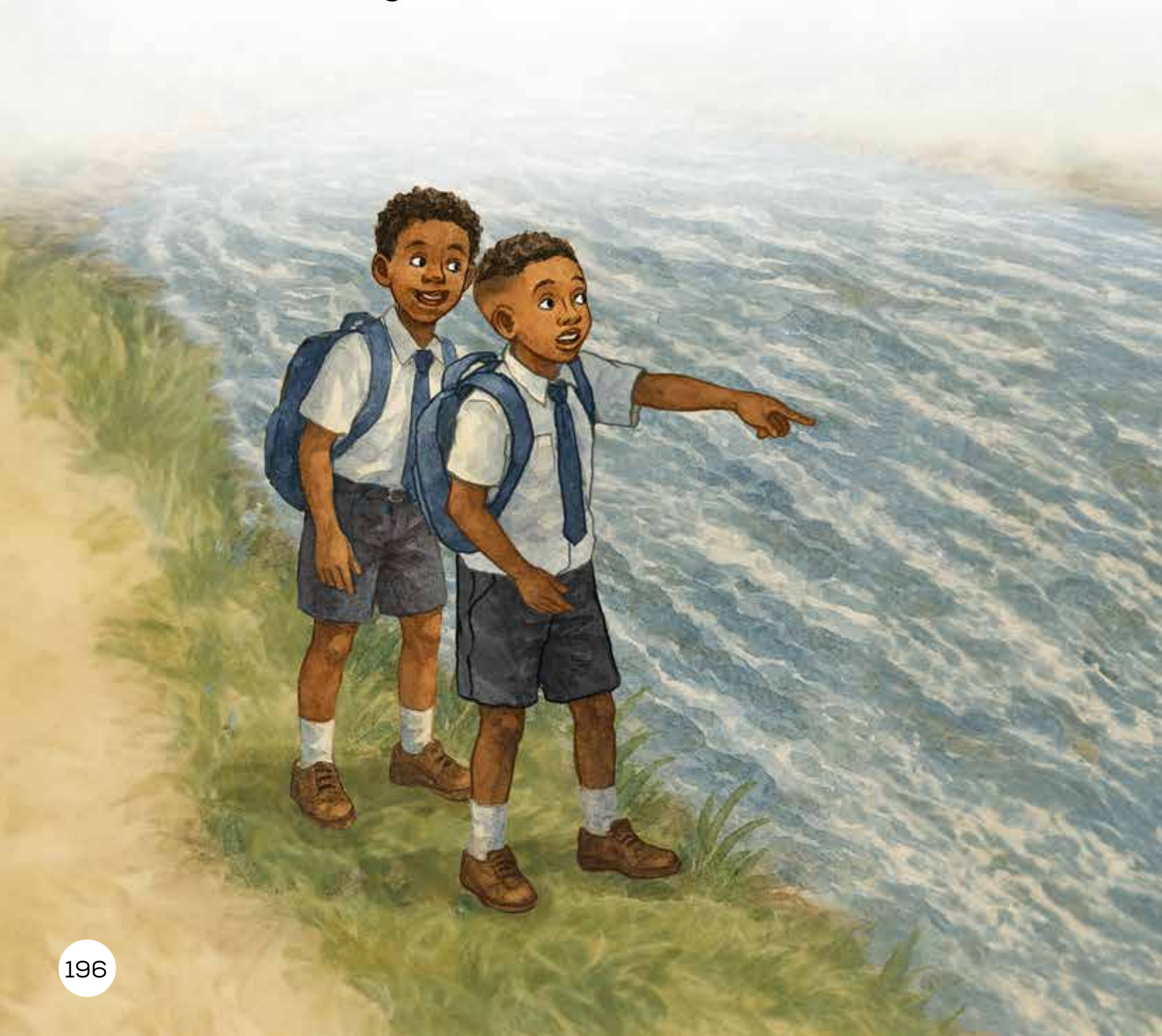
Mantsiboyeng ao, Mohale o ne a sekame betheng ya hae a mametse marothodi a pula marulelong a lesenke a ntlo ya habo. O ne a mametse modumo wa maru. “Ke a ipotsa hore na ke eng e tshosang ka molatswana o monnyane o phallang?” a nahana.

Tsatsi le latelang, Mohale o ile a tsamaya molatswaneng o monyenyanane o phallang. Empa e ne e se molatswana o monyenyanane o phallang.

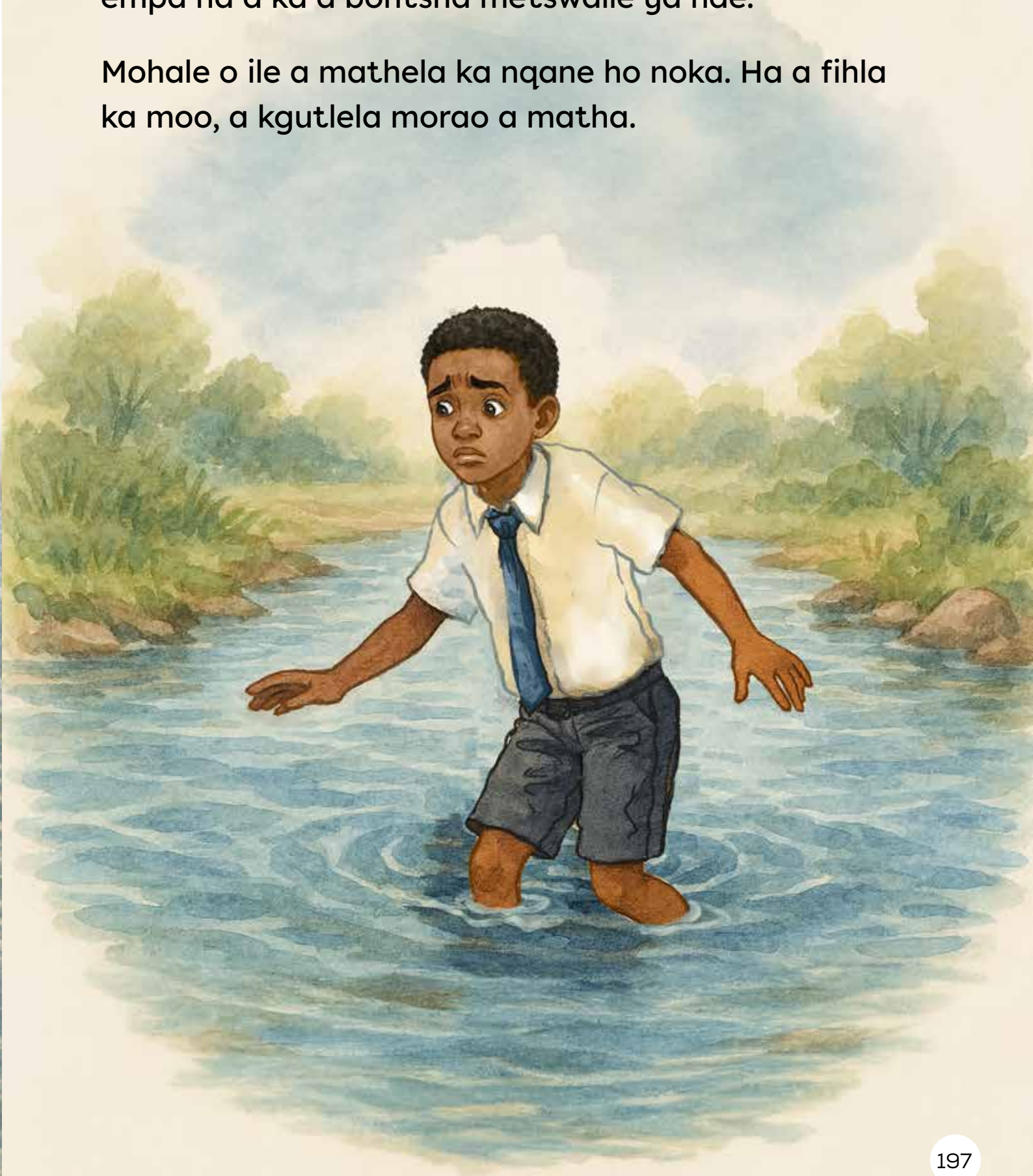
E ne e le noka e tletseng e phallang. Mohale o ile a inahana. A nahana habedi.

O ile a utlwa lentswe la ausi wa hae ka hlohong ya hae: “O se ke wa bapalla pela noka. Ha o tsebe nako eo o ka nkuwang ke metsi ao.”

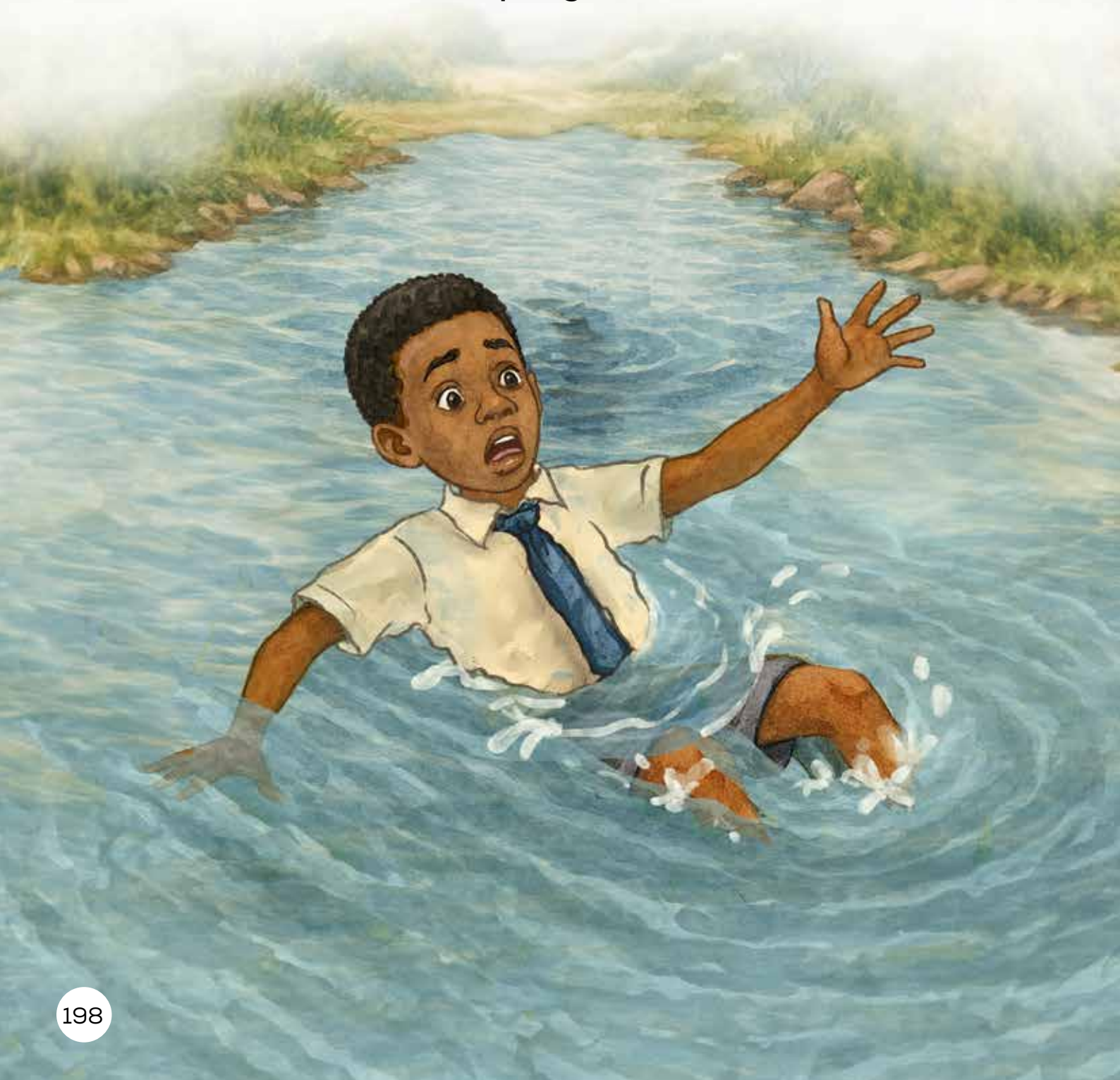
Mohale o ne a le sebetse. A sa tshabe letho. O ile a ikutlwa a tshohile, a tshaba metsi ao a ka nokeng, empa ha a ka a bontsha metswalle ya hae.

Mohale o ile a mathela ka nqane ho noka. Ha a fihla ka moo, a kgutlela morao a matha.

Pele a fihla lebopong, o ile a thella majweng. A wela ka metsing ao a tletseng a phallang. A nkuwa ke noka, jwalo fela ka ha ausi wa hae a ile a mo hlokomedisa.

“Thusang!” Mohale a hweletsa. O ne a sa kgathalle hore metswalle ya hae e bone hore o tshohile. O ile a leka ho itshwarella lebopong.

Metswalle ya hae e ile ya mathela lebopong la noka eo. Motswalle wa hae, Morena o ile a kena ka metsing ao a kgona ho tshwara letsoho la hae. Morena o ile a hulela Mohale kantle ho noka mme a mo beha ka thoko lebopong.

Mohale o ile hae a kolobile, a le metsi ebile a tshohile.

Bosiung boo, Mohale o ne a robetse betheng ya hae.
“Ke a tseba ke eng se tshosang ka noka e tletseng
metsi a phallang” a nahana. “Le ha ke le sebetse, kapa
ke sena letswalo, ha ke sa hlola ke bapalla pela noka e
tletseng e phallang hape!”

Padiso 1

Ausi wa Mohaleo ile a mo hlokomedisa ka eng?

O ile a mo hlokomedisa hore a seke a bapalla nokeng, hobane a ka nkuwa ke metsi.

Noka ena e ommeng e ile ya fetoha eng?

E ile ya fetoha ya e ba noka e tletseng metsi, e phallang.

Hobaneng Ausi wa Mohale a ile a mo hlokomedisa hore a seke a bapalla mohlaleng wa noka?

- Hobane o a tseba hore pula e ka etsa hore noka e tlale mme e phalle.
- Hobane o a tseba hore Mohale o rata ho etsa dintho tse kotsi.
- Hobane o a tseba hore Mohale ha a tsebe ho sesa.
- Hobane o a tseba hore Mohale a ka nkuwa ke metsi ha noka e tletse, mme e phalla.
- Mohlomong o bone kapa o utlwetse ka bana ba bang ba kileng ba nkuwa ke metsi a noka.

Padiso 2

Ke dife ntho tse sebetse tseo Mohalea di entseng?

- O ile a tlolela fatshe ho tswa hodimo moswinking.
- O ile a palama sefate se selelele ho fetisa.

O nahana hore Mohale o tla bapalla lebopong la noka hape? Fana ka lebaka

Ke nahana...Hobane...

O nahana Mohale o ithutile eng letsatsing leo?

Ke nahana Mohale o ithutile...hobane...

Mohlala: Ke nahana Mohale o ithutile ho se bapalle bolo lebopong la noka, hobane e ka ba le maqhubu a matla ka tshohanyetso.

PALE YA 7

BORASHE BA PENTE

Mookotaba: Re na le bokgoni ba ho iqapela

Tlhahisoleseding ya Boitshetleho

- Sengolwa sena ke pale ya boiqapelo.
- E etsahalla Afrika Borwa.
- E etsahala nakong ya jwale.
- Pale ena e tla thusa baithuti ho utlwisisa hore ho ba bohlale ho tsamaisana le ho etsa dintho tse o so kang o di etsa pele, ho sebedisa dintho tse ntjha, ho sebedisa monahano ho rarolla mathata kapa ho etsa ntho e ikgethang.

Leano la Kutlwisiso: Etsa dikakanyo

- Ke eng: Ho noha dintho tseo mongodi a sa di hlaloseng ka ho sebedisa dintlha tsa pale.
- Hobaneng re le sebedisa: Ho utlwisisa meelelo e tebileng le e patehileng.
- Le thusa jwang: Le re thusa ho fihlella diqeto ha o bala, ho utlwisisa pale le baphetwa hantle.

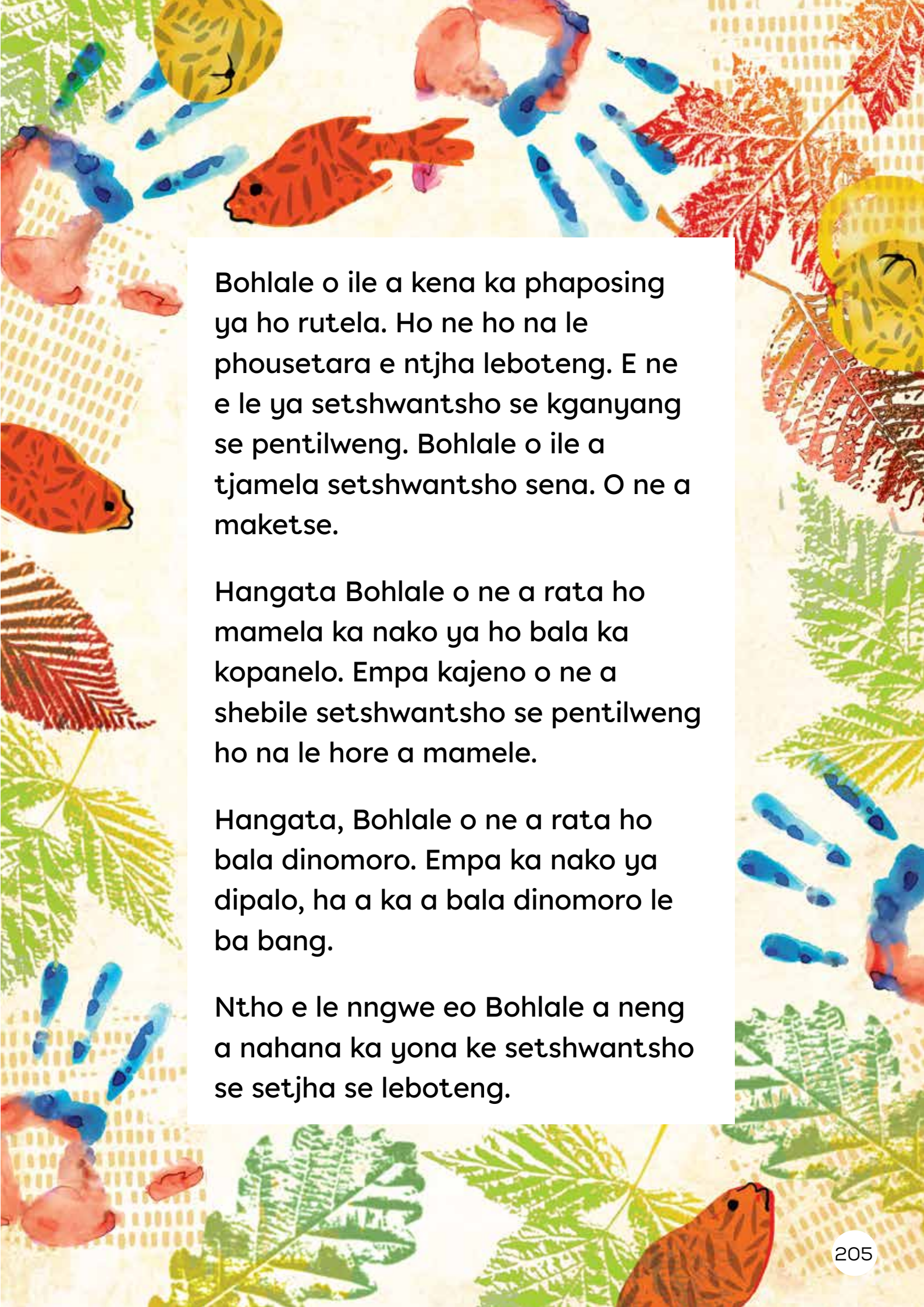
Dintlha tseo o ka di abela-nang le baithuti ba hao

- Setaki ke motho ya sebedisang pente, dipensele le disebediswa tse ding ho etsa dintho tsa bonono. Ditaki hape di ka iqapela dintho ka ho sebedisa dintho tse sa tlwaelehang ho etsa dintho tsa bona tsa bonono.
- Ho ba le boqapi ho bolela hore o motho ya leakang dintho tse ntjha. Ka dinako tse ding, o tlameha ho nahana ka tsela e fapaneng le ya batho ba bang, mme o leke ho etsa dintho ka tsela e tla hlahisa dintho tse ikgethang.
- Ho bona dintho tsa bonono ho thabisa batho ba bang, ho etsa ba batle ho tseba haholwanyane, kapa ya ba kgothalletsa ho iketsetsa tsa bona.
- Bonono ke ho etsa dintho ka tsela ya hao. Ha ho tsela e nepahetseng ya ho etsa dintho tsa bonono. Ho kgona ho iqapela dintho ho bolela ho sebedisa monahano wa hao le ho iketsetsa diqeto.

Ho sebedisa leano lena:

Leqephe le seratswana	Bala	Ere
205, 4	Seo Bohlale a neng a nahana ka sona feela ke pente e ntjha leboteng.	Ke akanya hore Bohlale o hohetswe ke pente hobane ha a kgaotse ho nahana ka yona.
211, 1	Kamora dijo tsa mantsiboya Bohlale a sheba pente. A tonela pampiri mahlo, yaba o ba le mohopolo. A qopetsa monwana wa hae ka penteng, a qala ho penta ka monwana. Yaba o penta ka lehlaku le lekgubedu. Tsohle tsa eba borashe ba ho penta.	Nka akanya hore Bohlale o na le bokgoni ba boqapi hobane o ile a lemoha hore a ka sebedisa ntho tse ngata ho penta, o ne a sa hloke borashe ba ho penta.

Bohlale o ile a kena ka phaposing ya ho rutela. Ho ne ho na le phousetara e ntjha leboteng. E ne e le ya setshwantsho se kganyang se pentilweng. Bohlale o ile a tjamela setshwantsho sena. O ne a maketse.

Hangata Bohlale o ne a rata ho mamela ka nako ya ho bala ka kopanelo. Empa kajeno o ne a shebile setshwantsho se pentilweng ho na le hore a mamele.

Hangata, Bohlale o ne a rata ho bala dinomoro. Empa ka nako ya dipalo, ha a ka a bala dinomoro le ba bang.

Ntho e le nngwe eo Bohlale a neng a nahana ka yona ke setshwantsho se setjha se leboteng.

Ha tshepe ya sekolo e lla, Mof. Mahao o ile a ntshetsa baithuti kantle bakeng sa kgefutso.

“Bohlale ke kopa o tlo mpona!” a mmitisa.

“Ke a bona hore o rata setshwantsho sena,” a rialo.

“Mohlomong o tla rata hona!” Mof. Mahao o ile a fa Bohlale buka.

Siya o ne a emetse Bohlale ka ntle.

“Bona!” ho rialo Bohlale.

Bohlale o ile a bula buka eo. Leqephe ka leng le ne le bontsha setshwantsho se setjha se setle. Bohlale o ne a maketse.

Koki o ile a bitsa Bohlale ho tla bapala kgati.

“Eseng kajeno!” a araba.

Eitse ha Bohlale a fihla hae, o ile a fumana lebokoso la hae la kgale la disebediswa tsa ho penta dintho tsa bonono. Empa, ha a le bula, ha a ka a fumana borashe ba pente ba hae! O ile a sheba ka desekeng ya hae. O ile a sheba ka sethotong sa dibapadiswa tsa hae. O ne a sa fumane borashe ba hae ba pente.

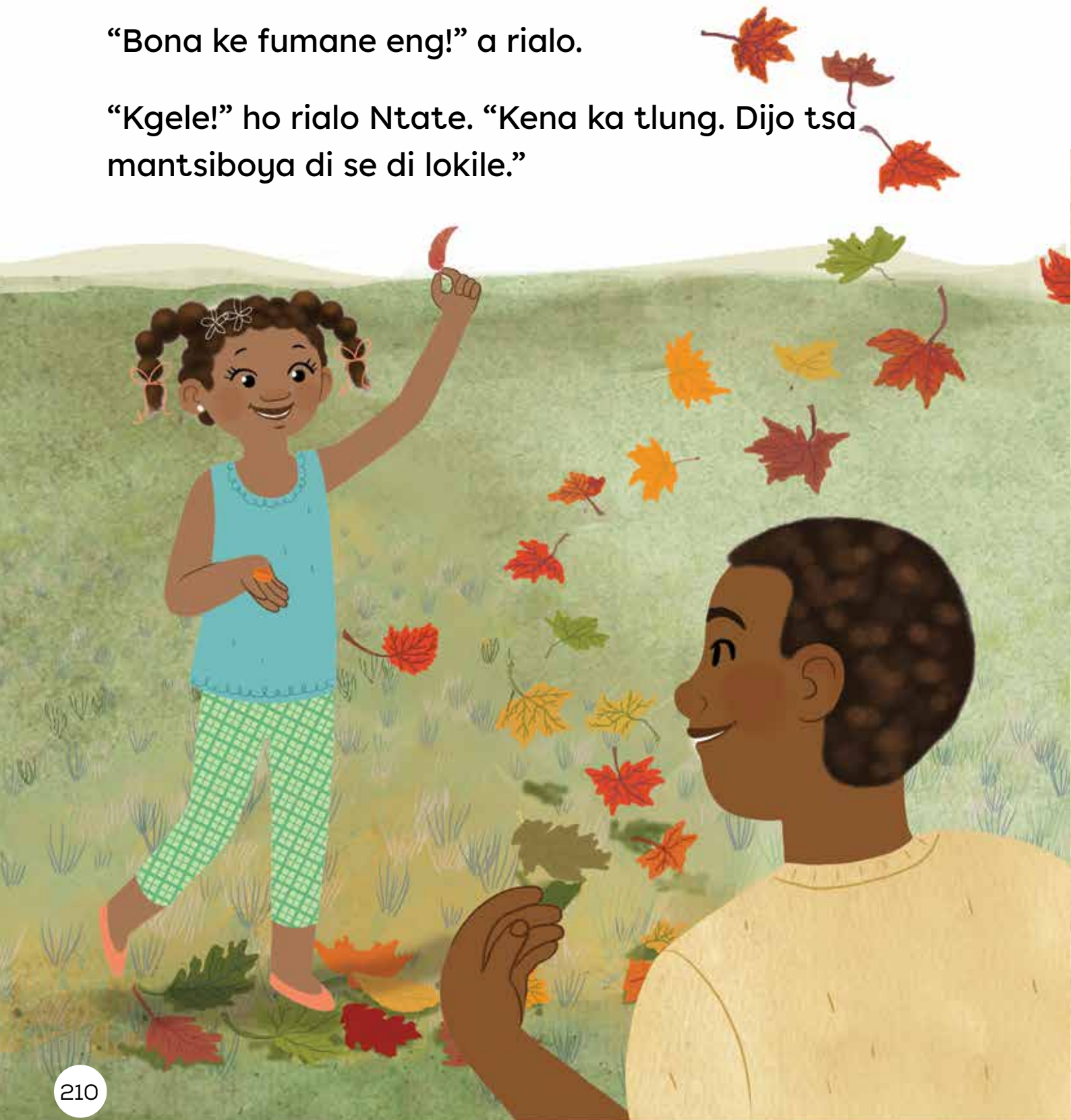

Bohlale o ile a ya bapala kantle. O ile a fumana lehlaku le lekgubedu la sefate. O ile a fumana sekwahelana sa botlolo se benyang.

Ntate wa Bohlale o ile a tla ka ntle.

“Bona ke fumane eng!” a rialo.

“Kgele!” ho rialo Ntate. “Kena ka tlung. Dijo tsa mantsiboya di se di lokile.”

Kamora dijo tsa mantsiboya, Bohlale o ile a tjamela pente. O ile a tjamela le pampiri. Yaba Bohlale o ba le mohopolo. O ile a kenya monwana wa hae ka penteng, mme a qalella ho penta ka monwana wa hae. Yaba o penta ka lehlaku le lekgubedu. Ntho e nngwe le e nngwe e ile ya ba borashe ba pente!

Bohlale o ile a penta, a penta, ho fihlela ntate wa hae
a kena ka phaposing ya hae.

“Ke nako ya ho robala jwale,” ho rialo ntate wa
Bohlale.

“Bona!” Ke Bohlale eo.

“He banna! O senono sa makgonthe,” ntate a rialo a
shebile ditshwantsho tsa hae.

Ka le hlahlamang, Bohlale o ile a kgetha setshwantsho sa hae seo a se ratang ka ho fetisisa mme a se kenya ka mokotleng wa hae wa dibuka.

“Ke tsamaya pele ho nako,” a bolella mmae.

Bohlale o ile a bula lemati la phaposi ya ho rutela. Mof. Mahao o ne a itokisetsa letsatsi.

Bohlale o ile a ntsha setshwantsho seo a se pentileng ka mokotleng wa hae.

“Ke sa hao Mme,” a rialo.

“Kgele!” ho rialo Mof. Mahao. “Mohlomong se seng sa ditshwantsho tsa hao se tla ba ka bukeng ya tsa bonono.”

Ha tshepe ya sekolo e lla, Bohlale o ile a kena ka phaposing. Bana ba bang ba ne ba tjametse ho hong leboteng. Bohlale o ile a shebisisa – e ne e le setshwantsho sa hae!

“Ke batla ho penta jwalo le nna!” a utlwa e mong wa bana a rialo.

Bohlale o ne a tatetse ho ya ka ntle ho fumana ntho tse ding tse ntjha tseo a ka pentang ka tsona.

Padiso 1

Ke eng e neng e le leboteng la phaposi ya ho rutela ya Bohlale?

Ho ne ho na le phousetara e ntjha, e mebala e kganyang.

Titjhere wa Bohlale o mo file eng?

Titjhere wa hae o mo file buka ya ditshwantsho tse pentilweng.

Bohlale o ile a sebedisa eng ho penta setshwantsho sa hae?

Menwana ya hae, lehlaku le sekwahelana sa botlolo.

Hobaneng Bohlale a ile a fa Mof. Mahao setshwantsho?

- Hobane o ne a batla ho leboha Mof. Mahao ka ho mo fa buka.
- Mof. Mahao o ne a ba mosa ho yena ke ka hoo o na a batla ho mo fa mpho.
- Bohlale o ne a batla ho bontsha Mof. Mahao hore le yena o kgona ho penta setshwantsho.

Padiso 2

Bohlale o sebedisitse eng ho penta?

O sebedisitse monwana, lehlaku le lefubedu, mmoho le sekwaelana sa botlolo se benyang.

Hobaneng Bohlale a sa sebedisa borashe ba pente ho penta?

Hobane o ne a sa fumane borashe boo a ka pentang ka bona.

Hobaneng Bohlale a batla ho penta?

Hobane o bona setshwantsho leboteng le ditshwantsho tse ka bukeng e tswang ho Mof. Mahao. O batla ho etsa ditshwantsho tse tshwanang le tseo a di boneng.

Hobaneng Bohlale a thabetse ho ya kantele?

- Hobane o batla ho fumana dintho tse ding tse ntjha tseo a ka pentang ka tsona.
- Hobane o ikutlwa a le motlotlo ka ditshwantsho tsa hae. O thabetse ho penta/etsa ditshwantsho tse ding tse ntjha.
- Hobane ho monate ho penta ka disebediswa tse ntjha tse fapaneng.
- O batla ho leka ho penta ka disebediswa tse ntjha tse fapaneng.
- O ikutlwile a ratile ho penta jwale o batla ho penta hape.
- O rata ho sebedisa bokgoni ba hae ba boqapiho penta ka dintho/disebediswa tse fapaneng.
- Mohlomong o batla ho etsetsa Mof. Mahao setshwantsho se setjha seo a ka se manamisang leboteng.

PALE YA 8 MORA YA BOHLALE

Mookotaba: Re na le bokgoni ba
ho iqapela

Tlhahisoleseding ya Boitshetleho

- Sengolwa sena ke pale ya boiqapelo.
- E etsahalla Afrika Borwa.
- E etsahala nakong ya jwale.
- Pale ena e tla thusa baithuti ho utlwisisa hore ho nahana le ho hlophisa dintho hantle ke ntho e bohlokwa jwaloka ho sebetsa ka thata ha o rarolla mathata.

Dintlha tseo o ka di abela- nang le baithuti ba hao

- Ho sebetsa ka thata ho bolela ho ba le boikitlaetso bo boholo. Ho etsa leano ho bolela ho nahana pele o etsa ntho. Ka dinako tse ding ho nahana pele ho ka o thusa hore o be motho ya kgonang ho rarolla mathata hantle.
- Hangata, ho na le mekgwa e fapaneng ya ho rarolla bothata. Ho rarolla mathata, ho nahana ka tsela e ntjha e bohlale, ho bohlokwa feela jwaloka ho sebedisa matla a mmele.
- Ho iqapela dintho ha se feela ho taka kapa ho etsa setshwantsho ka pente. Ke ho nahana ka mekgwa e metjha kapa e fapaneng ya ho rarolla mathata..
- Nahana ka lentswe 'tlatso'. Ho bolela eng ho tlatso ntho?

Leano la Kutlwisiso: Etsa ditekolo

- Ke eng: Ho etsa qeto ya hore na o rata pale kapa dikgetho tse entsweng ke baphetwa.
- Hobaneng re le sebedisa: Ho ba le maikutlo ka pale le hore e utlwisisehe ka botebo.
- Le thusa jwang: Le thusa hore o nahane ka molaetsa oo pale e o fetisang le seo o se kgolwang ka yona.

Ho sebedisa leano lena:

Leqephe le seratswana	Bala	Ere
224, 2	O ile a nka qeto ya ho tlatsa modiko ka lehlabathe. A tlatsa kiribae kamora kiribae ka lehlabathe e tswang motjheng wa noka. O ile a sebetsa ka thata, empa ka letsatsi la bohlano halofo ya modiko e ne e sena lehlabathe.	Ke hlahobo efe eo o ka e etsang ka mora wa pele?
229, 1	Ka shwalane ka letsatsi la bohlano, mora wa kgorula a bitsetsa ntatae ka setaleng. A ntsha kerese e kgolo ka mokotlaneng wa hae a e bea fatshe mahareng a setala. A bonesa kerese yaba modiko sohle se aparelwa ke kganya.	Ke hlahlobo efe eo o ka e etsa ka mora ya monyenyanane? Ke nahana hore o na e bokgoni ba boqapi hobane o entse dintho ka tsela e fapaneng ho ya bana babo.

Mamello le ausi wa hae ba ne ba rata ho etela ha nkgono wa bona motseng o bitswang Dinokeng ka matsatsi a phomolo ya Mariha. Nkgono o ne a besa mollo o moholo kantle bosiu, mme ba dula mollong ba ntse ba nwa tee ba futhumatswa ke mollo.

Ka bosiu bo bong, malome Mojalefa o ile a fihla ha nkgono. Lapeng leo lohle, o ne a tumme ka ho qoqa dipale tse monate haholo, leha ho le jwalo, e ne e le motho ya sa bueng haholo mme ho ne ho tsebahala hore ha a qoqe pale tsa hae ha bonolo. Mamello le ausi wa hae ba tadima malome Mojalefa ha a ntse a phoka tee ya hae a thotse. Mamello a se ke a kgona ho thola.

“Ka kopo hle malome, a ko re phetele pale hle! Re utlwile hore o kgeleke ka ho pheta dipale!” Mamello o kopa malome.

Malome Mojalefa a tadima hodimo, a maketse. A bososela le Mamello.

“Ke tla o phetela pale eo ke e ratang haholo, hobane o tswa hole,” malome a dumela.

Ka letsatsi le leng ho ne ho ena le rapolasi wa monna moholo, a ena le bara ba bararo. O ne a kula ebile a se a tsofetse haholo, a tlameha ho etsa qeto ya hore o tla siya polasi ya hae le mora o feng ha a ka hlokahala. “Polasi e hloka tsamaiso le moralo o nepahetseng,” a nahana. “Ke tlamehile ho e siya le mora e mong wa ka ya bohlale ya tsebang ho nahana hantle.”

Ka tsatsi le leng rapolasi wa monnamoholo a bitsetsa bara ba hae ba bararo modikong.

“Ha ke se ke hlokahetse, e mong wa lona o tla fumana polasi ena,” a rialo ho bara ba hae, “mme e tla ba boikakarabelo ba hae ho hlokomela bana babo. Ke tlamehile ho etsa qeto hore ke mang ya tla hlokomela polasi ha ke se ke le siyo.”

Bara ba hae ba shebana, ba ipotsa hore ke mang ya tla fumana polasi.

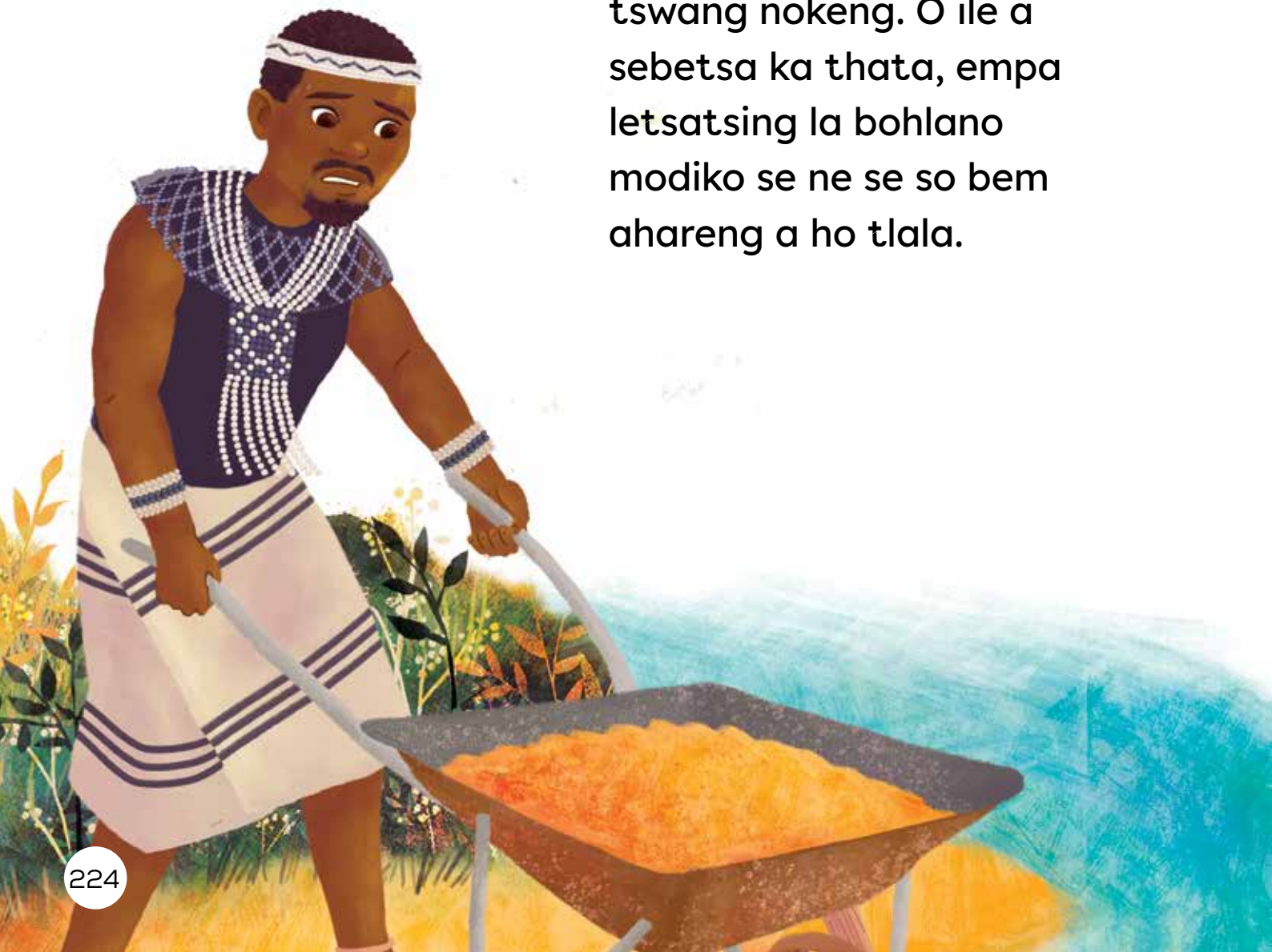
“Le a se bona modiko se seholo se?” Ho botsa monnamoholo wa rapolasi. “E mong le mong wa lona o tla ba le matsatsi a mahlano ho se tlatša ka ntho e nngwe le e nngwe eo a e ratang. Le tlamehile ho tlatša modiko ka matsatsi a mahlano.”

Mora e moholo a leka pele.

A etsa qeto ya hore o tla
tlatsoa modiko ka lehlabathe
A tlatsoa dikiribaye tse
ngata ka lehlalabathe le
tswang nokeng. O ile a
sebeta ka thata, empa
letsatsing la bohlano
modiko se ne se so bem
ahareng a ho tlala.

Mora wa bobedi le yena a leka. A kgetha ho tlatša modiko ka poone, a tshela matsoho a mangata a tletseng poone ka modikong. O ile a sebetsa ka mafolofolo, empa ka letsatsi la bohlano modiko se ne se so be mahareng a ho tlala.

Mora e monyeynane ya ba wa ho qetela ho leka mosebetsi oo. O ile a qeta letsatsi la pele a paqame tlasa moriti wa sefate mme a nahana.

“O botswa haholo!” abuti wa hae e moholo a nahana.
“Ke na le bonnete ke tla fumana polasi!”

Ka letsatsi la bobedi mora e monyenyane a dula hape, a boela a nahana ka seo a ka se etsang. “O bohlaswa haholo!” abuti wa hae wa bobedi a nahana.

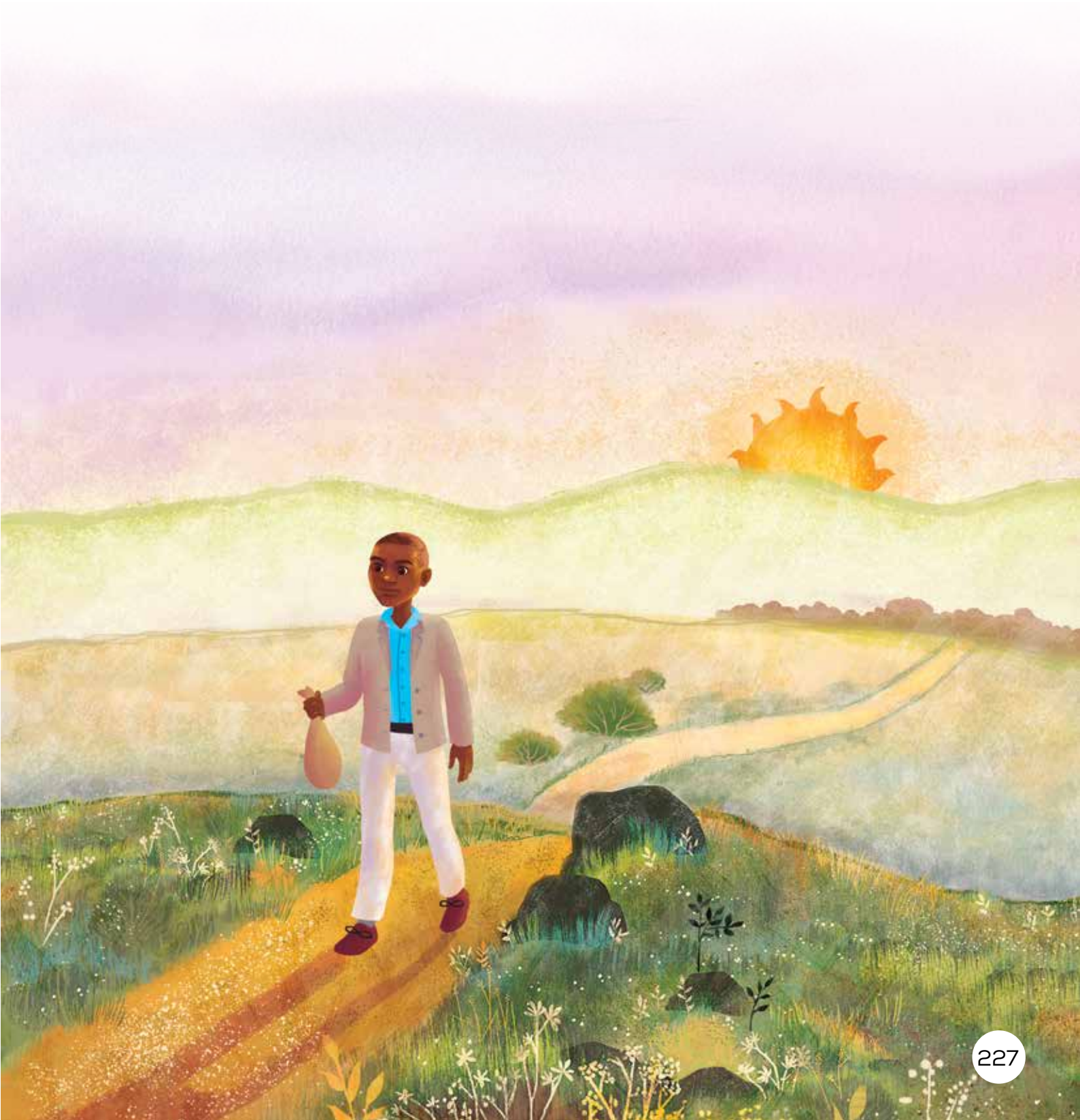
Ke na le bonnete ke tla fumana polasi!

Ka letsatsi la boraro mora e monyenyane a dula ka buka ya ho ngolla, a nahana, a etsa moralo ka seo a ka se etsang.

“Ha a sebetse ka thata!” ntate wa hae a nahana. “Ha a no fihlella letho.”

Ka letsatsi la bone, moshemane a tsamaya e sa le hoseng ho ya toropong. A kgutla mantsiboya a nkile mokotla o monyenyanane. Ka nako eo, ba lelapa labo ba ne ba kgolwa hore ha a tsotelle ho fumana polasi.

Ka letsatsi la bohloko, ntate wa hae a qetella a buile le yena. "Hobaneng o sa etse letho? O a nthohaka!" a rialo ka kgalefo.

"Tjhe ntate! Ke kopa o ntshepe. Ke na le moralo o motle!"

Eitse letsatsi la bohlano ha le dikela, mora e monyenyanane a bitsetsa ntate wa hae modikong. A ntsha kerese e kgolo ka mokotleng wa hae o monyenyanane, mme a e beha fatshe mahareng a modiko. A e hotetsa, kganya ya tlala modiko.

Ntate wa hae a makala. “O bohlale kannete. Ke wena ya kgonneng ho tlatša modiko. Polasi e tla ba ya hao!”

Malome a sheba Mamello le banabana babob abo,
“jwale le a bonaho bohlokwa ho sebetša ka thata, le
ho etsa moralo o hlwahlwa!”

Padiso 1

Mora wa pele o ile a leka ho tlatša modiko ka eng?

Mora wa pele o lekile ho tlatša modiko ka lehlabathe.

Mora wa bobedi o ile a leka ho tlatša modiko ka eng?

Mora wa bobedi o lekile ho tlatša modiko ka poone.

Hobaneng mora wa boraro a ile a fumana polasi?

- Hobane ke yena feela mora wa hae a ileng a tlatša modiko.
- Hobane o ile a tlatša modiko kaofela ka kganya.
- Hobane o ne a ena le leano le letle.
- Hobane o ne a ena le leano le betere ho feta boabuti/baholwane ba hae.
- Hobane o ne a le bohlale haholo.

Padiso 2

Ntate o ile a phephetsa bara ba hae ka hore ba etse eng?

O ile a ba phephetsa ho tlatša modiko matsatsing a mahlano.

O nahana mora wa ho fela o ne a etsang ha a ntse a dutse a nahana letsheare kaofela?

Ke nahana o ne a...

Mohlala: Ke nahana o ne a leka ho nahana ka mokgwa o motjha wa ho tlatša modiko.

Ebe o dumellana le kgetho ya ntate ya ho abela mora wa hae wa ho fela polasi? Hlalosa lebaka la hao.

- Ee, ke dumellana le kgetho ya ntate hobane...
- Tjhe, ha ke dumellane le kgetho ya ntate hobane...

NHLRP | National Home Language Reading Programme “